

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MÜZİĞİ ANABİLİM DALI
TÜRK MÜZİĞİ BİLİM DALI**

**MERASİMLERDE KULLANILAN SAYGI DURUŞU VE CENAZE
MARŞI'NA TÜRK MÜZİĞİ VE KÜLTÜRÜ AÇISINDAN BİR
BAKIŞ**

EYUP İLBEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Burak KURUBAŞ

KONYA-2025

TEZ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Eyup İLBEĞİ
	Numarası	22813101028
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Müziği
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Burak KURUBAŞ
	Tezin Adı	Merasimlerde Kullanılan Saygı Duruşu ve Cenaze Marşına Türk Müziği ve Kültürü Açısından Bir Bakış

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ..... başlıklı bu çalışma .../.../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1			
2			
3			

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Eyup İLBEĞİ		
	Numarası	22813101028		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Müziği		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Merasimlerde Kullanılan Saygı Duruşu ve Cenaze Marşına Türk Müziği ve Kültürü Açısından Bir Bakış			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Eyup İLBEĞİ		
	Numarası	22813101028		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Müziği		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Burak KURUBAŞ		
Tezin Adı	Merasimlerde Kullanılan Saygı Duruşu ve Cenaze Marşına Türk Müziği ve Kültürü Açısından Bir Bakış			

Bu araştırmada, ülkemizde merasimlerde kullanılan ve Kore Savaşı'yla birlikte ülkemize giren ve kültürümüze empoze edilmeye çalışılan Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın tarihsel sürecinin ve kültürel bağlamının irdelenmesi, Türk müzik kültürü bağlamında değerlendirilmesi, aynı zamanda ülkemizde şehit cenaze törenlerinde icra edilen Saygı Duruşu Marşı ve İtri'nin Segâh Tekbir'inin sosyolojik etkilerinin incelenmesi ve amaçlanmaktadır. Araştırma, amaçlanan hususlar doğrultusunda ele alındığında, Türk müziği ve resmi törenlerin simgesi haline gelen Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın bağlamının farklı yönlerden değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Doküman inceleme tekniğiyle toplanan veriler, betimsel olarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada, Saygı Duruşu Marşı'nın Kore Savaşı'yla birlikte 1950'lerden itibaren icra edildiği, diğer yandan Chopin'in bestelediği Cenaze Marşı'nın 2017 yılına kadar resmi törenlerde uygulandığı, Batı kültürünün ürünleri olan her iki marşın da halk nezdinde kabul görmediği, özellikle ülkemizde Türk-İslâm duygularının en önde olduğu şehit cenaze törenlerinde icra edilen Saygı Duruşu Marşı yerine son dönemlerde icra edilen İtri'nin bestelediği Segâh Tekbiri'nin sosyo-kültürel anlamda kabul gördüğü sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Saygı Duruşu Marşı, Cenaze Marşı, Türk Müziği.

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Eyup İLBEĞİ		
	Student Number	22813101028		
	Department	Turkish Music		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Burak KURUBAŞ		
Title of the Thesis/Dissertation	A Look at the Posture of Respect and Funeral March Used in Ceremonies from the Perspective of Turkish Music and Cultur			

This research aims to examine the historical process and cultural context of the Standing Silence and Funeral March, which are used in ceremonies in our country and started to be used in our country with the Korean War, to evaluate them in the context of Turkish music culture, and also to examine the sociological effects of the Standing Silence March and Itri's Segâh Tekbir, which are performed in martyr funeral ceremonies in our country. When the research is considered in line with the intended issues, it is important in terms of evaluating the Standing Silence and Funeral March contexts, which have become symbols of Turkish music and official ceremonies, from different perspectives. The research was conducted using the general screening model, one of the qualitative research methods. The data collected with the document review technique was analyzed and interpreted descriptively. In the research, it was concluded that the Standing March was performed since the 1950s together with the Korean War, on the other hand, the Funeral March composed by Chopin was performed in official ceremonies until 2017, both marches, which are products of Western culture, were not accepted by the public, and especially in our country, instead of the Standing March, which is performed in martyr funeral ceremonies where Turkish-Islamic feelings are at the forefront, the Segâh Tekbiri composed by Itri, which has been performed in recent times, has been accepted in a socio-cultural sense.

Key words: Standing In Silence March, Funeral March, Turkish Music.

TEŞEKKÜR

Bu çalıőmayı hazırlama sűrecinde yardımını ve desteęini esirgemeyen, bilgi birikimlerini benimle her daim paylaőan deęerli danıőman hocam Doç. Dr. Burak KURUBAŐ'a ve Tűrk Műzięi ile yeniden irtibat kurmamı saęlayan Prof. Dr. Mehmet GÖNŪL hocama teőekkűr ederim.

Varolduęum sűrece desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen babam Ramazan İLBEGİ ve annem Fatma İLBEGİ'ne sonsuz űkranlarımı arz ederim. İnanç ve kararlılıęımı kaybetmememi saęlayan sevgili ablalarım Serpil ÖZTOPRAK ve Sinem İLBEGİ, eőim Gűzide İLBEGİ ve etkin zamanlarından aldıęım kıymetli kızlarım Nur Tanem, Gűl Tanem ve İnci Tanem Ada her birinize ayrı teőekkűr borçluyum. Bu yolu sizinle yűrűmek bűyűk mutluluktur.

Ayrıca vatan uęruna canlarını hiçe sayıp, bu uęurda feda eden aziz űehitlerimize bűyűk űkran ve minnetlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL FORMU	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Toplum ve Kültür.....	1
1.1.1. Kültür ve Müzik	4
1.1.2. Türk Kültüründe Devlet ve Ordu Müziği.....	6
1.2. XV ve XVI. Asırlara Genel Bir Bakış	9
1.3. Batılılaşma Hareketleri	13
1.4. Problem Durumu.....	28
1.4.1. Alt Problemler	28
1.5. Araştırmanın Amacı.....	29
1.6. Araştırmanın Önemi	29
1.7. Araştırmanın Varsayımları	29
1.8. Araştırmanın Sınırlılıklar:.....	30
1.9. İlgili Araştırmalar	30
1.9.1. Veri Tabanlarında Yapılan Araştırmalarda Doğrudan Saygı Duruşu Marşı ile İlgili Ulaşılan Araştırmalar	30
1.9.2. Veri Tabanları Dışında Ulaşılan Araştırmalar.....	32
1.9.3. Veri Tabanları Dışında Ulaşılan Uluslararası Araştırmalar.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli.....	33
2.2 Evren ve Örneklem	33
2.3 Veri Toplama Teknikleri.....	33

2.4 Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	34
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın Tarihsel Süreci.....	35
3.1.1. Saygı Duruşu Marşı.....	43
3.2. Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın Kültürel Bağlamı	68
3.2.1. Tarihte Trompet (Borazan)'ın Önemi.....	69
3.3. Türk Müzik Kültürü Açısından Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı.....	82
3.3.1. Geçmişten Günümüze Cenaze Törenleri ve Değişim Süreci	83
3.3.2. Türkiye'de Saygı Duruşu Süreci	87
3.4. Günümüz Cenaze Törenlerinde İcra Edilen Saygı Duruşu Marşı ve İtri'nin Segâh Tekbir'inin Sosyolojik Etkileri	94
3.5. Şehit Cenaze Merasimlerinde Bulunan Bandoların Tören İcra Şekli.....	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	142
4.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar.....	142
4.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	143
4.4. Dördüncü ve Beşinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	144
Öneriler	
KAYNAKÇA.....	150

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1:	Müşir Arif Paşa Osmanlı Kıyafetleri Albümü, Mehter Takımı, 1839.....	7
Resim 1.2:	Mahmudiye Marşı Notası	18
Resim 3.1:	Avustralyalı askerlerin son görev için saygı duruşunda bulunmaları	36
Resim 3.2:	Avustralyalı gazeteci ve Birinci Dünya Savaşı Gazisi Edward George Honey	37
Resim 3.3:	Avustralya'da bir dakikalık saygı duruşu uzun bir geleneğe sahiptir. (<i>Kaynak: Australian War Memorial</i>)	38
Resim 3.4:	Edward George Honey Anıtı	40
Resim 3.5:	The Last Post, 1919'da Rochester Katedrali'nin dışında çalınıyor	46
Resim 3.6:	2011 yılında Afganistan'daki Camp Bastion'daki Anıta, Last Post'u çalan bir Kraliyet Deniz Piyadesi trompetçisi	47
Resim 3.7:	Belçika Ypres kenti Menin Kapısında 1928 yılından bu yana Last Post icra ediliyor.	48
Resim 3.8:	54.000 Lego Parçasından Yapılmış Menin Kapısı.....	49
Resim 3.9:	The Rouse (Reville) Notası.....	51
Resim 3.10:	Winfield Scott -1835 Tattoo veya Scott Tattoo Notası.....	52
Resim 3.11:	Birliklerin Kışlaya Dön Çağrısı.....	53
Resim 3.12:	To Extinguish Lights Notası.....	54
Resim 3.13:	Daniel Adams Butterfield (1831-1901)	55
Resim 3.14:	Butterfield Notası	57
Resim 3.15:	Norton ve Butterfield Boyama, Berekley Plantation, VA	59
Resim 3.16:	Taps'ın bir askeri cenaze töreninde ilk kez çalınması	65
Resim 3.17:	Last Post Notası	67
Resim 3.18:	1860-Daniel Butterfield-Military Taps Notası	67
Resim 3.19:	Borazan Üfleyen Melek Figürü	79
Resim 3.20:	Chopin'e ait March Funebre Bando Düzenlemesi Trompet Notası.....	87
Resim 3.21:	11 Kasım 1940 Tarihli Ulus Gazetesi 5 Dakikalık Saygı Duruşu Haberi	92
Resim 3.22:	11 Kasım 1953 Tarihli Milliyet Gazetesi s.7	93
Resim 3.23:	Amerikan Ordusu Military Taps Notası	93
Resim 3.24:	Ülkemizde İcra Edilen Saygı Duruşu Marşı Notası.....	94
Resim 3.25:	22 Kasım 1938 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi	98
Resim 3.26:	22 Nisan 1993 tarihli Tercüman Gazetesi.....	98

Resim 3.27: Abdülmecid'in El Yazısı İle Tekbir'in Piyano Versiyonu	100
Resim 3.28: Özel Harekât Polisi Mustafa Sezgin'in Cenazesi.....	104
Resim 3.29: Günümüzde Bando Tarafından İcra Edilen İtri'nin Bestelediği Segâh Tekbiri'nin Bando İçin Düzenlenen Şekli	107

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Dr. : Doktor

Ef.: Efendi

no. : Numara

Prof. : Profesör

s. : Sayfa

S. : Sayı

TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Toplum ve Kültür

Kültür, kavram olarak içerisinde barındırdığı anlam itibariyle insanın veya toplumun oluşturduğu tüm maddi ve manevi olguların günlük yaşamımıza ve toplumsal değer yargılara bir yansımasıdır diyebiliriz.

Bir toplumu diğer toplumlardan ayıran en önemli unsur ise toplumların kültürleridir. Bir toplum kendi kültürüyle varolur. Kültür, yaşadığı topluma kimlik kazandırmakla beraber, dayandığı toplumda düzen sağlayan maddi ve manevi değerlerin toplamıdır. Toplumların medeniyet kurması ve medeniyetlerini sürdürmeleri, kendi kültürel birikimlerinin zenginliğine bağlıdır. Belirli bir kültür birikimi oluşmadan bir toplumdaki toplum kimliğinden bahsedilmesi mümkün değildir; bu hasele kültürün toplumsal varoluşun kendisi olduğunu söylemek mümkündür.

Mejuyev'den (1987) edindiğimiz bilgilere göre kültür, 'edere-cultura' kelimesinden türemektedir. Latince de toprak kültürü manasında kullanılmıştır (s.22).

Williams (2005) ise kültürün kelime kökeninin 'colere' sözcüğünden gelen 'cultura' olduğunu belirtmiştir (s.106).

Romalılar ise 'cultura' terimini insan emeğini ön plana çıkararak, insan eliyle toprakta ekilerek büyütülen bitkileri isimlendirmede kullanmıştır. Tabiatın kendiliğinden yetişen bitkilerden ayırmıştır (Doğan, 2012, s.158).

Dilimizde ise kültür sözcüğünün karşılığı olarak önerilen ekin terimi 'colere' fiilinden türemiştir. Türkçe'deki yolculuğu araştırıldığında ise karşımıza üç kelime çıkıyor: hars, ekin ve kültür (Alkan, 2009, s.19).

Hars: 1-Tarla sürme 2-Kültür. Ayrıca “Tarla sürülür gibi insan zihninin saklanması ve alınan ürün” yani Ziya Gökalp ‘hars’ kelimesinin ‘kültür’ sözcüğünün yerine kullanılması için öneri verdiği izlenmektedir (Kubbealtı Lügatı, s.1209).

Bu bilgiler ışığında kültür kelimesinin kökeninde tarımla iç içe geçmiş bir arka plana sahip olduğu görülmektedir. Tarım yalnızca topraktan bir şeyler üretmek değil, aynı zamanda toplumların oluşmasına, ortak değerlerin paylaşılmasına ve bilgi birikimin artmasına da olanak sağlamıştır. Dolayısıyla kültür kavramını sadece tarım özelinde değerlendirilmemiştir. Zaman geçtikçe kültür kavramı bir toplumun tüm değerlerini kapsayacak şekilde genişlemiştir.

Smith (2001, ss.2-3) Kroeber ve Kluckhohn tarafından yapılan çalışmada o zamana kadar kültüre yönelik yapılan tanımların altı farklı yaklaşım altında sınıflandırıldığı belirtilmektedir:

1. Betimsel tanımlar: Bu tanımlar kültürü, sosyal hayatı oluşturan önemli bir olgu olarak görmekte ve kültürü oluşturan alanları betimlemektedir. Örneğin; Tylor, 1871 yılında yaptığı tanımda kültür ya da uygarlık ifadesini kullanırken bilgi, kanunlar, inanç, sanat, ahlak, gelenekler ve toplumun bir üyesi olarak bireyin sahip olduğu diğer özellikleri kapsamaktadır. Görüldüğü gibi bu tanımda hem düşünceleri (ahlak, sanat, kanunlar) hem de davranışlar (gelenekler, alışkanlıklar) yer almaktadır.

2. Tarihsel tanımlar: Kültürü nesiller boyu süregelen bir miras olarak görmektedirler.

3. Kuralcı tanımlar: Bunlar iki biçimde karşımıza çıkmaktadırlar. Birincisi kültürü insanların davranışlarını belirleyen bir kurallar bütünü olarak görmektedir; diğeri ise davranışlara değinmeksizin değer yargılarının rolü üzerinde durmaktadır.

4. Psikolojik tanımlar: Kültürün insanların iletişim kurmasında, öğrenmesinde ve duygusal ihtiyaçlarını gidermesinde yardımcı bir araç olduğunu ileri sürmektedir.

5. Yapısalcı tanımlar: Kültürün ayırt edilebilir özellikleri arasındaki ilişkiler bütünü olduğuna dikkati çekmekte ve kültürün kemikleşmiş davranışlardan farklı bir soyutlama olduğunu savunmaktadır.

6. Genetik tanımlar: Kültürün nasıl varolduğu ve varlığını sürdürdüğüne yönelik tanımlardır. Bu tanımlar kültürü insanlar arasında nesiller boyu süregelen etkileşimin bir ürünü olarak görmektedirler.

Kültür tanımlarına yönelik bazı sınıflandırmışlar yapılmıştır. Bu tanım sınıflandırmalarından şu şekilde bahsedilmektedir.

Betimsel tanımlar, kültürü meydana getiren unsurları belirterek, kültürün sosyal boyutta önemli bir yeri olduğunu görür. Tanımlarken düşüncelere ve davranışlara yer verirler.

Tarihsel tanımlar, kültürü nesilden nesile uzanan bir miras olarak tanımlar.

Kuralcı tanımlar, iki bölüme ayrılmaktadır. İlkinde, insanların davranışlarını belirleyen kuralların kültürü oluşturduğundan; diğerinde ise değer yargılarının etkinliğinden bahsedilmektedir.

Psikolojik tanımlar, iletişim, öğrenme ve duygusal ihtiyaçlar bağlamında kültür yardımcı bir araç olarak görmektedir.

Yapısalcı tanımlar, kültürün esasen bir etkileşim ürünü olduğuna dikkati çekmekte ve kültürün kemikleşmiş davranışlardan farklı bir soyutlama olduğunu savunmaktadır.

Genetik tanımlar: Kültürün oluşum ve sürdürülebilirlik tanımlarıdır. Nesillerin birbirleriyle süren etkileşimin kültürü doğurduğunu bahsederler. (Smith, 2001, s.2) (Oğuz, 2011, s.131).

Kültür kavramının sonradan doğmuş olduğunu dile getiren Turan (1990), kültürü de kapsayan terimin uygarlık olduğu görüşünü savunmuştur. Batı Avrupa dillerinde ‘civilisation’ İslam dünyasında ise ‘medeniyet’ terimleri uygarlık manasında kullanılmıştır. Türkçe’ye Arapça’dan yer edinen, kentte oturanların yaşam biçimlerini belirten sözcük anlamındaki ‘medeniyet’ terimi; Mustafa Kemal’in yaptığı dil devrimiyle ‘uygarlık’ olarak dilimize yeniden kazandırılmıştır (s.13-14).

İnsanın dünyaya gelip yetiştiği ulusal kültür ile etkisinde kaldığı evrensel kültürün etkisine dikkat çeken Özlem (2000), kültürün başlıca özelliklerinden birini Filozof Leibiz'in "geçmişin yükünü taşımak ve geleceğe gebe olmak" sözüyle açıklamaktadır (s.198-199).

Bu bağlamda, bizi temsil eden Türk kültürü binlerce yıl önce ortaya çıkmasına, geniş coğrafyaya yayılmasına ve diğer milletler ile etkileşime girmesine rağmen temel özelliklerini korumuş ve devamlılığını koruma altına almıştır. Türkler bunu millî ve dini inançlarının şekillendirdiği ahlakî değerler ve töre olarak isimlendirilen millî kimliklerine borçludurlar (Zeren, 2021, s.63).

1.1.1. Kültür ve Müzik

Yukarıda çeşitli tanımlarına ve tanım sınıflandırmalarına değinilen kültür kavramının içeriğine toplumların sosyal, siyasi, ekonomik, dînî ve sanat yapılarının kazandırdığı maddi ve manevi olguları dahil etmek mümkündür. Buradan hareketle kültürle ilgili yapılan çalışmaların birçoğunda "sanat" kültürün ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir.

Sanat denilince toplumlar içerisinde ilk olarak bir toplumun kültürel yapısını soyut gücüyle somut hale getiren müzik sanatı akla gelmektedir. Müzik sanatı toplumun her kesimine ulaşır ve ifade gücü yüksektir, kültürün işitilebilen bir dalıdır. Toplumun kendini ifade etmesinde gerçekten önemli olmuştur (İmik, 2012, s. 47).

Güzide Adlim (1994) ise müziğin tanımında kültürü de içinde dahil ederek; kültürün en önemli boyutu, temel alanı ve temel değişkenlerinden şeklinde tanımlamıştır (s.12).

Satır müzik kültürü isimli ders notlarında insan, müzik ve kültür üçgeninde müziğin merkezine insanı koymuştur. Birey ve toplum nazarında insanı insanlaştıran şeyin kültür olduğunu, insan-kültür-müzik birlikteliğinin çıkarımı olarakta müzik kültürünün anlam kazandığını belirtmiştir (s.1).

Kültür sürekli yaşayan ve değişimlere, yeniliklere gebe olan bir kavramdır. Kültürün süregelmesinde müziğin büyük rolü bulunmaktadır.

Uçan (2000), müziği tarif ederken insanlık tarihinden bu yana bireyi ve toplumu besleyen yaşam ve kültür damarı olduğunu söylemektedir. Bu damardan bireye ve topluma akan kendine özgü bir kültür formunda müzik kültürü oluştuğunu söyleyerek müziğin toplum üzerindeki etkisini ifade etmiştir (s.10).

Işık ve Erol (2002), kitaplarında yer verdikleri görüşte ise; müziğin toplumsal alan ile iç içe olmasının kültürün anlam dünyasının anlaşılmasında önemli veriler sunduğunu belirtmektedir (s.53).

Erdener (2002) Müzik yapma ve dinlemenin bir davranış şekli olduğunu belirtmektedir. Kültürün ana kaynağının insanın kendi belleği olduğu ve bellekteki bu bilgileri kendi davranışlarıyla topluma yansıttığını söylemektedir (s.1). Müzik alanında gösterdiğimiz bu davranışlar da müzikal bilgilerimizden kaynaklanmaktadır.

Bu sebeple müziğin, kültürün korunmasında ve aktarılmasında büyük rol oynadığını söyleyebiliriz.

Müziğin soyut bir sanat olması sebebiyle özellikle sözlü kültüre dayalı medeniyetlerde aktarım kulaktan kulağa şeklinde gerçekleşmiştir. Bu aktarım yöntemini hala uygulamaya devam eden kültürlerde usta-çırak ilişkisinin, buna bağlı olarak iletim zincirinin ve nesillerce süregelen kültür aktarımının varlığı bilinmektedir. Gelenek ve göreneklerin düzenlediği yazılmamış kurallar belli değişikliğe uğramakla birlikte asıl hallerini koruyarak çağımıza ulaşmıştır. Öğretmenin öğrencisine yani ustanın çırağına öğretim metodu olan meşk sisteminde müzikal içeriklerin yanında kültür materyallerinin de aktarıldığı görülmektedir (Paşaoğlu, 2009, s.147).

Meşk, bir eğitim biçimi olarak yüz yüze gerçekleştirilir. Talebenin hocasını iyi anlaması gerekir. Karşısında oturup hareketlerini iyi anlaması, yaptıklarını, söylediklerini, okuduklarını, özümsemesi, kendince yorumlaması ve sonra hocasına karşı öğrendiklerini tekrarlaması gerekir. Hocayla bireysel olarak ve toplu şekilde de meşk yapılmaktadır. (Behar, 1992, s.31).

Türk kültüründe kültürün sözlü aktarım geleneği Orta Asya döneminden devletsel oluşum süreçlerine kadar aksamadan devam etmiştir. Akabinde Türklerin İslam'ı kabulüyle aktarım süreci özünü kaybetmeden devam ederek kültür aktarımını gerçekleştirmiştir. Usta şamanın genç şamana, usta ozanın çırağa zahmetli eğitim süreciyle bilgileri aktardığı meşkler aynı geleneğin devamında olan süreçlerdir (Paşaoğlu, 2009, s.149)

Bu bilgiler ışığında meşk sistemiyle sadece müzik eserinin müzikal bilgileri değil, sosyo-kültürel davranışların da usta-çırak ilişkisi aracılığıyla nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir. Müzik, bir bakıma kültürün taşıyıcılığını yapmaktadır.

1.1.2. Türk Kültüründe Devlet ve Ordu Müziği

Tarihi vesikalara baktığımızda Türkler millet olarak daima her alanda öncülük etmişlerdir. Gerek devlet, gerek ordu, gerekse kültür olarak dünyaya farklı bir bakış getirmişlerdir.

Türklerin tarihinin dört bin yılı aşan bir döneme uzandığını aktaran Kafesoğlu (2007), geniş coğrafyalara yayılarak bir çok devlet kurduğunu ve dünya tarihini etkileyerek diğer devletlere öncülük ettiğini aktarmaktadır (s. 41-42).

Zeren (2021), Türk devlet müziğinin temelini, hükümdarın hakimiyet sembolü olan tuğların yanında davul ve boru ile icra edilen nevbetin oluşturduğunu ifade etmektedir. Nevbetin tuğ olarak adlandırılmasını, Türk Müziğinin devlet istiklalinin sembolü olduğunu belirtmektedir (s.61).

Türklerin toplum yaşantısında müziğin önemli bir yere sahip olduğunu Kafesoğlu (2007) şöyle açıklamaktadır; Müzik, Türklerde aileden millete kadar tüm sosyal topluluklara ilişkin özel gün ve kutlamalarda, şenlik ve bayramlarda (toy) vazgeçilmez unsurlardan biri olmuştur. Çin kaynaklarında da anlatılan temel Türk müzik aletleri, vürmalı (davul-kös, çan), telli (çeng) ve üflelemeli (nefir, zurna) gibi çalgılardan oluşmaktadır (s.242-343).

Ögel, (2000) Türklerde nevbet, Türk devlet anlayışına göre yorumlanmalıdır. Eserin devlet ve ordu mehteri bölümünde belirtildiği üzere; Türk tarihinde devlet ve ordu mehteri ayrılmaz bir bütündür; çünkü “*halk ordu; ordu ise halk*”, “*devlet de ordu ve ordu ise devlet*” demektir. Ordunun başkomutanı da hakan olduğu için “*ordu, hakanın öz ve en değerli varlığıdır* (s.33).

Türk kültüründe devlet-ordu ve müzik geleneği birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Bu birliktelik Türk coğrafyalarında da sürmüş ve ‘mehter’ adını almıştır. Selçuklu ve Osmanlı döneminden başlayarak, Türk ordusunun savaşa giderken askeri müzik eşliğinde gidip savaşması Türk kültüründe gelenek halini almıştır. (Zeren, 2021, s.61)

Mehter, “ekber azam” en büyük ve pek ulu anlamındaki Farsça’da mihter sözcüğünden gelmiştir. Mehter olarak dilimize yerleşmiştir (Şahiner, 2007, s.16).

Resim 1.1: Müşir Arif Paşa Osmanlı Kıyafetleri Albümü, Mehter Takımı, 1839

Selçuklular döneminden gelen nevbet unsurları hediye olarak Osman Gazi'ye gönderilmiş ve Osman Gazi nevbeti ayakta izlemiştir. Askeri müzik geleneği Selçuklular döneminden aktararak Osmanlılara geçmiştir (Sanal, 1964, s.5).

Askeri müziğin Osman Gazi ile birlikte savaşlarda yer almaya başladığını belirten Çokamay (2012), askeri teşkilatlanma ile beraber mehterinde geliştiğini açıklamıştır (s.447).

Gerek siyasi gerek toplumsal alanlarda da faaliyet gösteren Mehter, 1299-1826 yılları arasında Osman Gazi'den başlayıp Sultan II. Mahmud'a kadar olan dönemde boy göstermiş askeri müziğimizin adıdır. Osmanlı Devleti'nden süregelen bu gelenek 537 yıl sürdürülmüştür (Say, 2005, s.444).

Osmanlı döneminde mehterin devletin bir parçası haline geldiğini görüyoruz. Savaş alanlarında ön planda gördüğümüz mehteri, kutlama ve eğlencelerde, Hükümdar alaylarında da görmekteyiz (Özalp, 2000, s.43).

Mehter belirli zamanlarda Allah, Peygamber ile padişah ve fertlerine övgüler düzenleyen bir müzik topluluğu olmakla beraber barış zamanlarında ise mehtere "eyyamı adiyye" denilirdi (Kaya, 2012, s. 99).

Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla yüzyıllarca savaşlara ve meydanlara etki eden mehter, düşmanın cesaretini kırarak askerimizi yüreklendirmiştir. Devlet gücünün sembolü olmuştur.

1826 yılında gerçekleşen Vak'ayı Hayriye olayı ile beraber Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla mehter değerini yitirmeye başlamış ve kaybolmaya yüz tutmuştur (Yaldır, 2009, s.8).

Yeniçeri ocağını kapatıp, "Âsâkir-i Mansûre-i Muhammediye" ismiyle ordu kuran II. Mahmud, kapanan mehteran yerine Avrupa askerî bandolarına örnekle "Mızıka-ı Hümayun" adında bir yapı kurmuştur. Mızıka-ı Hümayun, mehterhânenin yerini alarak sarayın müzikal gelişimini karşılamak maksadıyla meşkhânenin yerini almıştır (Say, 2005, s.427).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Türk devlet kültüründe askeri müzik büyük önem arz etmektedir. Türk'ün kadim tarihinin ve kültürünün önemli bir parçası ve sembolüdür. Tarihte savaşçı özellikleri ile bilinen Türkler askeri müziği devletin sembolü haline getirmiştir. Türkler devlet, ordu ve müzik ilişkisi anlamında da diğer devletlere örnek olarak kültürel zenginliklerinin farklı kültürlerde ve farklı şekillerde yayılmasını sağlamışlardır.

Mahmut Ragıp Gazimihal, Mısır ordusunda kullanılan kısa boruların; Sümer ordusunda kullanılan iri davulların, zurna, boru ve zil gibi çalgıların resmî tören ve ordularda toplu halde icra etme geleneği kökeninin Türkistan'a dayandığını belirtmiştir (akt. Zeren, 2021, s.70).

Bu gelenekten diğer devletlerde etkilenenmiş, MÖ II. yüzyıl Çin kaynaklarında bazı çalgıların Türkistan'dan getirilerek buna benzer bir takımın kurulduğu yazılmaktadır. Türkler; tarih boyunca çeşitli devletler kurmuş, saray ve ordu için müzik takımları oluşturmuştur. Ordu müziğinin bu kültürel etkisi devam eden yıllar içinde Endülüs'e kadar ilerlemiştir. Türklerin bu gelenekleri Bizans ordusun ve Avrupa'da da etkisini göstermiştir (Gazimihal, 1955, s1).

1.2. XV ve XVI. Asırlara Genel Bir Bakış

Türk Devletleri savaşlarda, anma ve törenlerde müziği inanç göstergelerine göre işlevsel bir şekilde kullanmıştır.

Göçebelikten yerleşik hayata geçen Türk boylarında ilim ve sanat alanında birçok önemli ilim adamı yetişmeye başlamıştır. Safiyüddin Urmevi(v.1294) ile birlikte Türk müziği ses sisteminde yeni bir dönem başlayacak ve gelişerek süregelen nesillerle birlikte günümüze kadar ulaşmasını sağlayacaktır. Arapça olarak ele aldığı Risaletü'ş-Şerefiyye fi'n-Nisebi't-Te'lifye ve Kitabü'l Edvar adlı eserleri Türk müzik dünyasının temel kaynaklarından olmuş ve asırlar boyu Türk müziğinin nazari kaynaklarına temel olmuştur (Özcan, 1997, s.472).

Kuruluş döneminden sonra zaman içerisinde Osmanlıyla dünyanın önemli bir bölümünde askeri, siyasi ve kültürel egemenliğini hissettiren Türk medeniyeti, XV.

yüzyıla kadar Azerbaycan ve Türkistan'da olan Türk müziği nazari ağırlığını zamanla Osmanlı topraklarına doğru taşımıştır.

Osmanlılar yaptıkları fetihlerle sınırlarını genişletmeye başlamış ve kültürlerini de gittikleri bölgelere de taşımışlardır. Fethettikleri bölgelerde camiler, medreseler, imaret ve hayır müesseseleri kurmuşlardır. Özellikle padişahlar devlet ayakta kaldığı müddetçe bu sürecin takipçisi olmuşlardır. Devlet kademelerinde liyakati sağlamak için Enderun'da askeri ve idari eğitimin yanında sanat eğitimine de önem verilmiş özellikle müziğe büyük ilgi gösterilmiştir (Özcan, 1997, s.473)

Bu dönem boyunca Osmanlılarda sanat alanında sürekli hale gelen önemli bir gelişme yaşanmıştır. XV.yüzyılda müzik alanında birçok eser ortaya çıkmıştır.

XV. yüzyılda yazılan ilk müzik eseri Kırşehirli Nizâmeddîn Oğlu Yusuf Dede'nin Risâle-i Mûsikî adlı eseri, musikiye karşı olan sevgisi, şair ve ediplere olan ilgisi nedeniyle II. Murat'ın kendisine takdimine sebep olmuştur (Uzunçarşılı, 1983, s.607).

Sezikli (2000) Kırşehirli Edvarının XV. Yüzyıl dönemini Türk müziği açısından aydınlatma ve edvar geleneğini taşıması açısından önemli bir kaynak eser olduğunu belirtmektedir. (Sezikli, 2000, s. 108)

Bu yüzyılda ortaya çıkan çalışmaları şöyle sıralayabiliriz:

*Muradname

Bedr-i Dilşad

*Edvar-ı Musiki

Hızır b. Abdullah (ö.1451)

*Risale min ilmi'l Edvar

Şükrullah Amasyalı (ö.1470)

*Risale-i Edvar

Hariri b. Mehmed

*Risale-i Musiki

Kadızzade Mehmed Tirevi (ö.1494)

*Zeynü'l Elhan fi ilmi't Te'lif ve'l Evzan

Ladikli Mehmed Çelebi (ö.1500)

*el-Matla fi Beyanil Edvar vel Makamat

Seydi (Uslu, 2011, s.453-465)

Bu kaynaklardan anlaşılmaktadır ki, Osmanlı topraklarında çalışmalar sürerken Batı Türkistan ve doğuda Azerbaycan'da bilim insanları müzik alanında eserler vermeye devam ediyorlardı. Bu bölgelerde yaşamış devrin ünlü bestekâr, ressam, nazariyat, hattat, hâfız ve hânendesesi Abdülkadir-i Merâgi (v.1435) Safiyüddün sistemini ele aldığı Câmîu'l Elhan, Risâle-i Fevâid-i Aşere, Kenzü'l Elhân, Zübdetü'l Edvâr, Şerh-i Kitabü'l Edvâr ile Makâsîdü'l Elhân'ı yazdı. Abdülkadir Merâgi ayrıca tertiplediği yeni usûl ve icat edip yeniden geliştirdiği çalgılarla Türk müziğinin önde gelen simalarından olmuştur (Özcan, 1997, s. 475)

Ayrıca Türk müziğinin gelişip korunması ve yayılmasında tarikatların ve dergahlarının önemli bir rolü olmuştur. Mevleviler dergahlarında önemli eğitimlerde bulunarak yüzyıllarca Türk müziği geleneğinin önemli bir aktarım merkezi vazifesini üstlenmişlerdir. Bayramiyye tarikatının kurucusu olan Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri Yunus Emre'nin eserlerine yaptığı besteler ile tanınmıştır. (Pınarbaşı, s 5.)

Bu asırda Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Osmanlının en kudretli dönemini yaşadığını görmekteyiz. Rum tarihçiler tarafından Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim'e verilen imparator unvanıyla Osmanlı güç ve yetkilerini bu dönemde kazanmıştır. Yavuz Sultan Selim ile beraber Osmanlı padişahları kendisini Hâdimü'l-harameyni's-şerîfeyn yani şerefli iki şehirin (Mekke ve Medine'nin) hizmetçisi olarak görmeye başlamış bunu tüm İslâm alemine benimsetmişlerdir (Ocak, 1998, s. 85-87).

Türk sanat, kültür ve bilim alanlarında bazı isimler öne çıkmaktadır. Usta bir şair olan Ali Şîr Nevâî, Hindistan Timuroğulları'nın kurucusu, askeri ve siyasi

dehâsının yanında önemli bir şair olan Bâbü'r Şâh, lirik şiirin zirvesi olarak kabul edilen Fuzûlî Türk müzik kültürü bakımından önemli isimlerdir. Şeyhülislâm Kemalpaşazâde Ahmed Şemseddin Efendi hukuk ve tarih alanında, yine hukuk alanında Şeyhülislâm Ebu Suud Efendi, Seydî Ali Reis coğrafya ve matematik alanında, Piri Reis coğrafya ve haritacılıkta, Şeyhülislâm Hoca Sâdeddîn Efendi ve Gelibolulu Âli Efendi tarih ilminde, ansiklopedi ve dînî ilimlerde Taşköprülüzâde zirveye ulaşmışlardır (Öztuna, 1987, s.80-81).

XVI. yüzyıl bestekârlık ve icra alanında önemli gelişmeler yaşandığını öne süren Özcan (1997), bazı edvârların yazıldığını belirtmiştir. Bu yüzyılın ilk yarı döneminde nazariyat alanında etki bırakan çalışmalardan iki tanesi Osmanlı'da, diğer ikisi ise Batı Türkistan'da neşredilmiştir. Mûsikîşinas Zeynelâbidin el-Hüseynî (ö.1512)'nin Kânûnu İlmî ve Ameliyyî'l-Mûsikî adlı eseriyle; Necmeddîn Kevkebî Buharî'nin yazdığı Risâle-i Mûsikî adlı eserinde, nazariyat çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Özcan, 1997, s.477)

Osmanlı padişahlarından Sultan II. Bâyezid Hân ile oğlu Şehzâde Korkut dönemin önemli mûsikîşinaslarındandır. II. Bayezid döneme öncülük etmiş; 'Adnî' mahlası ile yazdığı şiirleri bir divanda toplamış ve Ali, Ufkî'nin Mecmûa-i Sâz ü Söz'ünde nevâ makamında peşrev bestelediği görülmektedir. (Öztuna, 1987, s. 307).

Hastaların ve akıl hastalarının tedavisi amacıyla haftada üç defa mûsikî faslı tertip edilirdi. II. Bayezid tarafından hazırlanan vakıfnâme ile bu faslı icrâ eden toplulukta bir kemânî, üç hânende, santûrî, çengî, mûsikârî, çeng-santûrî ve udîden oluşurdu (Evliya Çelebi, h.1317, s.469-470).

Mehter ise Fatih Sultan Mehmed dönemiyle teşkilat olarak ilerlemeye başladı. İstanbul fethedilirken Mehter çalınmış, gemiler kızakla Haliç'e çekilirken davul-zurna ile askerler cesaretlendirilmiştir (Özcan, 1997, s.480).

Sultanın emrindeki nefirîlerle öbür çalgıcıların sayısı 150'dir. Bunlar günde sekiz akça alırlar. Bunların otuzu şehre gönderilir, yani on beşi sarayın yanibaşındaki kulede, on beşi şehrin başka bir yerinde görevlidir. Sabah saat ikide nefir, zurna, davul çalanlar şehre pek çıkmazlar. Bunlar şafak sökmeden bir saat önce çalarlar... Bunların

kullandıkları davullar (kös) o kadar büyüktür ki bir deve bir taneden fazlasını taşıyamaz, bu davulları iki kişi iki tokmakla çalar, çıkardığı sesi duyanlar yer sarsılıyor sanırlar (Aksoy, 1994, s. 24-24).

Kanuni Sultan dönemiyle beraber takip eden dönemlerde Mehterlerde önemli gelişmelerin olduğu görülmektedir.

1.3. Batılılaşma Hareketleri

Sanayi inkılabı ile beraber Fransız ihtilali gibi tüm dünyayı etkileyen gelişmeler Osmanlı'da da kaçınılmaz bir hal almıştır. Devlet-i Aliyye'nin 17. Yüzyıl sonlarına doğru gerilemeye başlaması ve güç kaybetmesi sultanlar için çözülmesi gereken sorunların başında gelmektedir. Bu sıkıntı 18 ve 19. Yüzyıllarda da etkisini artırarak hissettirmiştir. Önde gelen devlet adamları Osmanlı'nın artık doğudan uzaklaşıp batı ile kaynaşma fikrini ortaya atmış ve devletin bünyesinde başta askeri olmak üzere birçok alanda yenilik yapılmasına karar verilmiştir. Sosyal ve kültürel alanda bundan nasibini almış, mehterden etkilenerek orkestra kuran ve marş yazan batı medeniyeti zamanla Osmanlı'nın ilham kaynağı derecesine gelmiştir.

Rıfat Önsoy (1989), batılılaşma hareketini şu beş safhada ele almıştır:

- 1 —İlk safha 18. Yüzyıla dayanır; Bu safhada batı ile kültür alışverişi başlar ve Avrupa ile ilişkiler geliştirilir,
- 2 —Kırım'ın kaybedilmesiyle başlayan ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar devam eden 50 yıllık geçiş dönemi (1783-1826)
- 3 — Üçüncü safha Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile başlar ve I. Meşrutiyet'in ilânına kadar uzanır. Bu safhayla beraber artık Batı hukuk sistemi Osmanlı'ya girmiştir. Batı'nın fikirleri önem kazanmıştır (1826-1876)
- 4 — Anayasalı sisteme geçiş, 1876 ve 1908 denemeleri,

5 — Cumhuriyetin ilânıyla beraber bilim, teknik ve yaşayış biçiminin kapısının batıya açılması (s.365).

Avrupa’da Martin Luther’in başlattığı kalkışma ile başlayan aydınlanma çağı Alman Milleti’ni Luther’in etrafında toplamıştır. Kiliseye karşı başlatılan bu ayaklanma sonucu Protestanlık mezhebinin doğmasına yol açmıştır. İngiltere’nin de Sanayi Devrimiyle sanayi akımına dahil olmasıyla Avrupa’da birçok teknolojik ilerlemeler etkisini artırmıştır (Korkut ve Doğançay, 2015, s.211).

XVIII ve XIX. Yüzyıllarda yaşanan Fransız ve Sanayi İnkılabı Avrupa’da ticari ve siyasi yapıları değiştirerek devletleri yeniden yapılanmaya zorlamıştır. Osmanlı Devleti’de bu olaylardan etkilenmiştir (Karaman, 2018, s.74).

Fransızlar İhtilal öncesi Osmanlı’ya komşu olmuş ve kapitülasyonlar elde etmişlerdir. İhtilal döneminde Osmanlı Padişahı olan III. Selim Fransa ile yakın ilişkiler kurmuş, modernleşme alanında Fransa’yı örnek almaya başlamıştır. İslahatlar için bile Fransa’dan yardım alınmıştır (Armaoğlu, 1987, s.81).

Ahmed Cevdet Paşa (1858) yenileşme kültürünü değerlendirirken önemli noktalara değinmiştir: “Yeni bir uygarlık yoluna gidilmek fikirleri doğmuştu. Lakin yapının temeline bakılmayarak tavanın süslemesine özenildi. Avrupa’da başlayan fenlerin ve sanatların yayılmasına çalışmak gerekirken uygarlık nehirlerinin getirdiği çer çöpe, israf ve safahata aldanıldı. Halk yüksek tabakanın bu gidişinden nefret ederek her türlü yenilikten ürkmeye, yeni yöntemlerle yapılan her şeyi kötü görmeye başladı” (Ahmed Cevdet Paşa, 1858, s.67-68).

a. III. Selim Dönemi

Sultan Selim Kırım’ın elden çıkmasıyla beraber bazı tedbirler alma gayretine düşmüştü. Babasının çok arzuladığı ıslahat faaliyetlerini başlatmak istiyordu. Şehzade olduğu dönem devletin yapısını analiz etmiş Avrupa’ya temsilci göndererek batı ülkelerini daha iyi tanıma fırsatı bulmuştu. Fransız örneklerden esinlenerek Nizam-ı Cedid ordusunu kurdu (Önsoy, 1989, s.369).

III. Selim devletin Avrupa'yla bütünleşme sağlayabilmesi için birçok harekette bulundu. Bu hareketlerden biri ise mûsikî alanıydı.

Bilindiği üzere Sultan Selim Türk mûsikîsini çok iyi bilen ve icra eden, eserler besteleyen bir mûsikîşinastır. “Selim Dede” mahlasıyla birçok eser bırakmıştır. Abdülbaki Nasır Dede'yi ve Hampartzum Limonciyan'ı nota yazım sistemi geliştirmeleri için teşvik etmiştir. Eserlerinin birçoğu günümüze ulaşmıştır (Korkut ve Doğançay, 2015, s.212).

Ulema ve yeniçerilerin ıslahlara karşı sürdürdüğü düşmanca politikalar III. Selim'in hayatına mal oldu. Süreçle beraber Nizam-ı Cedid ordusu dağılırken, ıslahatlar son bulmuştur (Önsoy, 1989, s.369-370).

b. II. Mahmud Dönemi

III. Selim'in yeniçeriler tarafından katledilmesiyle ıslahatların tamamlanamadığı görülmektedir. Ondan sonra tahta geçen ve yeniliğe açık olan II. Mahmud, bu nedenden dolayı Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar yenilikçi yaklaşımlarını gizlemek zorunda kalmıştır.

Yeniliklerin önünde en önemli engel olarak gördüğü yeniçeri teşkilatını kaldırmak için gizliden gizliye çalışma yürüttü. Asakir-i Mansure-i Muhammediye'yi teşkilatlandırarak alternatif hale getirdi. Ve bu ordu II. Mahmud'un emriyle ıslahatların karşısında en büyük karşıt olan yeniçerilerin ortadan kaldırılmasını sağladı (Korkut ve Doğançay, 2015, s.213).

Bu gelişme ile müzik alanında da etkileri günümüze kadar uzanan değişimler yaşandı ve bu alanda birtakım yenilikler getirildi. Çeşitli okullar, dernekler, lokaller faaliyete geçirilerek ülkenin birçok yerine yayılması sağlandı (BOA C.AS, 374/15471).

Musikinin evrensel olması ve tüm kesime hitap etme düşüncesi, yöneticiler arasında kabul görmeye başlıyor, ıslahatlar tüm hızıyla gerçekleşiyordu. Batı müziğini iyi bilen hocalar getiriliyor, askeri ve sivil okullar, bandolar batı müziğini benimsiyordu. Bununla birlikte Avrupa'daki ülkelerden çeşitli notalar, marşlar musiki

hocaları tarafından Sultana arz ediliyordu. Çeşitli kurum ve kuruluşlar Askeri ve sivil okullar, bandolar da batı formatında musikiyi benimsemeye başlamıştı. Gerek muallimler gerek musikişinaslar, gerekse öğrenciler yurtdışında batı müziği eğitimi alıyor ve ülkeye döndüklerinde istihdamları sağlanıyordu. Bu kişilere devlet tarafından değer veriliyor ve günden güne batı müziğinin yayılmasında etkili rol oynuyorlardı (Korkut ve Doğançay, 2015, s.213).

Görüldüğü üzere II. Mahmud III. Selim'e nazaran ıslahatları müzik alanında geniş bir şekilde yayarak toplum düzenine aktarmayı amaçlamıştır.

Batılılaşma yönünde atılan en etkili adım ise geleneksel tek sesli müziği, çok sesli batı müziği ile birleştirerek makamsal çok sesli müziğe yönelme olmuştur. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla mehterin yerine Mızıka-ı Hümayun kurulmuş sadece müzik alanında değil askeri yapıda da yapılacak bir reformun göstergesi olmuştur (Aydar, 2012, s.43).

Bu dönemde yapılan yeniliklerden en dikkat çekenini ise Mehterhânenin kaldırılarak yerine günümüze kadar uzanan batı müziğinin temeli olacak Mızıka-ı Hümayun'un kurulmuş olmasıdır. Askeri alanda yapılan değişikliklerle birlikte askeri müzik alanında da ıslahatlara ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Bunu gerekçe göstererek dünyanın en eski askeri bandosu olan Mehter yerini bandolara bırakmıştır. Yeni askeri düzen için yapılan bu değişiklik farklı sosyolojik ve toplumsal sorunların çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Türk müziği eğitimiyle Batı müziği icrası mümkün olmayacağı düşüncesinde olan Mahmud Ragıp Gazimihal şu sözleri sarfetmiştir:

“...baktımki alaturkanın kaşığıyla o nağmelerin pilavı yenmeyecek; yeni tarzda keman dersleri almaya karar verdim...” (Gazimihal, 1955, s.85).

II. Mahmut'un daveti ile 17 Eylül 1828'de İstanbul'da göreve başlayan Giusppe Donizetti, Avrupa tarzı bir bandonun kurulması için gerekli çalgıları yanında getirmişti. Yanında müzik öğretmenliği yapabilecek İtalyan muallimlerde getirmişti.

Göreve başlayınca ilk işi Mızıkâ-ı Hümayun'u teşkilatlandırarak bir ay içerisinde ilk konsere hazır hale getirdi (Aracı, 2006)

Donizetti trampet takımı seviyesinde olan topluluğu bando haline getirerek 1829 yılında Rami kışlasında ilk konserini vermesini sağlamıştır. Modern bir bando oluşturmuştur. Avrupa'dan bando enstrümanları ve bando eserleri getirmiştir. 1831 yılında kurulan Mızıkâ-ı Hümayun mektebi günümüze kadar ulaşarak varlığını sürdürmektedir (Ürün, 2022, s.146).

Giuseppe Donizetti'ye Osmanlı Devleti'ne hizmetlerinden dolayı 1841'de miralay (albay) akabinde mirliwa (tuğgeneral) rütbesi ile Paşa ünvanı verilmiştir. Ölene kadar Padişahın kurduğu bandonun yönetimini sağlamıştır. 12 Şubat 1856'da ölmüş ve bu tarihe kadar İstanbul'da yaşamıştır (Güntekin, 1999, s.389).

Giuseppe Donizetti "Mahmudiye Marşı"nı II. Mahmut için bestelemiştir. Bu marş on bir yıl Osmanlı Devleti'nin marşı olarak icra edilmiştir. Sultan Abdülmecid için de "Mecidiye Marşı"nı bestelemiş ve bu marşta 22 yıl süresince Osmanlı Devleti'nin marşı olarak çalınmıştır ("https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/osmanli-muzigine-28-yil-hizmet-eden-donizetti-pasa/5", 2021)

مارش عثمانی سلطانی

MARCHE IMPÉRIALE OTTOMANE

G. DONIZETTI PACHA.

Arrangée pour Piano
par G. AVOLIO.

The image shows a page of musical notation for the 'Marche Impériale Ottomane' by G. Donizetti, arranged for piano by G. Avolio. The score is written in 2/4 time and features a melody in the right hand and a bass line in the left hand. The piece is in a minor key and includes dynamic markings such as 'p' and 'f'. The notation is presented in four systems, each with a treble and bass staff joined by a brace. The first system begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a common time signature. The second system includes a forte 'f' dynamic marking. The third system ends with a double bar line. The fourth system includes a key signature change to two flats and a common time signature.

Resim 1.2: Mahmudiye Marşı Notası

Donizetti çalışmalarını sadece bando alanı ile sınırlamamış Türk müziği bestelerini de çok sesli hale getirme çalışmalarında bulunmuştur. Bu çalışmalarında Türk müziği makamlarını kullandığını ve hem Osmanlı hanedan ailesine hem de

harem halkına dersler vererek ülkede batı müziğinin gelişmesi için çabalar verdiğini anlıyoruz. Yetiştirdiği öğrenciler ülkede batı müziğinin yayılmasında öncü olmuşlardır.

Donizetti Paşa Sultan II. Mahmut tarafından “İftihar”; Sultan Abdülmecid tarafından “Mecidi” ve Fransa tarafından “Légion d'honneur” nişanları ile ödüllendirilmiştir (“<https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/osmanli-muzigine-28-yil-hizmet-eden-donizetti-pasa/5>”, 2021)

Donizetti Paşa'nın kardeşi Geatano uzun zamandır ağabeyini hiç görmemiştir. Lakin onu sevgi ile “Benim Türk kardeşim” diye andığı açıklamıştır.

Donizetti'nin vefatından sonra yerine Callisto Guatelli Paşa atanmıştır. 1856-1858 ile 1868-1899 seneleri arasında iki dönem Mızıkâ-ı Hümayun bandosunun yöneticilik görevini üstlenmiştir (Aracı, 2006, s.66).

Süreçte yaşanan olumsuzluklarla ilgili Bülent AKSOY şu cümleleri dile getirmiştir:

“... Eleştirilmesi gereken, bir mûsikî türünü, daha öğrenmeden, resmi sanat durumuna getirmemizdir. Geçmişle köprülerin işin başında, bu kadar çabuk atılması Batı mûsikîsi alanında yetişecek olan yeni Türk bestecisini köksüzlüğü seçmeye yöneltmiş, bu yetişme ortamı onun da zararına olmuştur. Böylece iki ayrı kültüre ait sanatların alışverişinden beklenebilecek zenginleşme imkânları tırpanlanmıştır. Hiç değilse zamanla yumuşak bir ortam oluşabilseydi, Türk mûsikîsi, Batıya yönelik sürecinde zarardan çok yarar görebilirdi...” (A. Aksoy Bülent, 1985, s.1216).

II. Mahmud'un vefatıyla beraber yenilenme süreci devam etmiştir. Bundaki en büyük etken yenilikçi karşıtı grupların bertaraf edilmiş olmasıdır.

c. Abdülmecid Dönemi

Henüz 17 yaşında tahta geçen Sultan Abdülmecid babası döneminde yapılan yenilikleri sürdürmekte kararlıydı. Sultan Abdülmecid de bazı sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Avrupa devletlerinin etkisi sonucu 1839 dokuzda Tanzimat

Fermanı ilan edilmiş bu fermanın ilân edilmesiyle yeniliklerin önü resmen açılmış oldu. Fermanla beraber başlayan yenilikçi hareketler İstanbul'dan başlayarak yayılmaya başladı. Mûsikî alanındaki gelişmeler de bir hayli mesafe kat edildi. Balkanlar ve Arabistan yarımadasında batı müziği tarzda musiki cemiyeti kuruldu. Askeri ve sivil okullarda batılı formda müzik icra edilmeye başlandı. (Korkut ve Doğançay, 2015, s.215).

Sevengil (1970), Sultan I. Abdülmecid'in henüz 5 yaşında iken Donizetti'yi tanıdığını ve büyüdüğü dönemlerde ise İtalyan çalıştırıcının yapıtlarına ilgi göstermeye başladığını belirtmektedir. Tahta geçtikten sonra ise, opera ve tiyatroya büyük bir alaka göstermiştir (s.55).

Dolayısıyla Sultan I. Abdülhamid'in küçük yaşlardan başlayarak Batı müziği eğitimi aldığını görmekteyiz. Almış olduğu bu eğitim ve yenilikçi hareketleri dolayısıyla Batı müziğinin Osmanlı topraklarında önünün açıldığını söylemek mümkündür. Küçük yaşta etkisinde kaldığı Donizetti Paşa'nın da Mızıka-ı Hümayun'un yöneticiliğinde olması batı müziğinin ilerlemesinin önünü açmıştır.

Mızıka-ı Hümayun'un başında bulunan Donizetti batıdan hocalar getirtmekte Batı müziği eğitimi verilmesini sağlamaktadır. Bursa, Adana, Trabzon ve İstanbul'da dersler verilmiştir (Çavdaroğlu, 2009)

Yurtdışından Batı müziğini temsilen birçok besteci gelmekte ve artık Batı müziği Dolmabahçe Sarayı'nda opera ve operetlerle temsil edilmeye başlanmıştır. "Johann Strauss, 1849'da Paris'te Osmanlı sefaretinde orkestra şefiydi. Sultan Abdülmecid için beste yapmıştır. Bu beste nedeniyle 5600 kuruş değerinde yüzükle ödüllendirilmiştir. Ünlü İtalyan Besteci Rossini'de Sultan Abdülmecid'e Mahmudiye ve Hamidiye adlı mehter marşlarını gönderiyor ve nişan ile ödüllendiriliyordu" (Kahramankaptan, 1998, s.20).

Bu dönemde Mızıka-ı Hümayûn kişi sayısı 90 kişiye ulaşmıştır.

Donizetti Paşa, 1839 yılı sonunda Abdülmecid için "Mecidiye Marşı"nın bestelemiştir. Mecidiye marşı yirmi iki yıl 'milli' marş olarak uluslararası törenler ve

devlet törenlerinde icra edilmiştir. 4/4' lük ölçüde yazılan Mecidiye marşında noktalı ritimler yoğun olarak kullanılmaktadır. Kullanılan artık ikililer Türk müziği havası katmaktadır. Yazılan bu marş müzikal açıdan incelendiğinde Mahmudiye'den daha ileri seviyede olduğu görülür (Baydar, 2011, 98-99).

Bu bilgiler nazarında Mızıka-ı Hümayun'un bilgi, birikim ve oluşum kapasitesi açısından kalite kazandığı düşünülebilir. Erkeklerin giremediği haremde de musiki açısından gelişmeler yaşandığına tanıklık etmekteyiz.

Sevengil (1970) Sultan Abdülmecid döneminde erkeklerin fanfar orkestralarına karşılık genç kızlardan oluşan bir fanfar orkestrası kurulduğunu açıklar. Ayrıca bale de ülkeye girmiştir. Batının sanat musikisinin bu safhalardan gelmekte olduğunun altını çizer (s.55-58).

Kadın şefin yönettiği bu orkestra 80 kişiden oluşmaktadır. Orkestra bünyesinde ön sırada klarnet, flüt ve birinci boru grubu, ikinci ve üçüncü sıralarında ise ikinci boru grubu, trompet, davul ve zil gibi çalgılardan meydana gelmektedir (Aksoy, 1999, s.788).

Kadın icra heyetlerinin Sultanın karşısında faaliyetlerini icra etmelerinden Padişahın bu oluşumu desteklediği çıkarımına varabiliriz. Batı müziğine olan ilgi tüm ülkeyi sarmıştır. Kadınlarda bu yeniliğin yayılmasında etkin rol oynamaktadırlar.

Haremlerde artık piyano bulunmaktadır. Bulunmayan harem sayısı azdır. Sultan'ın haremde yalnızca bayanlardan oluşan orkestra mevcuttur. Türk hanımları mükemmel icracılardır ("The Musical Gazette", 1856, s.379).

Kadın icra heyetlerinin tedrisatı Çırağan ve Dolmabahçe saraylarının alt katında erkek muallimler ile verilmektedir. Haftada iki gün olmak üzere verilen Batı müziği eğitiminde saraydaki küçük kızlara da ses yapmamak şartıyla dersleri dinlemelerine izin verilmekte böylelikle minik kulakların Batı müziğine dolgunluğunun oluşması düşünülmektedir (Baydar, 2011, s.99-100).

Mızıka-ı Hümayun'da yalnızca bando çalışmalar yapılmamış. Sınırlar genişletilerek opera, bale ve senfonik orkestra çalışmaları da yapılmıştır. Cuma

selamlığında bandoların belirli aralıklarla Rossini'nin en tanınmış eseri Wilhelm Tell'den parçalar icra edilmesi, Halife ünvanını da taşıyan Abdülmecid'in cuma namazına Rossini'nin müziği ile girmekte ve hiç rahatsızlık yaşamadığının göstergesi olmaktadır (Hamsun, 2006, s.135).

Osmanlı Saraylarına çeşitli ülkelerden opera, operet ve konser, temsilleri için sanatçılar davet ediliyor ve musiki tüm hızıyla kendini yenilemeye devam ediyordu.

Avusturyalı piyanist De Meyer 1842 senesinde Beylerbeyi Sarayında konser vermiştir. Sultan Abdülmecid'in huzurunda verdiği bu konser Universal Gazete of Augsburg, Revue et Gazette Musicali de Paris ve The Musical World gibi pek çok yabancı basınında haber olmuştur.

Finkel (1993) kitabında Liszt'in 1847 yazında İstanbul'a konser vermek üzere geldiğini ve eski Çırağan Sarayında, Ahmed Fethi Paşa'nın yalısında, Rus elçiliğinde ve bugünkü Beyoğlu olan Pera'da halka açık konserler verdiğini belirtmiştir (Baydar, 2011, s.101).

28 yıl Osmanlı hizmetinde görev alan Donizetti 12 Şubat 1856'da hayatını kaybettikten sonra yerine Pera'daki Naum Tiyatrosu'nun orkestra şefi Callisto Guatelli getirilmiştir (Aracı, 2014)

Guatelli, Abdülmecid'le, sonrasında da Abdülaziz, V. Murad ve II. Abdülhamid gibi Osmanlı padişahlarının bir kısmıyla çalışmıştır. Donizetti gibi birçok marş besteleyen Guatelli; 'Bayram Marşı', 'Osmaniye Marşı', 'Şark Uvertürü', 'Yıldız Marşı' ve 'Şefkat Marşı' isimli eserlerinde daha çok halka hitap eden Türk motifleri kullanmıştır. Türk bestecilerinin eserlerini armonize ederek Osmanlı saray ve halkına batı müziğini sevdirmeyi amaçlamıştır (Baydar, 2011, s.103).

Sultan Abdülmecid'in Batı müziğinin gelişmesi ve yayılması için desteklerini esirgemediğini görülmektedir.

d. Abdülaziz Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun 32'nci sultanı olan sultan Abdülaziz yaklaşık 15 yıl tahta kalmıştır. Geçen 15 yılda diğer dönemler gibi yenilikler hızlı olmasa da bazı ilkler yaşanmıştır. Abdülaziz'in Batı müziğine 'kuru gürültü' dediği söylenmektedir. (Korkut ve Doğançay, 2015, s.216).

Tahta oturduğu ilk yıllarda Batı müziği icracılarını görevden uzaklaştırdığı da bilinmektedir (Toker, 2012, s.55).

Sultan Abdülaziz'in, 47 gün süren batıya ilk resmi ziyareti 1867 yılında gerçekleşmiştir. Kraliyet İtalyan Operası'nın hazırladığı Covent Garden Tiyatrosunda bir temsile katılan Sultan Abdülaziz'in ziyaret programında şu bilgiler verilmektedir:

“Florall Hall'de orkestra Türk milli havalarını çalacak ve opera başlamadan önce “God Save Queen” söylenecek. Opera sonunda salondan ayrılırken de Florall Hall'da Türk milli havaları çalınacak”. Sözleri Zafiraki Efendi tarafından yazılan ‘Ode’ Sinyor Arditi tarafından Abdülaziz onuruna eser bestelenmiştir. Türkçe olarak yazılan eser sayısı bini aşan bir koro tarafından seslendirilmiştir (Toker, 2012, s.59-60).

Sultan Abdülaziz, ziyaretten sonra saray orkestrasını düzenleyerek Guatelli Paşa'yı orkestranın başına görevlendirmiştir (Alaner, 2014, s.560).

Abdülaziz'in Avrupa'ya düzenlediği geziden sonra musiki alanındaki Batılılaşma hareketlerini engelleme girişimleri durmuştur. Avrupa'dan musiki üstadları davet edilmeye başlanmış ayrıca yerli musikişinasların ekonomik durumunda iyileştirmeye gidilmiştir. Orkestranın yenilenmesini sağlamıştır. Önceki senelerde Avrupa'ya eğitim için gönderilen ve İstanbul'da yerli ve yabancı muallimler tarafından eğitime tabi tutulan öğrenciler Batı müziğinde iyi noktalara gelmişlerdir. 30 yılı geçkin süredir batı müziği eğitimi alan talebe ve muallimlerin sayısı bir hayli fazladır. Bunların da batı müziğinin ülke de gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Bu dönem ve sonrasında batı müziği gelişerek devam etmiştir (Aksoy, 1985, s.1122).

Donizetti'nin ilk döneminde 21 kişi olan orkestra Abdülaziz döneminde başlarda 750 kişi olmuştur. Bu sayı II. Abdülhamid döneminde 325'e ve 300'e

indirilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin akabinde sayı 120 kişiye düşülmüştür (Özcan, 1989, s.421).

Abdülaziz Han'ın Türk müziği ile ilgilenen insanları koruması, opera ve tiyatro yerine orta oyunu seyretmesi, milli kültürü zenginleştireceği konusundaki ümitleri kuvvetlendirmiştir. Lakin Avrupa seyahatinin onun bu tutumu ile ilgili düşüncesinde bazı değişiklikler meydana getirdiği görülmüştür (Küçük, 1988, s. 183) Kaynaklardan görüldüğü üzere üçüncü Selim ve II. Mahmut döneminde başlayan ıslahat hareketleri Abdülmecit döneminde biraz durulmuştur. Türk müziğine daha çok önem verilmiş Batı müziğinin artan yenilikçi etkisi biraz durulmuştur. Lakin sultanın Avrupa'yı ziyaretiyle bazı yeniliklerin devam ettiğini görüyoruz.

Bu dönemde Türk müziğine olan tutum daha ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Batı müziği çalışmaları önceki dönemlere nazaran hız kaybetmiştir (Karamahmutoğlu, 2014, s.556).

Sultanın Mısır'ı ziyaretinde nazır, imam, baştabip, eczacı, saray ressamının yanında ka-yı Hümayun başmuallimi Guatelli Paşa'yı da götürmüştür (Toker, 2012, s.55).

Sultan Abdülaziz'in devlet kanadında sanata ve sanatçıya verdiği önem bu minvalde daha iyi anlaşılmaktadır.

Avrupa ziyaretinden sonra değişen düşüncesinin etkisiyle Batı formlarında eserler bestelemiş ve Batı müziği alanında eser besteleyen ilk padişah Sultan Abdülaziz olmuştur (Kurtçu, 2022, s.995).

e. V. Murad Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun 34. padişahı olan V. Murad, Osmanlı tarihinde kısa süren hükümdarlığı ile bilinen bir padişaktır. Saltanatı 93 gün sürmüştür. Bu dönemde Batılılaşma piyano çalma modası halkın geniş kitlelerine yayılmıştır. Özellikle zengin kesimdeki kadınlar piyano öğrenmiş, eş ve dostlarına saraylarda, konaklarda piyano konserleri vermişlerdir (Uluçay, 1959, s. 113).

V. Murad, böyle bir dönemde İtalyan hocalardan Batı müziği ve piyano dersleri alması klasik batı müziği formunda eser vermesinde etkili olmuştur. Mızıkacı Hümayun hocalarından Donizetti ve Guatelli'den piyano dersleri almıştır. 'Aydın Havası' ismiyle bestelediği zeybek, piyano için çok seslendirilen ilk halk türküsü olarak tarihte yerini almıştır. (Ali Vasıf Efendi, 2005, s. 65).

Vedat Kosal, Osmanlı İmparatorluğunda "Batı Müziği" adlı kitabında V. Murad'la ilgili şu önemli tespitlere yer vermiştir:

"Kısa süren saltanatına karşılık bütün tarihimizin en verimli bestecisi oldu. Üç büyük ciltlik alafanga besteleri günümüze kalmıştır. Bunlar A3 boyutunda 1134 sayfada toplanmış solo eserlerdir. 488 piyano eserinin tamamı tarafımdan arşivlendi. Ayrıca çocuklarının, torunlarının albümlerine yazdığı bazı eserleri de ilâve ettim. Elimizdeki albümler devrinin salon müziği tarzında marşlar, polkalar, mazukalar, valsler, Schottischler, galoplar, Quadrilleler ve benzeri parçalardan oluşmaktadır. Bunlar dehâ sahibi bir amatör bestecinin eserleri olduğu söylenebilir. Tahttan indirilmesine sebep gösterilen sinir hastalığından muzdarip olmasını ispat edecek kadar materyal bu ciltlerde mevcuttur. Çünkü çoğu tahttan indirildikten kısa bir süre sonra bestelenmiştir. Bazı hüzünlü, melankolik satırlar ve müzikler daha ziyâde şiddetli bir depresyona girdiğini göstermektedir. Albümlerin ilki kayıptır. İkincisi 1878-1885, üçüncüsü 1885-1887, numarasız albüm ise 1881-1892 seneleri arasında yazılmıştır. Bu üç albümde bulunan 514 eserin 488'i Sultan V. Murada aittir. Geri kalan eserler ise kızlarından Fehîme ve Hadîce Sultanlarla, muhtelif kalfalar tarafından bestelenmiştir. Padişah bazı eserlerini kızlarına (Hadîce, Fehîme ve Fatma Sultanlara), oğlu Şehzade Selâhaddin Efendi'ye, Kadın Efendilere vs. ithaf etmiştir. Ayrıca 2 tane de merkepli karikatürle süslemiştir. Nadiren şiirler, Farsça-Arapça yazılar serpiştirmiştir. Eskizler, müsveddeler, zayıf parçalar bir tarafa bırakılırsa 130 kadar eser çalınabilecek şekilde tamamlanmıştır" (Kosal, 2001, s. 643).

Başlıklar, ithaflar ve tarihler kısmen Fransızca, kısmen eski Türkçe, bazen her iki lisanda birden yazılmıştır. Tarihî açıdan dikkat çeken başlıklar:

- La vieillesse. d'une famille en malheur et d'injustice (aynen!)
- Quasimodo
- Merche Ahi Vah patrie
- Hacivad kimdir?
- Chafak
- Zahür

- Asir
- La memoir d'une intelligence nefuleuse (aynen!)
- Malör yahud bonör
- Nihayet bahtiyar olduğum bugün
- Marş-1 hürriyet-efza
- Voix du tombeau
- Marş-1 Murad
- Une molêcule d'A
- Kemençe Hevâsı

Sultan V. Murad'ın eserlerini incelediğimizde armoni hatalarının en az seviyede olduğunu görüyoruz. Kabiliyetinin dönemindeki sınırlı müzik bilgisine sahip hocalardan daha yüksek seviyede olduğu âşikardır. Tahtan indirildikten sonra bir nevi inziva hayatı yaşaması nedeniyle eserleri Mızıka-ı Hümayun komutanları tarafından tahlil edilmesi olanaksızlaşmıştır (Kosal, 2001, s. 643).

Sultan V. Murad yaşamaya zorlandığı Çırağan Sarayında zor dönemlerden geçmiştir. Gerek piyano çalmış, gerek eser bestelemiş ve torunlarına ders vererek ömrünü tamamlamıştır (Satı, 2020, s.209).

Bu araştırmalardan anlaşılmaktadır ki; batı müziğinin Osmanlı Sarayına girişi ve yerleşmesi ile beraber her iki müzik arasında bir etkileşim yaşanmıştır. Eserlerinin tahlili dönemin özelliklerini yansıtarak gerek batı gerekse Türk Müziği sentezini görmekteyiz.

f. II. Abdülhamid Dönemi

İmparatorluk ile Cumhuriyet dönemi arasında bir geçiş dönemi padişahı olan Sultan II. Abdülhamid döneminde sosyal ve kültürel birçok önemli kararlara imza atıldığı görülmektedir. Bu dönem Türkiye Cumhuriyeti kültürel birikimine kaynak oluşturmuştur.

Sanatın her dalıyla ilgilenen ve iyi bir sanat birikimine sahip olan Sultan II. Abdülhamid özellikle müziğe karşı büyük ilgi duymuş ve tercihini Batı müziğinden yana kullanmıştır (Uluskan, 2018, s.6).

Kızı Ayşe Osmanoğlu babasını anlatan hatıra kitabında “Alaturka güzeldir ama daima gam verir. Alafranga değişiktir. Neşe verir...” dediğini belirtmiştir (Osmanoğlu, 1994, s. 29).

Doktor Atıf Hüseyin Bey Sultan ile yaptığı sohbetlerde Abdülhamid’in: Müziği sever misiniz sorusuna “Pek severim, hem piyano vesair sazları da çalarım. Nota bilmek şarttır, iyi bilirim...” dediğini yazmıştır (Atıf Hüseyin Bey Muhtırası, 2015, s.481).

Sultan Abdülhamid dönemin Mızıka-ı Hümayun Komutanı Guatelli Paşa, Alexandre Efendi, Paul Dussap Paşa ve Miralay Lombardi Bey’den Batı Müziği ile piyano tedrisatı görmüştür. Sanatkâra önem vermiştir. Kosal (2021) hükümdar olmadan önce batı formatında besteler yaptığını da belirtmiştir (s.54).

Sanata ve sanatçıya büyük değer veren Sultan V. Murat, Mahmudiye ve Mecidiye adıyla imparatorluğa bestelenen marş geleneğini Ahmet Necip Paşa’nın bestelemiş olduğu Hamidiye marşını yarışmada seçerek devam ettirmiştir. Ayşe Osmanoğlu (1994) hatıratında “Babasının yeni padişah olduğu zamanlarda birçok sanatkârın marş yazıp takdim ettiklerinden bahseder. Sarayın orkestra şefi olan Necip Paşa da bir marş hazırlamıştır. Sultan Abdülhamid bu marşların hepsini dinlemiş ve Necip Paşa’nın marşını beğenmiştir. Hamidiye Marşı olarak ilân edilen marş budur” diye belirterek konuyu ifade etmiştir (s.29).

Tarihi belgelerden de görülüyor ki Sultan Abdülhamid Batı müziğinin Osmanlı topraklarında gelişmesi ve yayılması için gayret sarfetmiştir. Bu durumu almış olduğu eğitime bağlayabiliriz. Bunun yanında Türk mûsikîsine de tamamen sırtını dönmemiş, bu sanatçılarla yakın ilişki kurmuştur. Hacı Arif Bey, Rahmi Bey, Rifat Bey, İsmail Hakkı Bey, Zekâi Dede, Hacı Faik Bey, Rauf Yekta Bey, Lemi Atlı, Giriftzen Asım Bey, Suphi Ezgi ve Tamburi Cemil Bey dönemin önde gelen musikişinaslarıdır (Ergin, 1999, s.6-7). Fakat Hacı Arif Bey ile bazı sıkıntılar yaşamış ve sarayın bir odasına hapsedtiği bilinmektedir (Öztuna, 1990, s.100).

1.4. Problem Durumu

Türkler tarihin hiçbir döneminde devletsiz kalmamış ve her alanda öncü olmuşlardır. Karakteri hürriyet ve bağımsızlıkla özdeşleşmiş bir millet olmasının vermiş olduğu kudretle devlet, ordu ve müzik uyumu önce Türk coğrafyasında devam etmiş ve tüm dünyaya yayılmıştır. 19. Yüzyıla kadar başka medeniyetleri etkileyen ve örnek olan Türk medeniyeti, bu dönemden itibaren her alanda başlayan batılılaşma hareketleriyle birlikte batı hegemonyasına girmiş, Fransız ihtilaliyle beraber milli marşların ortaya çıkması ile resmî törenlerde icra edilecek bir marş ihtiyacı doğmuştur. Bu eksikliği gidermek ve o dönem milletin içinde olduğu manevi durumu yansıtmak sebebiyle 1921 yılında bir millî marşın telif edilmesi gündeme gelmiştir. Bununla beraber yine batı medeniyetinin etkisiyle ölüleri anmak için kullanılan saygı duruşu ve cenaze marşı kültürümüze girmiş ve bir ritüel halini almıştır. Onlarca yıldır icra edilen saygı duruşu ve cenaze marşının toplum genelinde gelenek, kültür ve inanç gereği kabul görmediği âşikardır. Literatürde Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın tarihsel süreci, kültürel aidiyeti, Türk müzik kültüründeki yeri hakkında bir takım eksiklerin bulunması ve bu alanda bilimsel bir çalışma ortaya koyulmaması bu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Merasimlerde kullanılan Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın Türk müzik kültürü açısından yeri ve önemi nasıldır? sorusu araştırmanın ana problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.4.1. Alt Problemler

Araştırmanın yürütülmesinde şu alt problemlere ihtiyaç duyulmuştur;

1. Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın tarihsel süreci nasıldır?
2. Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın kültürel bağlamı nasıldır?
3. Türk müzik kültürü açısından Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın yeri nasıldır?
4. Günümüz cenaze törenlerinde icra edilen Cenaze Marşı'nın ve İtri'nin Segâh Tekbir'inin sosyolojik etkileri nelerdir?
5. Şehit cenaze merasimlerinde bulunan bandoların tören icra şekli nasıldır?

Soruları bu araştırmanın alt problem sorularını oluşturmaktadır.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada;

- Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın tarihsel sürecinin değerlendirilmesi,
- Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın kültürel bağlamının irdelenmesi,
- Türk müzik kültürü açısından Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın nerede konumlandığının ortaya koyulması,
- Günümüz cenaze törenlerinde icra edilen Cenaze Marşı ve İtri'nin Segâh Tekbir'inin sosyolojik etkilerinin incelenmesi,
- Şehit cenaze merasimlerinde bulunan bandoların tören icra şeklinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

1.6. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma;

- Saygı duruşu ve cenaze marşının tarihsel süreci değerlendirilmesi,
- Saygı duruşu ve cenaze marşının kültürel bağlamının irdelenmesi,
- Türk müzik kültürü açısından saygı duruşu ve cenaze marşının nerede konumlandığının ortaya koyulması,
- Günümüz cenaze törenlerinde icra edilen Cenaze Marşı ve İtri'nin Segâh Tekbir'inin sosyolojik etkilerinin incelenmesi bakımından
- Şehit cenaze merasimlerinde bulunan bandoların tören icra şeklinin tespit edilmesi bakımından önem arz etmektedir.

1.7. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada;

- Araştırma araştırmada kullanılacak yazılı kaynakların bilimsel gerçekleri yansıttığı,
- Araştırmada verilen bilgilerin ve kullanılacak yöntemin araştırmanın konusuna, amacına ve problemin çözümüne uygun olduğu,
- Araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarının araştırma için yeterli ve uygun olduğu varsayılmıştır.

1.8. Araştırmanın Sınırlılıklar:

Bu araştırma;;

- Ulaşılan yazılı/sesli/görsel kaynaklarla ve eserlerle,
- Ülkemizde resmi törenlerde kullanılan Saygı Duruşu Marşı, Cenaze Marşı ve İtri'nin Segah Tekbiri ile sınırlandırılmıştır.

1.9. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusuna kaynak olan veya fikir katan, çeşitli veri tabanlarında cenaze ve anma merasimi hakkında bulunan kaynaklar, ulusal veya uluslararası makaleler, kitaplar, yüksek lisans ve doktora tezlerinin içeriklerinin özetleri yer almaktadır.

1.9.1. Veri Tabanlarında Yapılan Araştırmalarda Doğrudan Saygı Duruşu Marşı ile İlgili Ulaşılan Araştırmalar

i) DergiPark

I. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlarının Cenaze Merasimleri

Alev Özbil (2014) “Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlarının Cenaze Merasimleri” adlı makalesinde Cumhuriyetin kuruluşundan 2014 tarihine kadar vefat eden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlarının cenaze törenlerini incelemiştir. Bunlar Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Celal Bayar, Cemal Gürsel, Cevdet Sunay, Fahri Korutürk ve Turgut Özal'ın cenaze törenleridir. Devlet Cenaze

Törenlerinin usul ve esaslarını yönünden törenleri incelemiştir. Devletin belirlediği esaslar çerçevesinde yapılan cenaze törenleri devlet erkânının ve halkın katılımları ile gerçekleşirken, uygulamalarda bazı benzer ve farklı yönlerin olduğunu tespit etmiştir.

II. Osmanlı'da Cenaze Merâsimleri Ve Mûsikî

İhsan Şen'in(2019) "Osmanlı'da Cenaze Merâsimleri Ve Mûsikî" adlı makalesinde Osmanlı döneminde icra edilen resmi cenaze merâsimlerinin tarihi, teşrifâtı, görevlileri, icra şekli ve icrası hakkında önemli bilgiler içeren yirmi sekiz maddelik bir cenaze merâsimi talimatnamesinden bahsetmiştir. İkinci bölümünde bu merâsimlerin icrasında kullanılan mûsikî formları incelenmekte ve bu mûsikî formlarının merâsimin aşamalarına göre değişikliklerini tespit edilmeye çalışmıştır. Cenaze merâsimlerinde milli, manevi ve tarihi değerlerimizle örtüşen formların icra edilmesinin geçmişin toplumsal hafızasına daha uygun düşeceği kanaatine varmıştır.

III. Hz. Peygamberin Cenaze İle İlgili Uygulamaları

Şemsettin Kırış (2017) "Hz. Peygamberin Cenaze İle İlgili Uygulamaları" adlı makalesinde "kitabü'l- cenâiz" bölümlerinde ölüm öncesi ve sonrası Müslümanların fert ve toplum olarak uymaları gereken âdâb ve usuller ile ilgili dikkat çeken hususları açıklamıştır. Kütüb-i Sitte'yi oluşturan altı temel hadis kaynağının "kitabü'l- cenaiz" bölümlerindeki hadis esaslarını ele almıştır. Hadis metinlerindeki söz ve uygulamaların sonuçta Müslüman bir topluma bu konu ile ilgili ne getirdiği üzerinde durmuştur. Bu açıdan çalışmamız bir fıkhu'l- hadis çalışmasına benzetilebilir. Çalışma, Kütüb-i Sitte'nin Kitabü'l- Cenâiz bölümlerindeki hadislerle sınırlı kalmıştır. Hadislerin cenaze ile ilgili nebevi uygulamaların taşıdığı ağırlık ve önemini ortaya koymuştur.

ii) Ulusal Tez Merkezi

I. Bir Geçiş Ritüeli Olarak Askeri Cenaze Töreni: Akdeniz Bölge Bando Komutanlığı Örnek Olayı

Batuhan Kerem Akan (2019) “Bir Geçiş Ritüeli Olarak Askeri Cenaze Töreni: Akdeniz Bölge Bando Komutanlığı Örneği Olayı” adlı yüksek lisans tezinde içe geçmiş bir dizi dinsel ve seküler ritüeli içermesi nedeniyle, bu çalışmanın temel problemi askeri cenaze töreninin dinsel veya seküler bir ritüel olup olmadığını araştırmıştır. Askeri cenaze törenlerinin emekli personel ve şehitler için önemli farklılıklar gösterdiğini tespit etmiş, emekli personelin cenaze törenlerinin daha seküler bir karakter gösterirken, şehit cenaze törenlerinin daha dinsel bir karakter taşıdığı sonucuna varmıştır.

1.9.2. Veri Tabanları Dışında Ulaşılan Araştırmalar

Serdar Tuncer’in (2016) “Değıştirin İstiklal Marşı’nı” adlı Yeni Şafak haber sitesinde yazdığı köşe yazısında genel olarak Türk-İslam Kültürü ve bununla bağdaşmayan saygı duruşu marşından bahsetmiştir.

1.9.3. Veri Tabanları Dışında Ulaşılan Uluslararası Araştırmalar

Veri tabanı dışında bulunan uluslararası bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama teknikleri, verilerin analizi ve yorumlanması konuları bulunmaktadır

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan “genel tarama” modeli kullanılacaktır. Yapılan araştırma gerek mevcut problem konusundan gerekse literatürün taranıp aktarılmasından dolayı “betimsel” bir araştırma niteliği taşımaktadır.

Betimsel araştırma modeli şu şekilde açıklanmaktadır; “Betimsel araştırmaların bir türü olan tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilemez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, ona uygun biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir” (Karasar, 2003, s. 77).

2.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini ülkemizde resmi törenlerde ve cenaze merasimlerinde kullanılan marşlar araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada “Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı” örneklem olarak belirlenmiştir.

2.3 Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın veri toplama aşamasında ilgili yazılı literatür, (kitap, tez, makale, dergi, bildiri, web kaynakları) ve sesli/görsel literatür (kaset, cd, video kayıt, film vb.) üzerinde “Doküman İnceleme” tekniği kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Araştırmanın veri toplama

aşamasında özellikle yazılı materyallere sıkça başvurulmuş ve doküman incelemesine tâbi tutulmuştur. Dolayısıyla doküman incelemede “yazılı kaynakların yanı sıra; film, video ve fotoğraf gibi görsel malzemeler de nitel araştırmalarda kullanılabilir. Bu tür materyaller tek başlarına bir araştırmanın veri toplama araçları olabilir. Böylesi çoklu bir yöntemle toplanan veriye dayanan nitel araştırmanın güvenilirliği önemli ölçüde artacaktır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. (...) Öte yandan, nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında “verinin çeşitlendirilmesi” (data triangulation) amacına hizmet edecek ve araştırmanın geçerliğini önemli ölçüde arttıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 188-189).

2.4 Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmanın Türk kültüründe Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın tarihi, yapısı, kültürel aidiyetine yönelik kütüphane kaynaklarından, kişisel birikimlerden yararlanılarak elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın Tarihsel Süreci

Araştırmanın birinci alt problemi; “Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın Tarihsel Süreci Nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma doğrultusunda belirlenen alt problemin çözümüne yönelik Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın tarihsel sürecinin ne zaman ve nasıl başladığıyla ilgili soruların yanıt bulabilmesi için kaynaklardan erişilen bilgiler kronolojik bir sırayla incelenmiş ve tasnif edilmiştir.

Saygı duruşu ölünün ardından ayakta hareketsiz bir şekilde tutulan yas anlamına gelmektedir. Ülkemizde ise genellikle resmî törenlerde veyahut cenazelerde saygı duruşunda bulunulur.

Saygı duruşunun tarihsel süreci hakkındaki bilgiye Avusturalya Ordusunun resmi internet sitesindeki tarih ve araştırma bölümünde ulaşılmıştır. Burada yer alan başlık şu şekildedir. “The significance of silence” yani Türkçesi “sessizliğin önemi”dir. “Anzac ve Anma Günü törenlerinde saygı göstergesi ve düşünme zamanı olarak bir veya iki dakikalık sessizlik yer almaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın birinci yıldönümünde, Londra'daki ana anma töreninin bir parçası olarak, savaş sırasında hayatını kaybedenlerin anısına iki dakikalık saygı duruşunda bulunulmuştur.

Avustralyalı gazeteci ve Birinci Dünya Savaşı gazisi Edward George Honey, 1919'da London Evening News'e yazdığı bir mektupla beş dakikalık sessizlik çağrısında bulunmuştur. Benzer bir öneri, Güney Afrikalı bir devlet adamı olan Sir Percy Fitzpatrick tarafından Ekim 1919'da yapılmış, Güney Afrika birlikleri Birinci Dünya Savaşı sırasında ağır kayıplar verdiğiinde, Cape Town'da öğle vakti bir sessizlik dönemi başlamıştır.

Kral George V, teklif sunulduğunda hemen kabul etti. Hem Honey hem de Fitzpatrick'in katılım sağladığı Buckingham Sarayı'ndaki duruşmanın ardından, sessizlik süresi iki dakika ile sınırlandırıldı. Honey ve Fitzpatrick'in hiç buluşup buluşmadığı veya sessizlik hakkında fikir alışverişinde bulunup bulunmadıkları belirsizdir. Kral George V, Commonwealth halkına özel bir mesaj gönderdi.

“İmparatorluğun tüm halkımın, o Büyük Kurtuluşun ve onu elde etmek için canlarını verenlerin anısını yaşatmak için büyük bir istek duyduğuna inanıyorum.”

Kral, "on birinci ayın on birinci gününün on birinci saatinde" "bütün normal faaliyetlerimizin tamamen askıya alınmasını" ve "herkesin düşüncelerinin, Yüce Ölüler'in saygılı anılmasına yoğunlaştırılabilmesi için" iki dakika boyunca kutlanmasını talep etmiştir. İki dakikalık saygı duruşu ilk olarak Avustralya'da ateşkesin birinci yıldönümünde kutlandı ve Anma Günü olan 11 Kasım'da kutlanmaya devam ediyor . Yıllar geçtikçe, iki dakikalık saygı duruşu Anzak Günü ve diğer anma törenlerine de dahil edildi. Avustralya'daki lig kulüplerinde, anma sessizliği her gece saat altıda (daha önce saat dokuzda) yapılan ritüelin bir parçası haline geldi; bu ritüelde anma ateşi dışında ışıklar kısıyor. Üyeler sessizce duruyor ve ardından The Ode'u okuyor . Son zamanlarda Avustralya'da Anzak Günü ve Anma Günü gibi anma etkinliklerinde bir dakikalık saygı duruşunda bulunuluyor”(<https://www.army.gov.au/about-us/history-and-research/traditions/significance-silence>, 2024).

Resim 3.1: Avustralyalı askerlerin son görev için saygı duruşunda bulunmaları

Avusturalya Ordusunun belgelerinden de anladığımız gibi Honey, I. Dünya Savaşı sırasında görev almış, savaşı her anlamda tecrübe etmiş bir gazeteci olarak saygı duruşunu öneren ilk kişi olarak bilinmektedir.

Resim 3.2: Avustralyalı gazeteci ve Birinci Dünya Savaşı Gazisi Edward George Honey

Let silent contemplation be your offering (Podcast)

(Sessiz Tefekkürün Teklifiniz Olmasına İzin Verin)

*Dr. Meleah Hampton, Avustralya Savaş Anıtı'ndaki askeri tarihçi

*Profesör Bruce Scates , Avustralya Üniversitesi Tarih Okulu

*Polly Stanton , Sanatçı ve RMIT akademisyeni

*Jeffrey Jackson, Emeklilik Savunuculuğu ve Refah Desteği Yöneticisi, RSL Victoria Şubesi

*David Rieff, siyasi analist ve *Unutmanın Övgüsü: Tarihsel Bellek ve İronileri kitabının yazarı*

*RSL Victoria Şubesi CEO'su Tuğgeneral Michael Annett

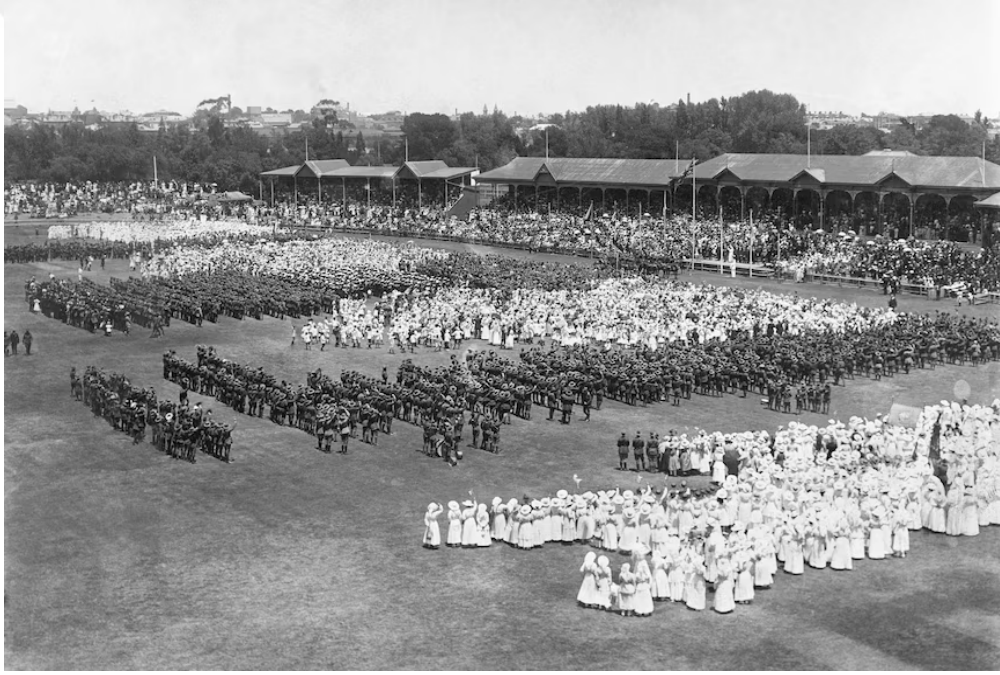
*Tom Sear , UNSW Canberra Cyber'da doktora adayı

Yukarıda paylaşılan isimlerin konuk olduğu, yapımcılığını Miyuku Jokiranta'nın üstlendiği ABC Radyo Ulusal'a ait 'Sessiz tefekkürün teklifiniz olmasına izin verin' adlı podcast yayınında bir dakikalık saygı duruşunun az bilinen kökeni konuşulmuş ve ortaya şu bilgiler çıkmıştır.

1. Dünya Savaşı'nda görev alan gazeteci Honey, savaşın acısını ve kayıplarını hatta zafer kutlamalarını dahi ortak sessizlikle paylaşmayı ilk öne süren kişidir. Bu

fikir müttefiklerin zafer haberinden sonra Londra sokaklarında gürültülü bir kutlamanın ardından ortaya çıkmıştır. Kutlama yapmak yerine sessizce anmanın daha doğru olacağı düşüncesindedir.

Profesör Bruce Scates, Honey sessizliğin herkes için bir anlam ifade edebileceğini söylüyordu. Bu, ihtiyaç duyduğunuz herhangi bir düşünceyle doldurabileceğiniz boş bir alandır. Ancak Honey için en önemlisi, yakın bir yakınınızı kaybetmemiş olsanız bile, bu sessizliği paylaşabileceğimizi söylemektedir. O sessizlik anı, insanları derin tefekkür haline büründürerek olayları anlam kazandırmaya sevk etmiştir.

Resim 3.3: Avustralya'da bir dakikalık saygı duruşu uzun bir geleneğe sahiptir. (Kaynak: Australian War Memorial)

Savaşın ardından 1918'de London Evening News'e yazı yazan Honey, I. Dünya Savaşı'nda hayatını kaybedenleri anmak için beş dakikalık bir saygı duruşu önermiştir:

“Çoğumuz biliyoruz ki kendi akrabalarımız ve asla geri dönmeyecek olan arkadaşlarımız için ölülerimize bu barış saatlerinden bir parça ayıramaz mıyız? Bireysel olarak evet; ama ulusal olarak? Beş dakika isterdim; sadece beş küçük dakika beş sessiz dakikalık ulusal anma çok kutsal bir şefaattir.”

Honey'in mektubu ilk başlarda kabul görmedi. Yalnız bundan birkaç ay sonra Güney Afrikalı siyasetçi Sir James Percy Fitz Patrick 4 Ekim 1919'da İngiliz kabinesindeki arkadaşına mektup yazarak sessizlik dönemini önermiştir.

Yazılan mektup Kral V. George'ye ulaşmış ve FitzPatrick ve Honey bir prova için Buckingham Sarayı'na davet edilmiştir.

5 dakikalık zaman dilimi törenlerde saatlerce bekleyen askerlere bile uzun geliyor ve 2 dakikaya düşürülüyordu. V. George kararname ile:

Arzum ve ümidim odur ki, Ateşkesin yürürlüğe girdiği saatte, 11. ayın 11. gününün 11. saatinde, iki dakika gibi kısa bir süre için bütün normal faaliyetlerimiz tamamen durdurulsun” demiş ve bütün sesler hareketler durdurularak ölüleri saygıyla anmaya başlamışlardır (Jokiranta, 2018).

Orford (1961), Honey'in sessiz kalmanın anılması sırasında hiçbir zaman sokağa çıkıp halkın arasına katılmadığını belirtmiştir (Orford, 1961)

Edward George Honey Anıtı

1962 yılında Melbourne'lü bir grup vatandaş, Honey'in 'dünyaya hatırlamayı öğreten adam' olarak tanınmasını sağlamak için bir komite kurmuştur.

Resim 3.4: Edward George Honey Anıtı

Melbourne Komitesi, savaşta ölenlerin anısına artık tüm İngiliz ülkelerinde uygulanan ciddi sessizlik töreninin ilk olarak Edward Honey tarafından yayınlandığını tespit etmeyi başarmış ve 07 Mayıs 1965 tarihinde bu anıtı dikmiştir.

Anıtta şu cümleler yazmaktadır:

Edward George Honey'in anısına 1885 – 1922 Londra'da yaşarken ilk kez ciddi Sessizlik Törenini öneren Melbourne'lu bir gazeteci, Günümüzde tüm İngiliz ülkelerinde savaşta ölenlerin anısına kutlanmaktadır. "Unutmayalım"

Savaşı sessizliği kullanarak anmak artık yerleşik bir gelenek haline geldi, ancak çok az kişi bunun kökeninin Avustralya olduğunu biliyor (*ABC Haberleri: Loretta Florance*).

İki Dakikalık Sessizlik

İngiliz Silahlı Kuvvetlerini rehabilitasyona yönelik destek sağlayan Royal British Legion internet sitesinde 'iki dakikalık sessizlik' bölümüyle saygı duruşunun tarihi süreci ve şu anki durumu hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini ve barış görüşmelerinin başlamasını öngören Ateşkes Anlaşması, 11 Kasım 1918 günü saat 11.00'de başladı. Ateşkes, Latince'de silahları hareketsiz tutmak anlamına gelmektedir.

Mütareke Günü, 1919 yılından bu yana her yıl iki dakikalık saygı duruşuyla anılmaktadır. Her yıl 11 Kasım'da saat 11:00'de düzenlenen saygı duruşu, Birinci Dünya Savaşı'nın nihayete erdiği 1918 yılına denk gelmekte ve İngiltere ve Milletler Topluluğu'ndaki savaş anıtlarında ve kamusal alanlarda kutlanmaktadır.

İki dakikalık saygı duruşu için ara verin

Gerçek hayatta

Geri alamayız

İleri alamayız

Ama ara verebiliriz

Nefes alabiliriz

Düşünebiliriz

Ne bekleyeceğinizi asla bilemediğinizi hayal edin,

Ya da akrabalarınızı bir daha ne zaman göreceğinizi.

Köklerinden koparılmış, belirsiz, istikrarsız hissettiğinizi,

Sevdiklerinizle akşam yemeği masasında oturmayı özlediğinizi hayal edin.

Normale dönüş vaadi yok

Bu korkuların yıllarca süreceğini hayal edin

Hayat böyle

Cepheadekiler için

Sadece o zamanlar değil. Bugün de yaşıyor.

Onların fedakarlıkları hepimizin güvende kalmasına yardımcı oluyor

İşte bu yüzden duraklıyoruz. Ve diyoruz ki...

Teşekkür ederim.

Bu Kasım

Birlikte duracağız

Her yıl yaptığımız gibi.

Gök gürültüsü gibi bir sessizlik korusu

Bizi hatırlatmak için iki dakika

Korkunun gözlerinin içine bakan

ve

Hayır diyenleri. Umudu seçiyorum

Büyüyen yumuşak bir şarkı

Dikkatlice dinle,

Evinizin içinde duyabiliyor musunuz?

Daha iyi bir şeye dair sessiz bir inanç

Bizi bir araya getiriyor

Hizmet edenlerin kalplerinde yaşıyor

Test merkezlerinde

ve yurtdışındaki görevlerde

Ailelere gönderilen her mesajda ve resimde

Daha iyi bir gelecek umudu

Sadece iki dakika durup

hatırlayalım (<https://www.britishlegion.org.uk/stories/two-minute-silence> t.y.)

3.1.1. Saygı Duruşu Marşı

Hareketsiz duruş anında 1 dakikaya karşılık gelen Saygı Duruşu Marşı icra edilir. Bu duruşta çalınan notalar kümesi “ti sesi” olarak bilinir. Ti sesi aslında tek sestir. O da literatürde haber vermek anlamında kullanılır ve nota olarak si bemol kararlı çalgılara göre “mi” sesidir. Genellikle cenaze törenlerinde cenazenin gelişini haber vermek için trompetle yaklaşık 4-5 saniye üflenen sestir. Veyahut cenaze defnedilmeden önce kabir başında üflenmektedir.

Saygı duruşunun Birinci Dünya Savaşı sonrasında savaşta ölenleri anmak adına ortaya çıkan bir ritüel olduğu anlaşılmıştır. Fakat bu sessiz bekleyiş esnasında günümüzde çalınan Saygı Duruşu Marşı'nın ne zaman, nerede ve nasıl nereden ve nasıl başladığı önemlidir.

Tarih boyunca pek çok ordu yürüyüş sırasında tempo tutmak için davul vuruşlarından, manevraları belirtmek için trompet çağrılarına kadar, iletişim aracı olarak müziği kullanmıştır. 1790'larda İngiliz Ordusuna günlük talimat veren bir dizi çağrı parçası yayınlandı. Bu çağrı müzikleri günün başlangıcını, yoklama çağrısını, nöbet kontrolünü ve gün sonlanması gibi vakitlerin belirlenmesinde çalınmaktadır. Örnek olarak hareketli bir ritimde icra edilen *Reveille*, günün başlangıcını ve yoklama çağrısını işaret etmektedir.

Last Post*

Tarihte ilk kol saati Napoli Kraliçesi için 1810 yılında yapılmıştır. Tarihsel olarak, kol saatinin olmadığı bir dönemde, İngiliz ordusu tarafından askerlere ilk olarak günlük görevden çekilme zamanının geldiğini belirtmek için kullanılan bu çağrı, günümüzde anma törenlerinin veya diğer anma etkinliklerinin bir parçası olarak yaygın olarak kullanılmaktadır.

Başlangıçta basit bir boru çağrısı olarak ortaya çıkan Last Post (Son Görev), anma törenlerinin en kalıcı, evrensel sembollerinden birine dönüştü.

Commonwealth Savaş Mezarları Komisyonu'nun araştırmalarına göre Last Post, ilk olarak 1790 yılında İngiliz Ordusu tarafından yayınlanmış olup bestecisine dair bir bulguya ulaşılamamıştır. Orduya günlük talimat verilen bir takım çağrı parçası olarak yayınlanan Last Post, nöbet noktalarının kontrol edilerek son nöbet noktasına geldiği zaman trompetçi tarafından gün bitişini göstermek amacıyla icra edilmektedir. (<https://www.cwgc.org/our-work/blog/the-history-of-the-last-post/>, 2022)

İngiliz BBC'de yayınlanan Son Gönderinin Hikayesi (11 Kasım 2015) adlı makalede ise; askerlerin kalkmaları, yemek vakitlerini, geçit törenlerine çıkmalarını ve yatma vakti geldiğini gösteren 24 farklı çağrı olduğunu ve bu çağrıların trompet ya da boru ile icra edildiklerini öğreniyoruz (The Story of The Last Post, 2015).

---

* Last Post: Türkçe tercümesi cenaze konusunda “son görev” manasına gelmektedir.

1850'li yıllara gelindiğinde deniz görevlerine giden askerlerin yabancı bir ülkede öldüğünde alay trompetçisinin mezarın üzerinde Last Post icra etme geleneği başlamıştır. Böylece önceleri sadece gün bittiğini göstermek icra edilen Last Post, ömrün bitmesini de işaret etmeye başlamıştır. Bu uygulama yıllar geçtikçe yurtiçi ve yurtdışına yayılmıştır.

20. yüzyıl başlarında ise Boer Savaşı ile beraber savaş anıtları yükselmeye başlamış, İngilizler zaferi anma yolu olarak komutanın anıtını dikmeyi gelenekselleştirmiş, bununla beraberde Last Post'un, sadece ölümün değil anmanın da sembolü haline geldiği BBC makalesinde açıklanmaktadır (The Story of The Last Post, 2015).

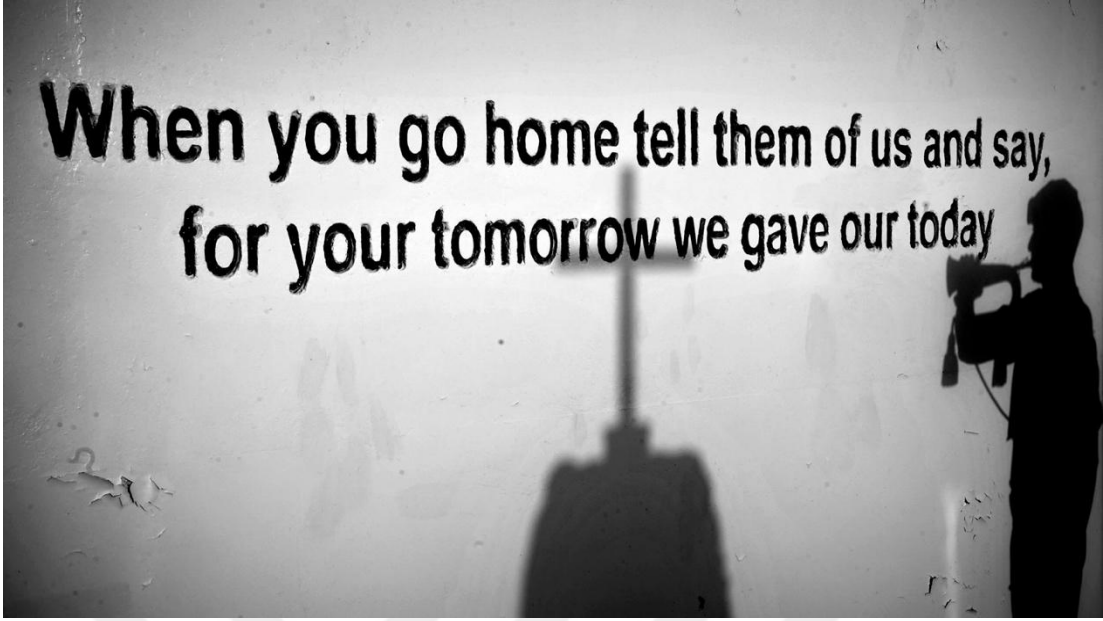
1914 Birinci Dünya Savaşı başladığında Last Post'un artık İngiliz kültürünün bir parçası haline gelmiş olduğu görülmektedir. Cenazelerde, anmalar ve ayinlerle beraber icra edilmeye başlayan çağrı (Last Post) bir zamanlar askeri bir kültürün parçası olmaktan sıyrılmış ve zamanla toplum tarafından benimsenerek savaşlarda ölen insanları anma ve saygı duyma kültürünün bir parçası haline gelmiştir.

Resim 3.5: The Last Post, 1919'da Rochester Katedrali'nin dışında çalınıyor

Geçen yıllarla beraber Last Post'un icrası da değişmeye başlamıştır. Önceleri günün bittiğini işaret etmek için kullanılan çağrı artık ölümlerin ardından anma amaçlı çalınmaktadır. Artık notalar daha uzun tutulmakta ve hüzün duygusu katılmaktadır. 45 saniye süren Last Post zamanla 75 saniye sürmektedir. Bir zamanlar askerlerin gününü düzenlemek için yapılan boru çağrılarında yalnızca biri olan çağrı (Last Post) artık hüzün barındırmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda İngiltere'den sıyrılarak dünyaya yayılmaya başlayan Last Post, Mohandas Gandhi'den Nelson Mandela'ya kadar sömürgeyle savaşan devlet liderlerinin cenazelerinde bile çalınır hale gelmiştir.

Resim 3.6:2011 yılında Afganistan'daki Camp Bastion'daki Anıta, Last Post'u çalan bir Kraliyet Deniz Piyadesi trompetçisi

Last Post 1790'lerden günümüze kadar geçen zamanda etkisini kaybetmemiş ve hala anma törenleri ve askeri cenazelerde icra edilmektedir.

Belçika'nın Ypres kentinde 2 Temmuz 1928'ten bu yana Milletler Topluluğu Savaş Mezarları Komisyonu'nun Menin Kapısı anıtının önünde her gece saat 20:00'de Birinci Dünya Savaşı'nda hayatını kaybedenleri anmak amacıyla Last Post Derneği üyeleri tarafından boru çağrısı yapılmaktadır. Bu kapının seçilme manası ise Birinci Dünya Savaşı'na katılan askerler Menin kapısından yola çıkmıştır (Denzil, 2019).

Resim 3.7: Belçika Ypres kenti Menin Kapısında 1928 yılından bu yana Last Post icra ediliyor.

Menin kapısında icra edilen törenler yaklaşık 10 dk. sürmekte ve törende geçit, Last Post icrası, ağıt ve çelenk koyma gerçekleşmektedir. 1990'lı yıllarda törenleri izleyen onlarca kişi, günümüzde yüzleri aşan bazı günlerde binleri bulan kişi sayısı görülmektedir.

Menin kapısında gelecek nesillerin bu durumu unutmaması içinde çocuklar için yapımı 6 ay süren ve hayatını kaybeden askerleri temsilen 54.000 lego tuğlasından yapılmış Menin Kapısı ziyarete açılmıştır.

Resim 3.8:54.000 Lego Parçasından Yapılmış Menin Kapısı

Bunun yanında Londra Kulesi kapıları kilitlenmiş olduğunda her gece saat 22.00'da bir trompetçi tarafından Last Post çağrısı icra edilmektedir.

Taps'in müziğe yazılmış birçok söz seti olmasına rağmen, Last Post doğası gereği daha uzun bir çağrı olması nedeniyle çok az söz seti içermektedir:

Orjinali

Come home! Come home!

The last post is sounding for you to hear.

All good soldiers know very well there is nothing to fear while they do what is right, and forget all the worries they have met in their duties through the year. A soldier cannot always be great, but he can be a gentleman and he can be a right good pal to his comrades in his squad. So all you soldiers listen to this – Deal fair by all and you'll never be amiss.

Be Brave! Be Just! Be Honest and True Men!

Tercümesi

Eve gel! Eve gel!

Son yazı sizin duymanız için geliyor.

Tüm iyi askerler, doğru olanı yaparken ve yıl boyunca görevlerinde karşılaştıkları tüm endişeleri unutturken korkulacak hiçbir şey olmadığını çok iyi bilirler. Bir asker her zaman harika olamaz, ancak bir beyefendi olabilir ve takımındaki yoldaşlarına karşı çok iyi bir dost olabilir. Bu yüzden tüm askerler bunu iyi dinleyin. Herkese karşı adil davranın ve asla haksızlığa uğramayacaksınız.

Cesur olun! Adil olun! Dürüst ve Gerçek Adamlar olun!

Last Post'un Askeri Cenaze Töreninde İlk Kez Çalınması

Last Post, 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'de cenaze ve anma törenlerine, ölülerin görevlerinin bittiğini ve huzur içinde dinlenebileceklerini simgeleyen son bir veda olarak dahil edilmiştir. Cenaze törenlerinde ve anma törenlerinde Last Post'u The Rouse (Reveille) çağrısı takip eder. Hüzünlü bir sesin ardından bir "uyanma" çağrısı yapma fikri yıllar öncesine dayanmaktadır. Stephen Graham iki yüzyıl önce şöyle yazmıştı: “Last Post”, ölen askerin Nunc Dimittis'idir. [Luka 2: 29-32'de bulunan kurtuluş vaadi]. Son boru çağrısıdır... ancak reveille vaadinde bulunur... (<https://www.tapsbugler.com/taps-vs-last-post>, 2023)

²⁹ “Ey Rabbim, verdiğin sözü tuttun;

Artık ben, kulun huzur içinde ölebilirim.

³⁰⁻³² Çünkü senin sağladığın,

Bütün halkların gözü önünde hazırladığın kurtuluşu,

Ulusları aydınlatıp

Halkın İsrail'e yücelik kazandıracak ışığı

Gözlerimle gördüm.”

Bugle

The Rouse (Reveille)

*The Rouse is most often associated with the military in Commonwealth countries.
It is commonly played following The Last Post
at military services, and is often referred to as Reveille.*

Resim 3.9: The Rouse (Reville) Notası

Scott Tatoo

İlk kez 1835 yılında "Infantry Tactics" adlı Amerikan askeri kılavuzda yayınlanan ve Tümgeneral Winfield Scott tarafından bestelenen bu çağrı, askeri kılavuzlarda birkaç tatoo isimli çağrı olduğu için Scott Tatoo adıyla anılmıştır. O dönem askerlerin hareket tarzını belirlemede borunun önemi büyüktür. Boru çalma o günlerde komuta, kontrol ve iletişim sistemleri olarak hizmet etmektedir. Bu çağrılar yalnızca kamptaki görevlerin zamanını bildirmek için değil, aynı zamanda savaşta birliklerin eylemlerini yönlendirmek için de gerekli görülmektedir. Scott Tatoo askerlerin akşam içkisini bırakıp garnizon bölgelerine dönmesi için icra edilmektedir. (Scott, 1835)

Resim 3.10: Winfield Scott -1835 Tattoo veya Scott Tattoo Notası

Tattoo kelimesinin, Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) sırasında veya 1690'larda Kral III. William'ın savaşları sırasında ortaya çıktığı düşünülmektedir. Tattoo kelimesi Hollandaca 'taptoe'den türemiştir. Tap veya faucet ve toe kesmek anlamına gelmektedir. Akşam içkiyi bırakıp dönme zamanı geldiğinde o günün nöbetçi subayı, bir çavuş ve davulcu eşliğinde geçerek çağrışı çalmaktadırlar.

Resim 3.11: Birliklerin Kışlaya Dön Çağrısı

1800'lü yılların ortalarına kadar askerlerin yatmalarına hazırlık yapmaları için bu çağrı çalınmıştır (<https://www.tapsbugler.com/the-scott-tattoo>, 2020)

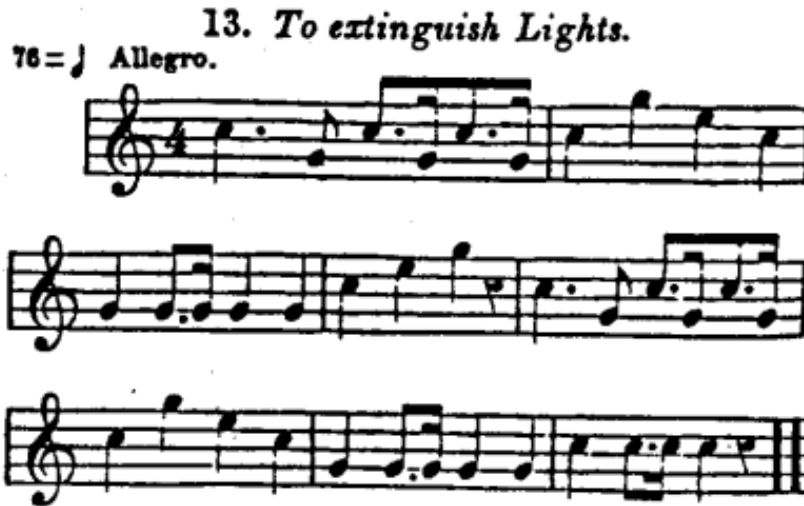
Military Taps

Melodi, 1835'ten 1860'a kadar ABD'de kullanılan "Scott Tattoo" olarak bilinen daha eski bir trompet çağrısının bir varyasyonudur. 'Tattoo' kelimesinin Taps'a dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Mevcut haliyle, onur madalyası sahibi Birlik Ordusu Tuğgeneral Butterfield tarafından düzenlenmiştir.

Washington DC'deki Bolling Hava Kuvvetleri Üssü'nde bulunan Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri Bando'su'nda görevli olan Jari A.Villanueva 'derin duygulara dokunan 24 not' adlı yazısında tüm askeri trompet çağrıları arasında hiçbiri Taps çağrısı kadar kolay tanınmadığını veya duyguyu daha iyi yansıtmadığını dile getirmektedir. Melodi hem anlamlı hem de ürkütücüdür, kökeninin tarihi ilginçtir ve bir şekilde tartışmalarla gölgelenmiştir. İngiliz Ordusunda, Last Post olarak bilinen benzer bir çağrı 1885'ten beri asker mezarları üzerinde çalınmakta olduğunu, ancak

Taps'ın kullanımı Amerika Birleşik Devletleri ordusunda benzersiz olduğunu, çünkü çağrının cenazelerde, çelenk koymada ve anma törenlerinde icra edildiğini belirtmiştir.

Daha evveline gidersek Işıkları Söndürmek 'To Extinguish Lights' (L'Extinction des Feux) Fransızlar tarafından 1804'ten beri kullanılan bu çağrı, David Buhl'a (1781-1829) atfedilir ve Napolyon'un en sevdiği trompet çağrısıdır. Bu çağrı 1804'te basılan Ordonnance Provisoire sur Lâ 'Exercice et les Manoeuvres de la Cavallerie'de bulunur. Çağrı ayrıca Georges Kastner'in 1848'de yayınlanan Manuel General de Musique Militaire a L'Usage des Armees Francaises (Askeri Müzik Genel Kılavuzu) kitabının 17. Sayfasında da bulunur. Sonnerie favorite de lâ Empereur (İmparatorun en sevdiği şarkı) başlığı altında yazılmıştır. Söndür Işıklar çağrısı, Silas Casey'nin (1801-1882) Piyade Taktikleri ve diğer kılavuzlarında yayınlanmıştır.

Resim 3.12: To Extinguish Lights Notası

Taps'ta tıpkı Last Post gibi, günün bittiğini işaret eden sinyalin revizyonuyla başlamıştır. Fransız trompet çağrısı Extinguish Lights (Lights Out) askerlerin yatma vakti geldiğini işaret eden bir çağrıdır. Winfield Scott da hakeza aynı niyetle Scott Tatoo'yu bestelemiştir. Taps'ın müziğinin General Daniel Butterfield tarafından sorumlu tugayı için 1862 yılı temmuz ayında 'Scott Tatoo' dan uyarladığını görmekteyiz (<https://www.tapsbugler.com/an-excerpt-from-twenty-four-notes-that-tap-deep-emotions-the-story-of-americas-most-famous-bugle-call/>, 2018).

Resim 3.13: Daniel Adams Butterfield (1831-1901)

31 Ağustos 1898 yılında General Butterfield çağrı ile ilgili şunları kaleme almıştır:

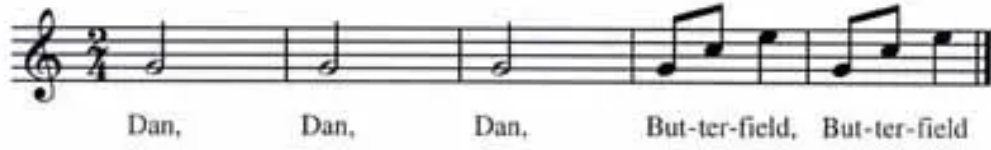
Orijinali

I recall, in my dim memory, the substantial truth of the statement made by Norton, of the 83rd Pa., about bugle calls. His letter gives the impression that I personally wrote the notes for the call. The facts are, that at the time I could sound calls on the bugle as a necessary part of military knowledge and instruction for an officer commanding a regiment or brigade. I had acquired this as a regimental commander. I had composed a call for my brigade, to precede any calls, indicating that such were calls, or orders, for my brigade alone. This was of very great use and effect on the march and in battle. It enabled me to cause my whole command, at times, in

march, covering over a mile on the road, all to halt instantly, and lie down, and all arise and start at the same moment; to forward in line of battle, simultaneously, in action and charge etc. It saves fatigue. The men rather liked their call, and began to sing my name to it. It was three notes and a catch. I can not write a note of music, but have gotten my wife to write it from my whistling it to her, and enclose it. The men would sing , "Dan, Dan, Dan, Butterfield, Butterfield" to the notes when a call came. Later, in battle, or in some trying circumstances or an advance of difficulties, they sometimes sang, "Damn, Damn, Damn, Butterfield, Butterfield" (<https://www.tapsbugler.com/an-excerpt-from-twenty-four-notes-that-tap-deep-emotions-the-story-of-americas-most-famous-bugle-call/>, 2018).

Türkçe Tercümesi

83. Pa.'dan Norton'un trompet çağrılarını hakkında yaptığı açıklamanın önemli doğruluğunu, belirsiz hafızamda hatırlıyorum. Mektubu, çağrı notlarını şahsen yazdığım izlenimini veriyor. Gerçek şu ki, o zamanlar bir alay veya tugayı yöneten bir subay için askeri bilgi ve eğitimin gerekli bir parçası olarak trompetle çağrılar çalabiliyordum. Bunu bir alay komutanı olarak edinmişim. Tugayım için, herhangi bir çağrıdan önce, bu çağrılarını veya emirlerin yalnızca tugayım için olduğunu belirten bir çağrı yazmışım. Bu, yürüyüşte ve savaşta çok büyük bir fayda ve etki yaratıyordu. Bazen, yürüyüşte, yolda bir milden fazla yol kat ederken, tüm komutanın anında durmasını, uzanmasını ve hepsinin aynı anda ayağa kalkıp harekete geçmesini; aynı anda, eylemde ve hücumda savaş hattında ilerlemesini vb. sağladı. Yorgunluktan kurtarıyor. Askerler çağrılarını oldukça beğendiler ve adımı ona söylemeye başladılar. Üç nota ve bir yakalamaydı. Bir nota bile yazamam ama karıma ıslık çalarak yazdırdım ve iliştim. Askerler, bir çağrı geldiğinde notalara göre "Dan, Dan, Dan, Butterfield, Butterfield" diye şarkı söylerlerdi. Daha sonra, savaşta veya bazı zorlayıcı durumlarda veya zorlukların ilerlemesinde, bazen "Damn, Damn, Damn, Butterfield, Butterfield" diye şarkı söylerlerdi.

Resim 3.14: Butterfield Notası

O dönem orduda trompetçi olan Oliver W. Norton Military Taps'ın ortaya nasıl çıktığını bildiğini ve bunu gerçekleştiren ilk kişi olduğunu iddia eden mektubunda şunları yazmıştır:

Mektubun Orijinali

Chicago, August 8, 1898

I was much interested in reading the article by Mr. Gustav Kobbe, on the Trumpet and Bugle Calls, in the August Century. Mr. Kobbe says that he has been unable to trace the origin of the call now used for Taps, or the Go to Sleep , as it is generally called by the soldiers. As I am unable to give the origin of this call, I think the following statement may be of interest to Mr. Kobbe and your readers.. .. During the early part of the Civil War I was bugler at the Headquarters of Butterfield's Brigade, Meroll's Division, Fitz-John Porter's Corp, Army of the Potomac. Up to July, 1862, the Infantry call for Taps was that set down in Casey s Tactics, which Mr. Kobbe says was borrowed from the French. One day, soon after the seven days battles on the Peninsular, when the Army of the Potomac was lying in camp at Harrison's Landing, General Daniel Butterfield, then commanding our Brigade, sent for me, and showing me some notes on a staff written in pencil on the back of an envelope, asked me to sound them on my bugle. I did this several times, playing the music as written. He changed it somewhat, lengthening some notes and shortening others, but retaining the melody as he first gave it to me. After getting it to his satisfaction, he directed me to sound that call for Taps thereafter in place of the regulation call. The music was beautiful on that still summer night, and was heard far beyond the limits of our Brigade. The next day I was visited by several buglers from neighboring Brigades, asking for copies of the music which I gladly furnished. I think no general order was issued from

army headquarters authorizing the substitution of this for the regulation call, but as each brigade commander exercised his own discretion in such minor matters, the call was gradually taken up through the Army of the Potomac. I have been told that it was carried to the Western Armies by the 11th and 12th Corps, when they went to Chattanooga in the fall of 1863, and rapidly made its way through those armies. I did not presume to question General Butterfield at the time, but from the manner in which the call was given to me, I have no doubt he composed it in his tent at Harrison's Landing. I think General Butterfield is living at Cold Spring, New York. If you think the matter of sufficient interest, and care to write him on the subject, I have no doubt he will confirm my statement. Oliver W. Norton (<https://www.ausa.org/history-taps>, 2017).

Türkçe Tercümesi

Chicago, 8 Ağustos 1898

August Century'de Bay Gustav Kobbe'nin Trompet ve Bugle Çağrılarını üzerine yazdığı makaleyi okumakla çok ilgilendim. Bay Kobbe, askerlerin genel olarak adlandırdığı şekliyle, şu anda Taps veya Go to Sleep için kullanılan çağrının kökenini bulamadığını söylüyor. Bu çağrının kökenini veremediğim için, aşağıdaki ifadenin Bay Kobbe ve okuyucularınız için ilgi çekici olabileceğini düşünüyorum. İç Savaş'ın ilk dönemlerinde, Potomac Ordusu, Fitz-John Porter Kolordusu, Merroll Tümeni, Butterfield Tugayı Karargahı'nda trompetçiydim. Temmuz 1862'ye kadar, Piyadelerin Taps çağrısı, Bay Kobbe'nin Fransızlardan ödünç alındığını söylediği Casey'nin Taktikleri'nde belirtilen çağrıydı. Bir gün, Yarımada'daki yedi günlük savaştan kısa bir süre sonra, Potomac Ordusu Harrison's Landing'deki kampta yatarken, o zamanlar Tugayımıza komuta eden General Daniel Butterfield beni çağırdı ve bir zarfın arkasına kurşun kalemle yazılmış bir asadaki notları göstererek bunları trompetimle çalmamı istedi. Bunu birkaç kez yaptım, müziği yazıldığı gibi çaldım. O, notaları biraz uzatarak ve bazılarını kısaltarak biraz değiştirdi, ancak melodiyi ilk verdiği haliyle korudu. Memnuniyetini sağladıktan sonra, bundan sonra düzenleme çağrısı yerine Taps için o çağrıyla çalmamı söyledi. Müzik, o durgun yaz gecesinde Tugayımızın sınırlarının çok uzağında iştiliyordu. Sonraki gün, yan Tugaylardan birkaç trompetçi beni ziyaret etti

ve icra ettiğim müziğin notalarını istediler. Ordu karargahından bu çağrının düzenleme çağrısının yerine geçmesini yetkilendiren genel bir emir çıkarılmadığını düşünüyorum, ancak bütün tugay komutanları bu tür olaylarda kendi takdir yetkisini kullandığından, çağrı Potomac Ordusu tarafından kademeli olarak ele alındı. Bana, 11. ve 12. Kolordu tarafından 1863 sonbaharında Chattanooga'ya ulaştıklarında Batı Ordularına iletildiği ve bu ordular arasında hızla yol aldığı söylendi. O sırada General Butterfield'a soru sormaya cesaret edemedim, ancak çağrının bana iletme biçiminden, Harrison's Landing'deki çadırında yazdığından şüphem yok. General Butterfield'ın New York, Cold Spring'de yaşadığını düşünüyorum. Konunun yeterince ilgi çekici olduğunu düşünüyorsanız ve kendisine bu konuda yazmak isterseniz, ifademi doğrulayacağından şüphem yoktur. Oliver W. Norton

Resim 3.15: Norton ve Butterfield Boyama, Berekley Plantation, VA

Oliver W. Norton'un yazdığı mektubu göz önüne alırsak Taps'ın Daniel Adams Butterfield tarafından daha önce yazılan bir çağrının düzeltilmesi ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu çağrının Scott Tatoo olduğu muhtemeldir. Scott Tatoo'nun son 7 ölçüsüne bakılırsa, Military Taps ezgileriyle yoğun benzerlik gösterdiği ortadadır. Bu minvalde günümüzde bizim kültürümüze empoze edilen Saygı Duruşu Marşının kökeninin buradan geldiği ileri bölümlerde ortaya koyulmaktadır.

Jari A. Villanueva Taps ilk icra edildiğinde müziğe sözlerinde eklendiğini bildirmektedir (<https://www.ausa.org/history-taps>, 2017).

Orijinali

Day is done, gone the sun,
From the hills, from the lake,
From the skies.
All is well, safely rest,
God is nigh.

Go to sleep, peaceful sleep,
May the soldier or sailor,
God keep.
On the land or the deep,
Safe in sleep.

Love, good night, Must thou go,
When the day, And the night
Need thee so?
All is well. Speedeth all
To their rest.

Fades the light; And afar
Goeth day, And the stars
Shineth bright,
Fare thee well; Day has gone,
Night is on.

Thanks and praise, For our days,
'Neath the sun, Neath the stars,
'Neath the sky,

As we go, This we know,
God is nigh.

Türkçe tercümesi

Gün bitti, güneş gitti,
Tepelerden, gölden,
Gökyüzünden.
Her şey yolunda, güvenle dinlen,
Tanrı yakın.

Uyu, huzurlu uyku,
Asker veya denizci,
Tanrı korusun.
Karada veya derinlerde,
Uykuda güvende.

Aşk, iyi geceler, Gitmelisin,
Gün ve gece
Sana ihtiyaç duyduğunda?
Her şey yolunda. Hızlandırır her şeyi
Dinlenmelerine.

Işık söner; Ve uzağa
gider gün, Ve yıldızlar
parlak bir şekilde parlar,
Elveda; Gün gitti,
Gece başladı.

Teşekkürler ve övgüler, Günlerimiz için,
Güneşin altında, Yıldızların altında,
Gökyüzünün altında,

Yürürken, Bunu biliyoruz,
Tanrı yakın.

O dönem orduda bulunan trompetçilerin önemi büyüktür. Bu süreçte orduda trompetçi olan Cold Harbor 24 Mayıs 1862’de kaleme aldığı mektupta trompetçilerin görev tanımına dair bilgiler vermektedir.

Orijinali

Dear Brothers and Sisters,

My duty as bugler exempts me from guard and picket duty. While at Yorktown bugles and drums were not used and I had nothing to do, so I went into the ranks again and volunteered to do picket duty and work in the trenches, and took my regular turn in all the work of the regiment except camp guard which I always had an aversion to and wouldn't do when I was not required to. We had a corps of twelve buglers when we left Fort Monroe and I was the leader, but, finding that a good many more than was necessary, the colonel dismissed all but two, Lederer and myself. Now, I'll just give you an idea of our duties. At sunrise buglers at brigade headquarters sound the "brigade call" and the "reveille" (rev-el-lee is the camp pronunciation). The buglers of each regiment as quickly as possible assemble on the color line, give their regimental call and repeat the reveille. The fifes and drums follow and awake the men. This is the signal to rise and fall in for roll call. You may guess that the buglers of an army of 30,000 men all within sound of each other, make some music. At sunset we have another call, "The Retreat." At half past eight the "Tattoo," at nine the "Extinguish Lights." Then there are calls "To Strike Tents," "To Assemble," "To The Color," "Sick Call," "Officers Call," etc. It is our duty to repeat all such calls that are first sounded at headquarters. On the march, the order to march, or halt, or lie down and rest, etc., in fact, all orders are given by the bugle.

Türkçe Tercümesi

Değerli Kardeşlerim,

Borazancı olarak görevim beni muhafız ve nöbet görevinden muaf tutuyor. Yorktown'da borazan ve davul kullanılmadığı ve benim yapacak hiçbir şeyim olmadığı için tekrar saflara katıldım ve nöbet görevi yapmaya ve siperlerde çalışmaya gönüllü oldum ve alayın tüm işlerinde düzenli olarak yer aldım, sadece kamp muhafızlığına her zaman karşıydım ve gerekmediğinde yapmazdım. Fort Monroe'dan ayrıldığımızda on iki borazancıdan oluşan bir birliğimiz vardı ve ben liderdim, ancak gerekenden çok daha fazlasının olduğunu gören albay, Lederer ve ben hariç hepsini görevden aldı. Şimdi, size görevlerimiz hakkında sadece bir fikir vereceğim. Gün doğarken tugay karargahındaki borazancılar "tugay çağrısını ve "reveille"i (kamp telaffuzu rev-el-lee'dir) çalarlar. Her alayın borazancıları olabildiğince çabuk renk hattında toplanır, alay çağrılarını yapar ve reveille'i tekrarlar. Flütler ve davullar takip eder ve adamları uyandırır. Bu, yoklama için ayağa kalkıp inme işaretidir. 30.000 kişilik bir ordunun trompetçilerinin, hepsi birbirine yakın mesafede, müzik yaptığını tahmin edebilirsiniz. Gün batımında bir başka çağrı daha vardır, "Geri Çekilme." Saat sekiz buçukta "Dövme", dokuzda "Işıkları Söndür". Sonra "Çadırları Vurma", "Toplanma", "Boyaya", "Hastalık Çağrısı", "Subay Çağrısı" vb. çağrılar vardır. İlk önce karargâhta çalınan bu tür tüm çağrılarını tekrarlamak görevimizdir. Yürüyüşte, yürüme, durma veya uzanıp dinlenme vb. emri, aslında tüm emirler trompet tarafından verilir.

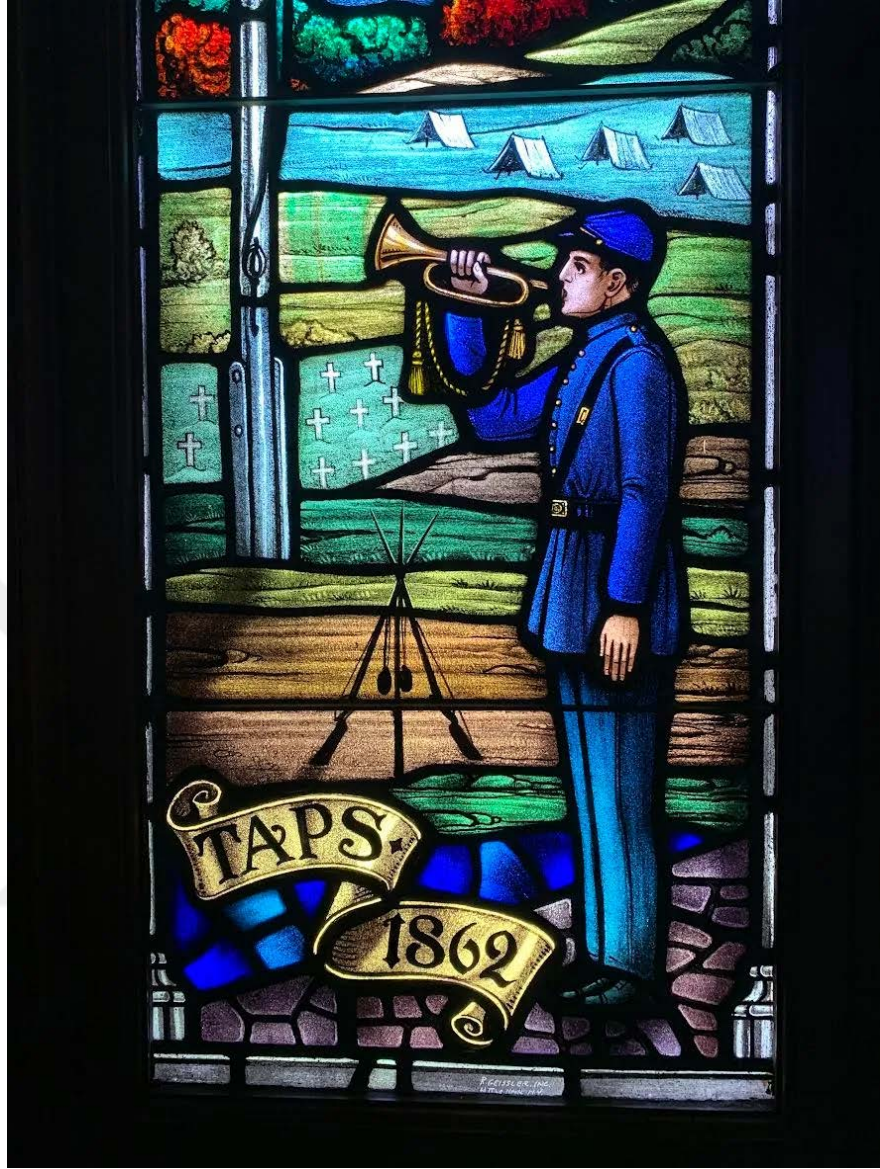
Military Taps'ın Askeri Cenaze Töreninde İlk Kez Çalınması

Askeri törenlerde Taps'ın kullanımıyla ilgili ilk belge 1891 tarihli ABD Ordusu Piyade Tatbikat Yönetmeliklerinde bulunmaktadır.

1862'deki Peninsular Seferi sırasında, Tidball'un Bataryası'nın - 2. Topçu'nun bir askeri, bataryanın ormanda gizlenmiş ileri bir pozisyonda bulunduğu bir zamanda gömüldü. Düşmanın yakınlığı nedeniyle mezarın üzerinden geleneksel üç yaylım ateşi yapmak güvenli değildi ve Yüzbaşı Tidball'ın aklına bunun yerine geçebilecek en iyi törenin Taps'in çalınması olacağı geldi. Bu şekilde ortaya çıkan gelenek, Potomac Ordusu'nun tamamında benimsendi ve sonunda emirlerle onaylandı. Bir askeri cenazede ilk olarak Üçüncü Topçu Birliği'nin B Bataryası'nın Taps'i kullandığını belirtmektedir (<https://www.ausa.org/history-taps>, 2017).

Taps'ın bir askeri cenaze töreninde ilk kez çalınması, Virginia, Fort Monroe'daki Centurion Şapeli'ndeki (Eski Posta Şapeli) vitray bir pencerede anılmaktadır. Şapel 1858'de inşa edilmiş ve 1875'te Tiffany's tarafından yapılmış olanlar da dahil olmak üzere vitray pencereler takılmıştır. New York'lu R. Geissler tarafından yapılan ve Sidney King'in bir tablosundan esinlenen pencere, 1958'de açılmış olup bir trompetçi ve yarıya indirilmiş bir bayrak göstermektedir. Albay Jacobs, 3 Mayıs 1958'de yapılması planlanan kutlama için Güney Carolina, Charleston'dan Bayan Mabel Tidball ile iletişime geçti. Kendisi, kalenin eski komutanı General John C. Tidball'un kızıydı ve 1875'te orada doğmuştu. Yaşı nedeniyle katılamadığı için, geçen yüzyılda "ölen" kişiler için Taps yapılmasını talep etti. Jacobs, onunla yazışmalarda, o zamanlar Yüzbaşı olan babasının askeri bir cenazede Taps kullanan ilk kişi olduğunu keşfetti. Jacobs, Mabel Tidball'dan gelen iletişimi şöyle anlattı:

Taps doğduktan birkaç gün sonra 2. ABD Topçu Alayı'nın A Bataryası'ndaki bir asker öldü. Normalde, bu asker kendi mangasının mezarının üzerinden üç tüfek yayılım ateşi emri verildi. Ancak o sırada; AOP (Potomac Ordusu) Jackson, Huger, Longstreet ve AP Hill'den oluşan Konfederasyon birlikleri tarafından kuşatılmış ve yakından izleniyordu. A Bataryası Komutanı Yüzbaşı John C. Tidball ve daha sonra Bayan Mabel'in babası, üç tüfek yayılım ateşinin isyancılar arasında yeni bir savaşa yol açabileceğini düşündü. Her iki taraf da savaşı yenilemeye hazır değildi. Yüzbaşı Tidball trompetçiye "sadece Taps çal!" dedi. Temmuz 1862'de o gece Taps çalınmaz, sözlerin müziğe eklendiği belirtilmektedir. (<https://www.tapsbugler.com/the-taps-window>, 2022).

Resim 3.16: Taps'ın bir askeri cenaze töreninde ilk kez çalınması

Military Taps sesi duyarsam ne yapmalıyım adlı yazıda şunlar paylaşılmaktadır:

Taps sesi duyarsanız, milli marşta yaptığınız gibi tepki vermelisiniz: Ayağa kalkın, müziğe dönün ve elinizi kalbinizin üzerine koyun. Asker gazileri el selamı verebilir (<https://www.tapsbugler.com/taps-across-america>, 2023).

İki Trompet Çağrısına Bakış

Araştırmalarımızın neticesinde şunları görmekteyiz ki; dünyanın bazı bölgelerinde trompet çağrısı birkaç ölçü uzunluktadır ve halk tarafından da çokça bilinmemektedir. Taps ve Last Post dünyanın en çok bilinen melodileri arasında yerini almaktadır. Taps Amerikan, Last Post ise İngilizlere ait olan çağrıdır. Her ikisi de anma ve etkinliklerde, cenazelerde ve gün sonunu belirten yatma vaktini haber eden durumlarda kullanılmaktadır. Benzer işlevleri çoktur. Amerika'da 1891 den beri kullanılmaktadır.

Her iki ağrı da trompetin üst notalarını içerir, lakin Last Post, kalın 'do' sesine kadar iner. Her iki ezgi de boru için yazılmıştır. Genellikle trompet ve kornet ile de icra edilmektedir.

Taps ve The Last Post, ABD ve Birleşik Krallık'taki askeri cenazelerde ve anma törenlerinde günlük olarak çalınmaktadır. Taps, yaz boyunca 100 gece boyunca Gettysburg Pennsylvania'daki Gettysburg Ulusal Mezarlığı'nda çalınmaktadır; Abraham Lincoln 1863'te ünlü konuşmasını burada yapmıştır. Belçika'nın Ypres kentindeki Menin Kapısı'nda her akşam bir törenle Last Post alınmaktadır. Taps ayrıca Washington DC'deki Ulusal 1. Dünya Savaşı Anıtı'nda her gün çalınmaktadır.

b. Notaları

Bugle

The Last Post

They shall grow not old, as we that are left grow old:
Age shall not weary them, nor the years condemn.
At the going down of the sun and in the morning
We will remember them.
From Laurence Binyon's poem For the Fallen, written in September 1914

$\text{♩} = 96$
mf
rit.

Resim 3.17: Last Post Notası

Taps

The National Call of Remembrance

Slowly
mf

Resim 3.18: 1860-Daniel Butterfield-Military Taps Notası

* Last Post Nota Linki: https://en.wikipedia.org/wiki/Last_Post#/media/File:Last_Post.png

** Military Taps Nota Linki: [https://en.wikipedia.org/wiki/Taps_\(bugle_call\)#/media/File:Taps.png](https://en.wikipedia.org/wiki/Taps_(bugle_call)#/media/File:Taps.png)

3.2. Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın Kültürel Bağlamı

Araştırmanın ikinci alt problemi; “Saygı duruşu ve Cenaze Marşı'nın kültürel bağlamı nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma doğrultusunda belirlenen alt problemin çözümüne yönelik saygı duruşu ve cenaze marşının kültürel olarak nasıl, nerede ve hangi hallerde icra edildiğiyle ilgili soruların yanıt bulabilmesi için kaynaklardan erişilen bilgiler kronolojik bir sırayla incelenmiş ve tasnif edilmiştir.

Evrensel alana baktığımızda Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın oluşum temelinde dînî ve millî dayanakların olduğu görülmektedir. İngilizlerin Saygı Duruşu Marşı (Last Post) sonrası okudukları şiir bu durumu göstermektedir.

Son Görev (Last Post) çalındıktan sonra ve sessizlikten hemen önce söylenen sözler, akademisyen ve şair Laurence Binyon'un Eylül 1914'te yazdığı dokunaklı bir şiir olan For The Fallen'ın bilinen dördüncü kıtasından gelmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan korkunç can kayıplarından o kadar etkilenmiştir ki, kendisinin ve milletin acısını bu şiirde kaleme alarak dile getirmiştir.

Rudyard Kipling'in "İngilizcedeki en güzel üzüntü ifadesi" olarak tanımladığı şiir, her Anma Pazarı'nda okunmaktadır.

They shall grow not old, as we that are left grow old,

Age shall not weary them, nor the years condemn.

At the going down of the sun, and in the morning,

We will remember them.

Onlar bizim gibi yaşlanmayacaklar,

Yaş onları yormaz, yıllar onları mahkûm etmez.

Güneşin batışı sırasında ve sabahleyin,

Onları hatırlayacağız. (<https://www.army.gov.au/about-us/history-and-research/traditions/ode>, 2024)

Anma törenlerinde ise Saygı Duruşu Marşı'nı neden icra ettiklerini şöyle açıklanmaktadır: Dünyanın neresinde olursanız olun, ister Londra'daki Cenotaph'ta olun, ister binlerce mil uzaktaki bir görevde olun, Son Görev (Last Post), iki dakikalık

sessizliğin başlangıcını simgeler; bu, genellikle Reveille'in çalınmasıyla son bulan, huzurlu bir düşünme zamanıdır. Bu anlık duraklama bizi hemen geçmişteki savaşta ölenlere ve bugün sahip olduğumuz birçok özgürlük uğruna yaptıkları fedakarlıklara bağlıyor.

Törenin ardından geleneksel çelenk koyma töreni gerçekleştirilir.

Tarihsel sürece bakıldığında trompet öncesinde bazı özel anmalarda ve cenaze ritüellerinde boru çalındığı bilinmektedir. Geçmişte var olan borunun yerini zamanla trompet almıştır. Boru ve trompet çalmanın temelini İncil'e dayandığını söylemek mümkündür.

3.2.1. Tarihte Trompet (Borazan)'ın Önemi

Müziğin işlevi gerek çok tanrılı gerekse tek tanrılı dönemlerde ve dinlerde çok yönlü olmuştur. Tarih boyunca bazı kültürlerde yaygınlık gösteren çalgılar ise kendine has yer edinmişlerdir. Ortadoğu'da en eski çalgıları İncil'in şu bölümünde görmekteyiz.

150. Mezmur

¹RAB'be övgüler sunun!

Kutsal yerde Tanrı'ya övgüler sunun!

Gücünü gösteren göklerde övgüler sunun O'na!

²Övgüler sunun O'na güçlü işleri için!

Övgüler sunun O'na eşsiz büyüklüğüne yaraşır biçimde!

³Boru çalarak O'na övgüler sunun!

Çenkle ve litle O'na övgüler sunun!

⁴Tef ve dansla O'na övgüler sunun!

Saz ve neyle O'na övgüler sunun!

⁵Zillerle O'na övgüler sunun!

Çınlayan zillerle O'na övgüler sunun!

⁶Bütün canlı varlıklar RAB'be övgüler sunun!

RAB'be övgüler sunun!

Mezmun 150'de; Tanrı'yı övgü ile anma esnasında kullanılması gereken çalgılar lir, zilli def, büyük zil ve flüt, boru (trompet) yer alır.

İncil'de bahsi geçen çalgılardan şofar ve borunun (trompet) aynı çalgılar olup olmadıkları hep tartışılmıştır. Lakin İncil'de en çok adı geçen borudur (trompettir). İncil'in Çölde Sayım Kitabı 10:1-10'da borunun yapımı ve malzemesi hakkında bilgi verilmektedir. Bununla birlikte boru (trompet) şofardan ayrılmaktadır.

Çölde Sayım 10:1-10

Gümüş Borazanlar

¹RAB Musa'ya şöyle dedi: ²“Dövme gümüşten iki borazan yapacaksın; bunları topluluğu çağırarak ve halkın yola çıkması için kullanacaksın. ³İki borazan birden çalınca, bütün topluluk senin yanında, Buluşma Çadırı'nın girişi önünde toplanacak. ⁴Yalnız biri çalınrsa, önderler, İsrail'in oymak başları senin yanında toplanacak. ⁵Borazan kısa çalınca, doğuda konaklayanlar yola çıkacak. ⁶İkinci kez kısa çalınca da güneyde konaklayanlar yola çıkacak. Borazanın kısa çalınması oymakların yola çıkması için bir işarettir. ⁷Topluluğu toplamak için de borazan çaldır, ama kısa olmasın.

⁸“Borazanları kâhin olan Harunoğulları çalacak. Borazan çalınması sizler ve gelecek kuşaklar için kalıcı bir kural olacak. ⁹Sizi sıkıştıran düşmana karşı ülkenizde savaşa çıktığınızda, borazan çalın. O zaman Tanrınız RAB sizi anımsayacak, sizi düşmanlarınızdan kurtaracak. ¹⁰Sevinçli olduğunuz günler –kutladığınız bayramlar ve Yeni Ay Törenleri'nde– yakmalık sunular ve esenlik kurbanları üzerine borazan çalacaksınız. Böylelikle Tanrınız'ın önünde anımsanmış olacaksınız. Ben Tanrınız RAB'bim.”

Çölde Sayım 10:1-10, topluluğu bir araya getirmek ve kampın toplanmasını işaret etmek için gümüş borazanların kullanılmasını detaylandırır. Borazanlar ayrıca savaş zamanlarında ve festivallerde de kullanılır, iletişim aracı ve Tanrı'nın anlaşılmasının bir hatırlatıcısı olarak hizmet eder.

Şofar ve Trompetin Kullanıldığı Yerler

Demir'in (2022) aktardığına göre en eski bir İncil çalgısı olarak şofar ve boru (trompet) toplumda birlik ve eşitliğin bir göstergesi olarak üflenmektedir. Talmud'a göre dinî amaçlı olarak sadece Levili rahipler tarafından üflenen şofar ve boru (trompet), seküler amaçlı olarak erkekler, çocuklar ve zaruri durumlarda kadınlar tarafından da üflendiğini belirtmektedir. Kimin üflediği önemli değildir. İbrani geleneklerine göre şofar; savaşta, yardım istemede, kutlamalarda, belirli bir alamet göstergesi anında, özel ve kutsal günlerde üflenmektedir. Şofarın sembolik anlamları ve üflendiği durumları ise şu şekilde sınıflandırılmıştır; İshak'ın kurban edilişi/bağlanışı olayında sosyal adalet ve kurtuluşun bir göstergesi olarak, kefaret ve tövbe amaçlı olarak kutsal bayramlarda, askeri ve savaşlarda millî var oluş ve gücün göstergesi olarak, döngüsel bayramlarda ve diğer kutlamalarda kullanılmaktadır (Demir, 2022, s.135).

Roş ha-şana Bayramı, İbraniler için çok özel bir gündür. Şofarın üflendiği en önemli dinî günlerden kabul edilen Roş ha-şana tanrı ile uzlaşmayı ve dünyanın yaratılışını temsil eder. 101 kez şofara üflenir dolayısıyla 'Şofar Bayramı' olarak da bilinir. Şofarın üflenişi, ses boğumu, nota uzunluğu, ve tonunun farklılığı, çağrı ve mesajların türüne göre değişir. Bu bayramda üflenen şofar ile borunun (trompetin) sesi aynıdır (Demir, 2022, s.135).

Babil Talmud'u 54'e göre; İkinci Tapınak günlerinde Levililer ilahileri okurken rahiplerin borularını (trompetlerini) aralarda aşağı doğru indirdiklerinde bunun secde etme anlamına geldiğine dair bilgiler mevcuttur. (<https://judaica101.ajudaica.com/sounding-of-the-shofar-or-trumpet/>, 2016)

İncil'de Geçen Şofar ve Trompet

İncil'in birçok yerinde trompet ve şofardan bahsedildiği görülmektedir.

Eski Ahit-Çölde Sayım 10: 1-2; borazanların nasıl yapılacağı ve hangi durumlarda kullanılacağı belirtilir. "Rab Musa'ya şöyle dedi. "Dövme gümüşten iki

borazan yapacaksın; bunları topluluğu çağırarak ve halkın yola çıkması için kullanacaksın”(Kutsal Kitap, 2020, s.148).

İsrailoğullarına Sina Dağı'nda yüklenen sorumlulukta;

Eski Ahit-Mısır'dan Çıkış 19:13; “...ya taşlanacak ya da okla vurulacak, ona insan eli değmeyecek. İster hayvan olsun ister insan, yaşamasına izin verilmeyecek.” Ancak boru uzun çalınca dağa çıkabilirler” (Kutsal Kitap, 2020, s.76).

*Not: 19:3-24:18 Tanrı'nın Sina Dağı'nda halkıyla yaptığı antlaşma.

Sina Dağında Toplanma amaçlı Tanrı'nın bir uyarıcı mesajı olarak,

Eski Ahit-Mısır'dan Çıkış 19:16; “Üçüncü günün sabahı gök gürledi, şimşekler çaktı. Dağın üzerinde koyu bir bulut vardı. Derken, çok güçlü bir boru sesi duyuldu. Ordugahta herkes titremeye başladı” (Kutsal Kitap, 2020, s.76).

*Not: 19:16 Tanrı, İsrailoğulları'na varlığını sık sık doğa olaylarından ileri gelen sesler ve görüntülerle belli ederdi.

İsrailoğullarına Sina Dağı'nda işaret olarak;

Eski Ahit-Mısır'dan Çıkış 19: 12-13; “Dağın çevresine sınır çiz ve halka de ki, “sakın dağa çıkmayın, dağın eteğine de yaklaşmayın! Kim dağa dokunursa, kesinlikle öldürülecektir. Ya taşlanacak ya da okla vurulacak; ona insan eli değmeyecek. İster hayvan olsun, yaşamasına izin verilmeyecek.”. Ancak boru sesi uzun uzun çalınca dağa çıkabilirler” (Kutsal Kitap, 2020, s.76).

*Not: 19:12-13 Tanrı'nın oradaki varlığından dolayı kutsal olan dağa yaklaşmak kısıtlanmaktadır.

Savaş için toplanma amaçlı;

Eski Ahit-Çölde Sayım 10: 3-10; RAB Musa'ya şöyle dedi: “İki borazan birden çalınca, bütün topluluk senin yanında, Buluşma Çadırı'nın önünde toplanacak. Yalnız biri çalınırsa, önderler, İsrail'in oymak başları senin yanında toplanacak.

Borazan kısa çalınca, doğuda konaklayanlar yola çıkacak. Borazanın kısa çalınması oymakların yola çıkması için bir işarettir. Topluluğu toplamak için de borazan çaldırt, ama kısa olmasın. Borazanları kâhin Harunoğulları çalacak. Borazan çalınması sizler ve gelecek kuşaklar için kalıcı bir kural olacak. Sizi sıkıştıran düşmana karşı savaşa çıktığınızda, borazan çalın. O zaman Tanrınız Rab sizi anımsayacak, sizi düşmanlarınızdan kurtaracak.”, Sevinçli olduğunuz günler –kutladığınız bayramlar ve Yeni Ay Törenleri'nde– yakmalık sunular ve esenlik kurbanları üzerine borazan çalacaksınız. Böylelikle Tanrınız'ın önünde anımsanmış olacaksınız. Ben Tanrınız RAB'bim. (Kutsal Kitap, 2020, s.148).

*Not: 10:10 (borazan çalacaksınız) Halkı Tanrı'yla paydaşlığa çağırma için. Davut tapınma düzenini büyük bir çalgı grubu oluşturacak kadar genişletecekti; gümüş borazanların Antlaşma Sandığı önünde çalınmasına onun döneminde de devam edilecekti.

Eski Ahit-Yeremya 4:5; “Yahuda’da duyurun, Yerusâlim’de ilan edin, “ülkede boru çalın” deyin, “toplanın” diye haykırın...” (Kutsal Kitap, 2020, s.790).

*Not: 4:5 (boru çalın) Yaklaşan felakete karşı uyararak amacıyla. Surlu kentlere kaçalım Kırsal bölgelerde yaşayanlar, düşmandan kaçmak için en yakın surlu kente sığınır.

İsrailoğullarına savaş anında uyarı olarak;

Eski Ahit-Yeremya 6:1; Yerusâlim Kuşatma Altında, Güvenliğiniz için kaçın, ey Benyamin halkı!

Yerusâlim’den kaçın! Tekoa’da boru çalın, Beythakkerem’e bir işaret koyun. Çünkü kuzeyden bir felaket, büyük bir yıkım gelecek gibi görünüyor” (Kutsal Kitap, 2020, s.793).

*Not: 6:1 Yer.6:1-3’teki çağrışı yapan RAB’dır. Daha önce halkın Yerusâlim’e sığınması gerektiği söylenirken, artık Yerusâlim’den de kaçmaları istenir; çünkü orası bile güvenli değildir. Benyamin Yerusâlim’in kuzeyinde Yahuda’nın sınırını oluşturan bölge. Peygamber Yeremya bu bölgeden gelmişti. Tekoa’da boru

çalın... işaret koyun: İbranice’de “çalın”, “Tekoa” ve “işaret” sözcüklerinin söylenişi birbirine benzer.

İsrailoğullarının düşmanlarına karşı zafer müjdecisi olarak;

Eski Ahit-1. Samuel 13:3-4; “Yonatan Giva’da Filist birliğini yendi. Filistliler bunu duydular. Saul, bütün ülkede boru çaldırarak, “İbraniler bu haberi duysun” dedi. Böylece İsraililer’in hepsi Saul’un Filist birliğini yendiğini ve Filistliler’in İsraililer’den öğrendiğini duydu. Bunun üzerine halk Gilgal’da Saul’un çevresinde toplandı.” (Kutsal Kitap, 2020, s.297).

*Not: 13:3 Giva’daki Kent Mikmas’ın güneyindedir. Gilgal’da Saul’un Samuel’i beklemesi gereken yer.

Eski Ahit-2. Tarihler 5:13; “Bütün Levili ezgiciler- Asaf, Heman, Yedutun, oğullarıyla kardeşleri- zillerle, çenk ve lirlerle, ince keten kuşanmış olarak sunağın doğusunda yerlerini almışlardı. Borazan çalan yüz yirmi kâhin onlara eşlik ediyordu. Borazan çalanlarla ezgiciler tek ses halinde Rab’be şükredip övgüler sunmaya başladılar” (Kutsal Kitap, 2020, s.462).

*Not: 1:1-9:31 Süleyman’ın krallık döneminin anlatıldığı bu kısımda en çok tapınağın yapımından söz edilir (2-7. bölümler). RAB Süleyman’a bilgelik armağanını özellikle bu iş için vermiştir.

Eski Ahit-Zekeriya 9:14; “O zaman Rab halkının üzerinde görünecek, Oku şimşek gibi çakacak. Egemen Rab boru çalacak ve güney fırtınalarıyla ilerleyecek” (Kutsal Kitap, 2020, s.997).

Not: 9:14 Rab’bin gelişini haber veren belirtiler.

Şehirlerin alınışı/Eriha’nın Düşüşü;

Eski Ahit-Yeşu 6: 3-5; siz savaşçılar, kentin çevresini günde bir kez olmak üzere altı gün dolanacaksınız. Koç boynuzundan yapılmış birer boru taşıyan yedi kâhin sandığın önünden gitsin. Yedinci gün kentin çevresini yedi kez dolanın; bu arada

kahinler borularını çalsınlar. Kahinlerin koç boynuzu borularını uzun uzun çaldıklarını işittiğinizde, bütün halk yüksek sesle bağırsın. O zaman kentin surları çökecek ve herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girecek, (Kutsal Kitap, 2020, s.228).

Not: 6:4 (Koç boynuzundan yapılmış birer boru) Bu borular, hem dini hem de askeri amaçlar için kullanılan aletlerdi. Boru, RAB'bin kendi halkının arasında olduğunu ilan etmek için çalınıyordu. Sandığın RAB'bin tahtını simgeleyen sandığın orada bulunması, RAB'bin kenti kuşatma altına aldığını gösteriyordu. Yedinci gün Bazı yorumculara göre “yedi” sayısı mükemmelliği ve tamamlanmayı simgeler (boru taşıyan yedi kâhin, yedi gün, yedinci gün yedi kez dolanma) ve olayın ilahi öneme sahip olduğunu vurgulamak amacıyla kullanılır. **6:5** (uzun uzun çaldıklarını... yüksek sesle bağırsın) Saldırının başlama işareti olup panik ve karmaşa yaratma amaçlı psikolojik savaş yöntemidir. herkes bulunduğu yerden dosdoğru duvarda rastgele ve aralıklarla açılacak yarıklardan değil, surların her yönden herkesin kente girilebileceği boyutta tamamen çökmesinden söz ediliyor.

Eski Ahit-Yeşu 6:20; “Halk bağırmaya başladı, kahinler de borularını çaldılar. Boru sesini işiten halk daha yüksek sesle bağırdı. Kentin surları çöktü. Herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girdi. Böylece kenti ele geçirdiler” (Kutsal Kitap, 2020, s.229).

Düşmana galip gelme;

Eski Ahit-Hakimler 7:19-21; “Gidyon ile yanındaki yüz kişi gece yarısından az önce, nöbetçi değişiminden hemen sonra ordugahın yanına vardılar; borularını çalmaya başlayıp ellerindeki testileri kırdılar. Üç bölük de borularını çalıp testilerini kırdı. Çalacakları boruları sağ ellerinde, çıralarıysa sol ellerinde tutuyorlardı. “Yaşasın Rab'bin ve Gidyon'un kılıcı!” diye bağırdılar” (Kutsal Kitap, 2020, s.260).

Not: 7:20 Ellerin kılıç yerine boru ve çıra olduğuna göre, bu savaşın gerçek galibinin RAB olduğu açıktır. Onların tek yapabildiği, bağırmaktır.

Günahların yargılanması için;

Eski Ahit-Hezekiel 33:3-6; Bekçi kılıcın ülkenin üzerine yaklaştığını görüp halkı uyarmak için boru çaldığı zaman; kim boru sesini işitip de uyarıyı dikkate almazsa, kılıç da gelip onu öldürürse, kanından kendisi sorumludur. Boru sesini duymuş, ama uyarıyı dikkate almamıştır; kendisi sorumludur. Uyarıyı dikkate alsaydı, canını kurtaracaktı. Ne var ki, bekçi kılıcın ülkenin üzerine yaklaştığını görüp halkı uyarmak için boru çalmazsa, kılıç da gelip halktan birini öldürürse, o kişi kendi günahı içinde öldürülmüştür; kanından bekçiyi sorumlu tutacağım. (Kutsal Kitap, 2020, s.899).

Not: 33:3 (boru) Koç boynuzundan yapılan, yaklaşmakta olan tehlikeyi (özellikle savaş zamanı) haber vermek veya bazı dinsel törenlere halkı çağırmak için kullanılan bir tür çalgı aletidir.

Tanrı'ya karşı günahların affedilme gününe ithafen;

Eski Ahit-Çölde Sayım 29:1; “Yedinci ayın birinci günü kutsal toplantı düzenleyecek, gündelik işlerinizi yapmayacaksınız. O gün sizin için boru çalma günüdür” (Kutsal Kitap, 2020, s.172).

Not: 29:1-6 Boru Çalma Günü, kutsal bayramlar bakımından yoğun bir ay olan yedinci ayın hemen başında kutlanırdı. O gün çalınan borular, halka günahlarından tövbe etmesi için bir çağrıydı ve RAB’le aralarındaki ilişkinin antlaşmaya dayalı olduğunu hatırlatıyordu. Sonraki yıllarda bugün, İsrail’in sürgünden dönüp yeniden gönence kavuşacağını hatırlatacak ve yılbaşı olarak kabul edilecektir.

Özgürlük Yılı/Jübile;

Eski Ahit-Levililer 25: 8-10; “yedi yılda bir kutlanan Şabat yıllarının yedi kez geçmesini bekleyin. Yedi kez geçecek Şabat yıllarının toplamı kırk dokuz yıldır. Sonra yedinci ayın onuncu günü, yani günahları bağışlatma günü, bütün ülkede yüksek sesle boru çalınacak. Elli yıl kutsal sayılacak, bütün ülke halkı için özgürlük ilan edeceksiniz. O yıl sizin için özgürlük yılı olacak. Herkes kendi toprağına, ailesine dönecek” (Kutsal Kitap, 2020, s.129).

Not: 25:10 Ellinci yılı Muhtemelen yedinci Şabat Yılı'ndan sonraki nadas yılı veya ilk ve son yıllar hesaba katılırsa kırk dokuzuncu yıldır. Eski ile Yeni Antlaşma arasındaki döneme ait Yahudi kaynaklarda ikinci yoruma ağırlık verilir. bütün ülke... ilan edeceksiniz. Günahları Bağışlatma Günü'nün bitiminde borular çalınarak özgürlük yılının başladığı ilan edilirdi. Özgürlük yılında bütün borçlar silinir, satılan mal mülk ve topraklar asıl sahibine iade edilirdi.

Rab'bin Gelişini haber verme;

Eski Ahit-Yoel 2:1; “Siyon’da boru çalın, Kutsal dağımda boru sesiyle halkı uyarın. Ülkede yaşayan herkes korkudan titresin. Çünkü Rab’bin günü çok yaklaştı, geliyor” (Kutsal Kitap, 2020, s.951).

Not: 2:1 Borunun güçlü sesi, yaklaşmakta olan tehlikeyi haber verirdi.

Bir İbrani kralı taç giyerken;

Eski Ahit-1. Krallar 1:34; “Orada Kâhin Sadok ve Peygamber Natan onu İsrail Kralı olarak meshetsinler.

Boru çalıp, “Yaşasın Kral Süleyman!” diye bağırın” (Kutsal Kitap, 2020, s.354).

Eski Ahit-2. Krallar 11:13-14; “Atalya muhafızlarla halkın çıkardığı gürültüyü duyunca, Rab’bin Tapınağı’nda toplananların yanına gitti. Baktı kral geleneğe uygun olarak sütunun yanında duruyor; borazan çalanlar yüzbaşılar çevresine toplanmış. Ülke halkı sevinç içindeydi, borazanlar çalıyordu. Atalya giysilerini yırtarak, “hainlik! hainlik!” diye bağırırdı” (Kutsal Kitap, 2020, s.403).

Not: 11:14 sütunun Tapınağın eyvanında bulunan Yakın ve Boaz adlarında iki tunç sütundan biri. Ülke halkı Yehoyada darbe için, RAB’bin Yasası’na uyanların büyük dini bayramlardan birini kutlamak üzere Yerusâlim’de toplanacağı bir Şabat Günü’nü seçmiş olabilir.

Yeni bir başlangıcı ilan etmek için;

Eski Ahit-2. Tarihler 29: 25-28; ²⁸Ezgiçiler ezgi söylüyor, borazancılar borazan çalıyor, bütün topluluk tapınıyordu. Yakmalık sunu bitinceye dek bu böyle sürüp gitti. (Kutsal Kitap, 2020, s.487).

Bayramlar ve özel dinî günleri kutlamada;

Çölde Sayım 10: 10; “Sevinçli olduğunuz günler-kutladığınız bayramlar ve Yeni Ay

Törenlerinde-yakmalık sunular ve esenlik kurbanları üzerine borazan çalacaksınız. Böylelikle Tanrınızın önünde anımsanmış olacaksınız. Ben Tanrınız Rabbim” (Kutsal Kitap, 2020, s.148).

Not: 10:10 (borazan çalacaksınız) Halkı Tanrı’yla paydaşlığa çağırmak için. Davut tapınma düzenini büyük bir çalgı grubu oluşturacak kadar genişletecekti; gümüş borazanların Antlaşma Sandığı önünde çalınmasına onun döneminde de devam edilecekti.

İsa’nın tekrar gelişi/Tanrı’nın insanları toplaması;

Yeni Ahit-Matta 24:31; “Kendisi güçlü bir borazan sesiyle meleklerini gönderecek. Melekler O’nun seçtiklerini göğün bir ucundan öbür ucuna dek, dünyanın dört bucağından toplayacaklar” (Kutsal Kitap, 2020, s.1043).

Yeni Ahit- 1. Korintliler 15: 51-52; “İşte size bir sır açıklıyorum. Hepimiz ölmeyeceğiz; son borazan çalınca hepimiz bir anda, göz açıp kapayana dek değiştirileceğiz. Evet, borazan çalınacak, ölümler çürümez olarak dirilecek ve biz değiştirileceğiz”v(Kutsal Kitap, 2020, s.1233).

Not: 15:51-52 sır Eski Antlaşma’da açık olmayan, ancak Yeni Antlaşma’da açıklanan diriliş bedeni hakkındaki gerçekler. Hepimiz ölmeyeceğiz. Bir anda çürümeyen bedene geçiş, kurtuluşun tamamlandığını ilan eden borazan sesinin hemen ardından gerçekleşecektir.

Yeni Ahit-1. Selanikliler 4:16; “Rab’bin kendisi, bir emir çağrısıyla, baş meleğin seslenmesiyle, Tanrı’nın borazanıyla gökten inecek. Önce Mesih’e ait ölümler dirilecek” (Kutsal Kitap, 2020, s.1273).

Resim 3.19: Borazan Üfleyen Melek Figürü

Revelationjesuschrist.org sitesinin kurucusu olan Richard Lehman ‘Neden Melekler İçin Trompet?’ adlı yazısında trompetin iki amaç için kullanıldığını aktarmaktadır.

1. Yaratıcıya ibadet etmek.

2. İnsanları savaş çağrısıyla bir araya toplamak manasıyla uyarı.
(<https://revelationjesuschrist.org/tr/2019/05/26/why-trumpets-for-angels/>, 2019)

İncil’de boru (trompet) her iki amaç için de kullanılmaktadır. Çünkü savaşlarda sağlıklı olarak toplanabilmek ve ibadette bir olarak bir araya gelinmesi gerektiği zamanlarda çalınmaktadır. İsrailoğullarının savaşları çoğunu bu şekilde kazandıklarını aktaran Lehman; Kral Yehoşafat’ın düşmanla savaşta karşı karşıya kaldıklarında düzenledikleri tapınmasını bu duruma örnek olarak göstermiştir.

“Ve halkla istişare edince, Rab’be ezgiciler atadı ve onlar ordunun önüne çıktıklarında kutsallığın güzelliğini övmeli ve: Rab’bi övün; çünkü merhameti sonsuza dek sürer.” ~ 2 Tarihler 20:21

İnsanları ibadet için ve ibadetin bir parçası olarak bir araya getirmek için kullanılan trompetlerin birçok Eski Ahit kaydı vardır:

"...Ve kâhinler Harun'un oğulları borularla üfleyecekler ve nesilleriniz boyunca sonsuza dek sizin için bir hüküm olacaklar..." ~ Sayılar 10:1-10

"Böylece Davut ve bütün İsrail halkı, bağırarak ve boru sesiyle RAB'bin Sandığı'nı getirdiler." ~ 2 Samuel 6:15

"Benaya ve kâhinler Yahaziel, Tanrı'nın Antlaşma Sandığı'nın önünde sürekli borazan çalıyorlar." ~ 1 Tarihler 16:6

"Vapurcularla ezgiciler bir bütün olduğu gibi, Rab'be hamd ve şükretmek için tek bir ses çıkarmak bile vaki oldu; ve onlar, borular, ziller ve müzik aletleriyle seslerini yükseltip, "Çünkü o iyidir; çünkü merhameti sonsuza dek sürer: o zaman ev bir bulutla doldu, hatta Rab'bin evi bile" ~ 2 Tarihler 5:13

"Ve bütün cemaat tapındı ve ilâhiciler şarkı söyledi ve borular çaldı ve bütün bunlar yakmalık sunu bitinceye kadar devam etti." ~ 2 Tarihler 29:28

"Onu boru sesiyle övün; onu zebur ve arp ile övün." ~ Mezmur 150:3

Savaşları kazanmalarının yolunu, Yaratan'ın kendileri ile birlikte bulunması gerektiğini, bu nedenle ibadet için kullanılan aynı borunun savaş çağrısı olarak da kullanılmasının doğal olduğunu düşünmektedirler ve İncil'den de şu örnekleri verirler.

"Ve Musa onları, her kabileden bin kişiyi, onları ve kâhin Elazar'ın oğlu Finehas'ı, mukaddes aletler ve elinde üflemek için borazanlarla cenbe gönderdi." ~ Sayılar 31:6

-Yeşu'ya, Jericho'ya karşı savaşta trompetlerin nasıl kullanılacağı konusunda Rab'den çok özel ve düzenli bir şekilde talimat verildi (Yeşu Bölüm 6).

-Gideon, insanları toplamak için bir boru kullandı ve seçilmiş 300 adamı, Midyan'ın devasa ordusunu yenmek için trompet ve lambalar kullandı. (Hakimler Bölüm 6 – 8)

-Ayrıca İncil'de birçok peygamberlik uyarısı ve çağrı vardır:

İşaya 18:3, İşaya 27:13, İşaya 58:1, Yeremya 6:17, Hezekiel 33:3-5, Yoel 2:1, Matta 24: 31

Lakin müjde borazanının sesi net olması önemlidir. Hem Yaratan'ın sözü hem de Yaratan'ın ruhu ile ahenk içinde olmalıdır; aksi durumda sadece kafa karışıklığı oluşturacağını şu bölüme dayandırır.

*"Çünkü trompet belirsiz bir ses çıkarırsa, kendini savaşa kim hazırlayacak?" ~
1 Korintliler 14:8*

Müjde trompetinin net sesi, kutsal azizler olarak yaşamak ve Ruh'ta ve gerçekte tapınmak için gerçekleri ve sadıkları bir araya getirecek (<https://revelationjesuschrist.org/tr/2019/05/26/why-trumpets-for-angels>, 2019).

Demir'in (2022) Bizans sanatında Şofar ve trompet adlı araştırmasında bahsettiği üzere trompet, yalnızca Orta Doğu özelinde değil, tüm coğrafyalarda da farklı amaçlar için kullanılmış bir geleneksel çalgıdır. Şofar'ın ise daha çok bir ritüel çalgısı olarak karşımıza çıktığını ve daha çok Orta Doğu'da görüldüğünü belirtmektedir. Şofarın ortaya çıkışını İbrahim'in denenmesi ve İshak'ın kurban edilmek üzere bağlanması olayı sonucunda Tanrı tarafından gönderilen koçun boynuzu belirlemiştir. Şofar İbranilerin geleneklerinde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda İbrani ve Hıristiyan sanatında önemli bir yer teşkil ettiği anlaşılmaktadır (s. 150-151).

İngiliz Silahlı Kuvvetlerin en önemli törenlerinde her zaman ön planda yer alan tek trompetçi, kilit bir rol oynamaktadır.

Hafif piyade gazisi ve trompetçi Paul Goose, Forces News'e Last Post'u seslendirmenin nasıl bir şey olduğunu anlatırken şunları nakletmektedir:

“Yavaş bir parça, düşümeniz için zaman tanıyor

Birçok insan buna çok gözyaşı döktü

İcra ettiğim zamanlar gözyaşı döktüğüm de oldu

İnsanların hayatlarını ve kaybettikleri insanları yansıtıyor

Hüzünlü melodi, ülkeleri için savaşan ve ölenlerin fedakarlıklarını hatırlamamıza yardımcı oluyor” (<https://www.forcesnews.com/heritage/history/last-post-and-vital-role-it-plays-during-remembrance>, 2023).

Bu bilgiler doğrultusunda o dönemdeki tüm subayların trompet çalabildiği ve trompetle çalınan birtakım çağrılarını ifade eden ezgilere hakim olmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Butterfield da çok fazla müzik bilgisi olmamasına rağmen trompet çalabilmektedir.

3.3. Türk Müzik Kültürü Açısından Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı

Araştırmanın üçüncü alt problemi; “Türk Müzik Kültürü Açısından Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı’nın Yeri Nasıldır? şeklinde belirlenmiştir. Araştırma doğrultusunda belirlenen alt problemin çözümüne yönelik Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı’nın Türk müzik kültürü açısından nerede konumlandığı, ne zaman icra edilmeye başlandığı gibi soruların yanıt bulabilmesi için kaynaklardan erişilen bilgiler kronolojik bir sırayla incelenmiş ve tasnif edilmiştir.

Türk müzik kültürü, Türk toplumunun tarih boyunca biriktirdiği, yerel ve evrensel etkilerle şekillenmiş müzik geleneklerinin ve nesilden nesile aktarılan müzik belleğinin aynı zamanda alışkanlıklarının bütünüdür. Göçebe yaşam izinden, Selçuklu ve Osmanlı saraylarına, Cumhuriyet döneminin modernleşme hamlelerinden günümüzün popüler alanlarına kadar uzanan bu kültür, çok katlı bir yapıya sahiptir. Bir toplum sahip olduğu müzik kültürüyle binlerce yıllık geçmişiyle bağ kurabilir ve müzik geleceğine temel oluşturabilir.

Türk toplumu gerek doğu gerekse batı medeniyeti ile sürekli kültürel etkileşimde bulunmuştur. Kültür bağlamında sürekli zenginleşen Anadolu toprakları Türk halkının ortak değer ve tarihinin son bin yıldaki vatanı olmuştur.

Türk müziğinin batı ile etkileşimi, 19. yüzyıldan itibaren hızlanan modernleşme ve batılılaşma sürecinin bir parçası olarak önemli bir değişim süreci yaşamıştır. Bu etkileşim, Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan reform hareketleriyle ivme kazanmış ve Cumhuriyet dönemiyle kurumsal bir yapı kazanarak günümüze kadar devam etmiştir.

Özellikle Cumhuriyet dönemi yanlış uygulanan müzik politikaları, ulusal çok sesli müzik hedefi; Türk müziği eğitimi verilmesinin ve radyolardan Türk müziğinin yasaklanması ister istemez insanları farklı kültürlerle etkileşime zorlamıştır. Bu durum beraberinde toplum nezdinde kültür karmaşasını da beraberinde getirmiştir. 19'uncu yüzyılla başlayan reformlar, devlet ve ordu yapısından kültür sanata kadar uzanan değişikliklere sebep vermiştir.

Bu dönemle beraber cenaze törenlerinden, anma ve resmi törenlere bando girmeye başlamış ve günümüze kadar uzanan Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı gibi Batı kültürü sembolleri Türk kültürüne eklenmeye çalışmıştır.

3.3.1. Geçmişten Günümüze Cenaze Törenleri ve Değişim Süreci

Osmanlı Döneminde Cenaze Törenleri

Cenaze insan ölüsü anlamına gelmektedir (Develioğlu, 2015, 150). Osmanlı döneminde cenaze törenleri o dönemin sosyo-kültürel ve dini yapısını göstermektedir. Özellikle padişahlar ve devlet adamlarının cenaze törenleri devletin gücü ve otoritesini göstermekteydi.

Dündar Ali Kılıç (2002), XVII. Yüzyıla kadar devlet otoritesinin dağılmaması için ölümlerin gizlendiğini belirtir. İstanbul'un fethinin öncesinde padişahlar sefer sırasında ya da hazırlığında vefat ettiği için protokolsüz ve sade yapılmakta . Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinin akabinde Osmanlı Padişahlarının İstanbul'a defnedildiğini ve II. Selim'den sonra teşrifat kaidelerinin ortaya çıktığını belirtmektedir. I. Abdülhamid ile II. Abdülhamit döneminde teşrifat kaideleri uygulanmıştır (s.150-151).

Geleneksel Türk âdetleri ile birlikte İslâm geleneğine göre yapılan kefenlenme, ölü gömme ve cenaze törenleri için genellikle ölüm öncesi hastalıkları anlatılan padişahlar için techiz ve tekfini yapıldı denilmiştir. İslâm literatüründe ölü için genel olarak yapılması gereken hazırlıklara techiz, yıkanmasına gasil, yıkandıktan sonra kefenlenmesine tekfin, tabuda konulup namazının kılınacağı yere ve daha sonra kabrine taşınmasına teşyi, kabre konulmasına da defin denilmiştir (Demirci, 1993, s.353-354).

Padişahın vefatı ile halkın yas tutması, matem elbiseleri giymesi; yeni padişahın tahta geçmesi demek olduğu için oluşan sevinçle gölgeleniyordu (Alderson, 1999, s.172). Yeni padişahın cülusundan önce vefat ilan ediliyor ve bundan sonra matem havası tutuluyordu (Çuhadar Hafız Hızır İlyas Ağa, 1987, s.62). Cenaze töreni için farklı bir hazırlık yapılmamaktaydı ve tamamen İslam geleneklerine uygun son derece sade olarak saray içi kurallara riayet edilerek yapılmaktaydı (Kılıç, 2002, s.153).

“Hanedan-ı saltanat-ı seniyyeden irtihal edenlerin cenaze merasiminde riayet olunması lazım gelen usûlü havi talimatnamedir” adı ile basılan 28 maddelik talimnamede cenaze merasiminin icrasına yönelik uygulamalar verildiği izlenmektedir (Hicri 1338/Miladi 1920)

Hanedan-ı saltanat-ı seniyyeden irtihal edenlerin cenaze merâsiminde riayet olunması lazım gelen usulü havi talimatnamedir.

Madde 4) Serkurenalık makamından dahi keyfiyeti seryaverlikle Hazine-i Hassa Şahane Müdürüyyet-i Umumiyesi’ne ve Hazine-i Hümayûn Ket- hüdâlığı’na ve Darussaade Ağalığı’na ve Musika ve Hademe-i Hümayûn Kumandanlığı ve imam-ı hazreti şehriyari efendilere tebliğ olunur.

Madde 5) Cenaze merâsiminin vakt ve mahalli icrasının ve teferruatının gazetelere tebliği Teşrifât-ı Müdüriyet-i Umumiyesi’ne ve sarfiyata ve (...) ihsarına ve ‘inde’l-lüzum vapur ve istinbot tedarikine müteallik muamela-tın ifası Hazine-i Hassa-i Şahane Müdüriyyeti Umumiyesi’ne ve tecviz ve tekvin ve tedfine müteferriğ umur ile Enderun-u Hümayûn me’murin ve müezzinan ve hademesinin ve zülüflü

baltacıların ve meşayih ve dervişan ile harameyn-i muhteremeyn ahalisinden icab edenlerin ihdârı Hazine-i Hümayûn Kethüdalığı'na ve müezzinan hazreti şehriyari ile hademe-i şa-hanenin ihdârı musika ve Hademe-i Hümayûn Kumandanlığı'na ve hare-mağalarıyla yakalı baltacıların ihdârı da Darussaade Ağalığı'na attır.

Madde 7) Cenaze tertibatı berveche ati icra olunur:

a) Tabutun önünde münavebe ile tehlilhanlık vazifesini ifa edecek olan müezzinan hazreti şehriyari ve Enderun-u Mümayun Müezzinleri ve Haremeyn-i Şerifeyn ahali ve meşayih ve dervişan.

b) Onların arkasında Darussaade Ağası, Hazine-i Hassa Müdür-i Umu-miyesi, Hazine-i Hümayûn Kethüdası, Muzika ve Hademe-i Hü-mayûn Kumandanı.

Madde 23) Bu merâsimde Mabeyn-i Hümayûn mulükane namına Hazi- ne-i Hassa-i Şahane-i Müdür-i Umumiyesi, Hazine-i Hümayûn Kethüdası, Darusaade Ağası, Musika ve Hademe-i Hümayûn Kumandanı ve yaveran- dan biri bulunacakları gibi rical-i ilmiye, mülkiye ve askeriyeden taraf-ı samii sadaretpenahi ve tarafı valayı meşihatpenahi ve Harbiye ve Bahriye Nezaretleri'nce tensib olunacak ikişer zat bulunur.

Madde 25) Merâsimde bulunacak asakir-i şahane ve polis memurlarıyla ve belediye çavuşlarının ve müezzinan-ı şehriyari ve hademe-i hümayûn efradının miktarı birinci sınıf cenazelerin (...) derecesinde olacaktır

Talimname ile cenazenin kimin kıldıracağından cenazeye kimlerin katılacağına, giyilecek elbiselerden merasimi düzenine, merasimin vaktinden gazete ilanına kadar birçok konuya açıklık getirilmiştir.

Osmanlı dönemi cenaze törenlerinde teşrifat ve musiki formlarının çok önemsendiğini Mızika-ı Hümayun Kumandanı, müezzinan-ı şehriyari ve imam-ı şehriyarilerin özellikle mûsikî formlarının icrasında görevli olmaları, bu cenaze törenlerinin mûsikî yönünün asla ihmal edilemeyecek olduğunu belirtmektedir. Mızika-ı Hümayun Kumandanının merasime katılımı, imam-ı şehriyari, müezzin-ı

şehriyari, dervişan ve Enderun-u Hûmâyûn müezzinlerinin ise bu törenlere tehlilhan vazifesinde iştirak etmelerinin önemine işaret etmektedir.

Batılılaşma ve modernleşmenin etkisiyle bu icra şekli terk edilmeye başlanmış ve cenaze marşı uygulaması ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte Frederic Chopin'in (1810-1849) cenaze marşı olarak bilenen Marche Funebre resmi olarak icra edilmeye başlanmıştır. Kesin olmamakla beraber icrasının 1932 yılında yapıldığı görülmektedir (Şen, 2019, s.154).

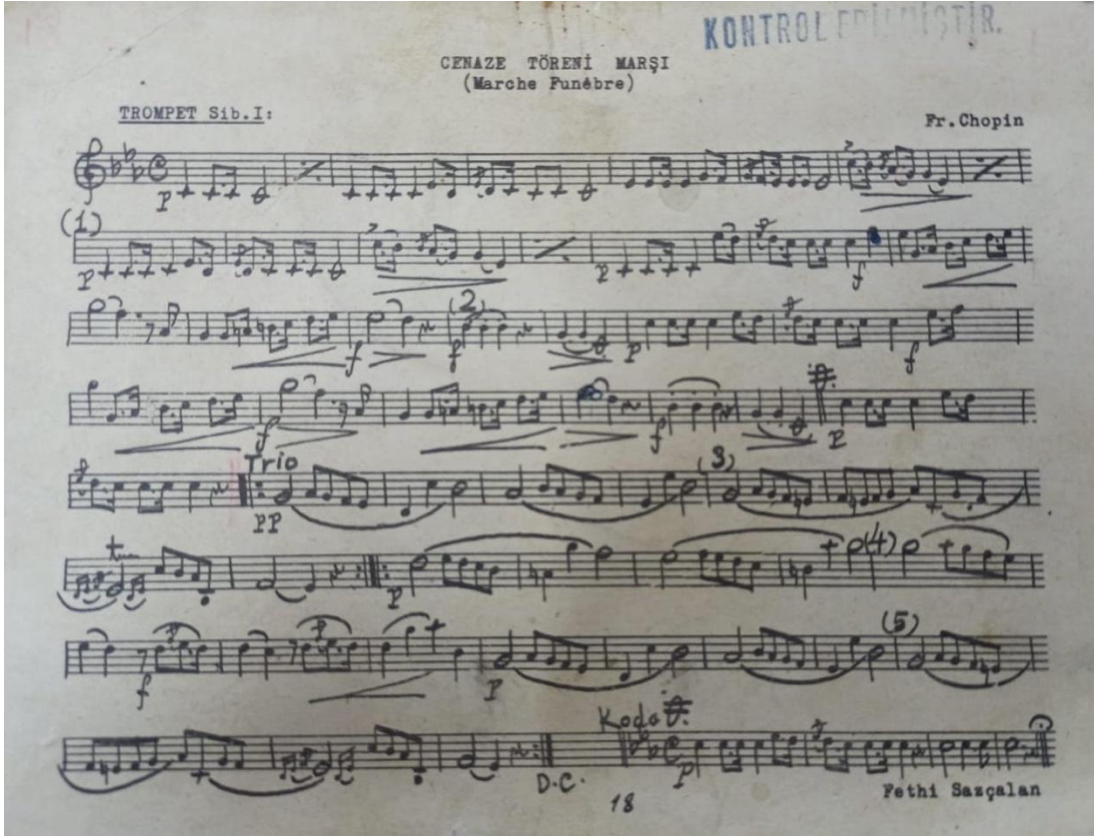
Cumhuriyet Dönemi Cenaze Törenleri

1938 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın vefat ettiği vakit cumhurbaşkanlarına yapılacak cenaze törenlerinin usulleri henüz belirlenmemiştir. İçişleri Bakanlığının genelgesi doğrultusunda hazırlanarak cenaze düzenlenmiştir. Diğer cenaze merasimleri ise 1956 tarihinde Askeri Merasim ve Protokol Talimatnamesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu, Devlet Cenaze Törenleri Yönetmeliği ile Devlet Cenaze Törenlerinin usul ve esaslarını 26 Haziran 2006 tarihinde yeniden belirlemiştir (Özbil, 2014, s.23).

Chopin Cenaze marşı hakkında:

Frederick. F.Chopin "Sonat No:2 Op.35 "Cenaze Marşı - Funeral March" Chopin'in cenaze marşı op.35 Sonat'ın üçüncü bölümüdür. Chopin bu eseri kendi ölümü için bestelememiştir. Hatta onun ölümünde Beethoven'ın eseri icra edildiği görüşleri yüksektir. Bu sonat, bestecisinin zirvede olduğu günlerin eserlerinden biridir. Op.35 Sonat ilk çalındığı günden beri büyük ilgi, hatta şaşkınlık yaratmıştır. Chopin, bu eseriyle aşılabilir sayılan Beethoven sonat tarzını geride bırakmış, çok daha ilerilere geçmiştir. Müzik eleştirmenleri arasında farklı tepkilere yol açan bu eser için Schumann da "Buna sonat diyebilmek için insanın hayale kapılması gerekir. Yalnız, en çılgınca dört eserini bir araya toplayabilmesi besteci için övünülecek bir şey" yorumunu yapar. Schumann bu "çılgınca" sözcüğünü özellikle eserin son iki parçası olan Marche Funebre ve Finale için kullanmaktadır. Cenaze Marşı'nda gözü açık görülen bir rüya, bilinçli bir sayıklama sezilebilir; romantik bir ruhun ölüme karşı alaylı bir meydan okuyuşudur bu bölüm. Yalnız bütün bu alaya karşın, gene de bir

korku vardır. Ünlü Fransız yazarlarından Ernest Legouve, “Chopin’den ne zaman istesek Marche Funebre’i bize çalardı. Ancak, parçasını bitirir bitirmez şapkasını alır giderdi” der. Bu bir korkunun dışı vurumu muydu, yoksa parçanın üzerinde konuşulmasından mı hoşlanmıyordu bilinmez.

Resim 3.20: Chopin’e ait March Funebre Bando Düzenlemesi Trompet Notası

3.3.2. Türkiye’de Saygı Duruşu Süreci

Tarihi belgelere baktığımızda ülkemizde ilk olarak Mustafa Kemal Atatürk’ü anma merasimlerinde sessiz saygı duruşunda bulunulduğunu görüyoruz.

Feyzioğlu (1995), 19 Kasım’da yapılan Gazi’nin cenaze töreninden bahsederken büyük bir savaşa yaklaşmış, birbiriyle anlaşamayan devletler, diktatörlerin cenaze töreninde buluştuklarını ve birçok ülkenin saygı duruşu için askeri birliklerini gönderdiklerini ifade eder (Feyzioğlu, 1995, s.359).

1938 yılında Paşa'nın vefatı ile 21 Kasım günü ülkedeki halkevlerinde de törenler yapılması hükümet tarafından dile getirilmiştir. Ülke genelinde yapılacak törenlerin Başlama saati 11.00'da halkevlerinde İstiklal Marşı, akabinde Atatürk'ün hayatının anlatılmasıyla devam etmesi, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesinin okunması ve üç dakikalık saygı duruşuyla beraber törenin nihayete erdirilmesi istenmiştir.

Atatürk'ün cenaze töreninin nasıl ve ne şekilde uygulanacağını belirlenmesi üzerine dönemin İçişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Dr. Refik Saydam valiliklere bir genelge gönderilmiştir. Atatürk'ün naaşının Etnografya Müzesi'ne konulacağı gün olan 21 Kasım 1938 Pazartesi günü Türkiye genelindeki tüm il ve ilçelerde icra edilmesi sağlanacak olan merasimin içeriği ve alınması gereken tedbirler ilgililere bildirilmiştir. Yapılması öngörülen merasimde şu tedbirlerin alınması istenmiştir:

1- Tören saat 14:00'te başlamalıdır.

2- Halk tam saat 14:00'te heykel ve büst olan yerlerde bunların etrafında, olmayan yerlerde ise Cumhuriyet Meydanlarında toplanmalıdır.

3- Heykel ve büst bulunmayan meydanlarda güzel ve büyük bir kürsü üzerine Atatürk'ün bir fotoğrafı konulmalıdır. Kürsü Türk bayrağı ve CHP bayrağıyla örtülecek, ayrıca hiçbir siyah işaret bulundurulmamalıdır.

4- Toplanma işi planlı ve düzenli olmalıdır. Bu maksatla yetkili teşekküllerin temsilcilerinden bir komisyon oluşturulmalıdır. Bu komisyon toplanma yerini tetkik etmeli ve toplanma şeklini gösteren birer kroki yaparak toplanmayı idare edecek yeterli miktarda memur tayin etmeli ve bunlara görevlerini öğretmelidir. Parti mensuplarının bu işte görevlendirilmeleri esastır.

5- Atatürk'ün büyük eserini emanet ettiği Türk gençliğine ve öğrencilere toplanma meydanının ön tarafında yer verilmelidir.

6- Bando mevcut olan ve Şopen'le Beethoven'in matem müziklerini çalabilecek vaziyette bulunan yerlerde İstiklâl Marşı'ndan sonra törene bu müziklerle

başlanmalıdır, bando bulunuyorsa ve bu müzikleri çalma imkânı yoksa tören İstiklâl Marşı'yla başlamalı ve bando olmayan yerlerde de halk tarafından İstiklâl Marşı okunduktan sonra tören açılmalı ve bundan sonra hiçbir şey çalınmamalıdır.

7- Tören bu şekilde açıldıktan sonra her yerde üç nutuk söylenmelidir. Bu nutukları; Parti Temsilcisi, Belediye'den biri (belediye olmayan yerlerde köy ihtiyar heyetlerinden biri) ve halktan bir genç söylemelidir. Halkevi olan yerlerde Halkevi üyelerinden bir kişi de nutuk söylemelidir. Nutuklar mahalli Parti örgütünün tasvibinden geçmelidir. Bu nutuklar da Atatürk'ün eserleri, memlekete ve millete yaptığı büyük hizmetler, hayatı ve onun aramızdan ayrılmasıyla duyulan yas ve elem tebarüz ettirilmelidir. Kendi nutuklarından onuncu yıl nutku ve gençliğe hitap gibi parçalar, vecizelerden seçilmiş bazı kısımlar okunmalıdır. Nutuklar milletin Atatürk'e saygı ve sevgisini ebedi olarak onun manevi varlığı ve hatırası etrafında toplanacağını, bu topluluktan en büyük milli vahdet ve kudreti alacağını, eserine bağının bu birlikte ebedileşeceğini söyleyerek ve nihayetinde Atatürk'ün eserlerine ve yaptığı inkılâplara daima artan bir inanla bağlı kalıp onları ileri götüreceklerine ant içerek bitirilmelidir.

8- Tam saat 16.00'da Dahiliye Vekaleti'nin yaptığı tamimde zikrettiği veçhile ve vasıtalarla bildirilerek üç dakikalık bir saygı duruşu yapılmalıdır. Tam bu saatte sükût ve ihtiram vazifesini yapabilmek için yukarıda söylenen merasim ve nutuklar ona göre tertip ve tamim edilmelidir.

9- Üç dakikanın bitiminde altı meşale derhal ateşlenmeli ve Atatürk'ün heykeli büstü ve yahut resmi önünden ihtiram geçidi başlamalı bu suretle halk dağılarak merasim sona erdirilmelidir.

10- Toplanma meydanına gelirken arzu edenler Atatürk'ün heykel, büst veya fotoğrafları önüne çelenk, buket ya da yeşillik koyabilmelidir.

11- Halkevlerinde 22 Kasım 1938 Salı gününe kadar toplantılar yapılmamalıdır.

12- Hareket, toplantı ve merasim esnasında hiçbir siyah işaret bulundurulmamalıdır.

13- Bütün bu merasime ait ayrıntılar her yerin ayrı ayrı vaziyeti tespit edilerek bir raporla ve mümkün olan yerlerde bu merasim izlenimleri fotoğraf sinema ile tespit olunup bunlar da bilahare basılmak üzere parti genel sekreterliğine gönderilmelidir (Ulus Gazetesi, 1938, s.6).

Vefatından 1 yıl sonra anma programlarında saygı duruşu 5 dakikaya çıkarılmıştır. İlk yıl saat 16.00'da yapılan 3 dakikalık saygı duruşu, Mustafa Kemal'in vefat saati olan saat 09.05'e alındığı bilinmektedir.

1939 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın vefatının seney-i devriyesi nedeniyle gerçekleştirilecek anma programları hükümetçe belirlenmiştir. Buna göre:

I. Halkevlerinde:

A) Ebedi şef Atatürk'ün ölüm gün ve saatine tesadüf eden 10 İkinciteşrin 939 cuma günü saat 9.05'te bütün Halkevlerinde, Halkevi olmayan yerlerde Parti merkezlerinde bir ihtifal toplantısı yapılacaktır.

B) Bu toplantıyı, Halkevi olan yerlerde Halkevi reisleri, olmayan yerlerde Parti Reisleri tanzim ve idare edeceklerdir.

C) Bu toplantı umum için olmakla beraber bilhassa o şehir ve kasabadaki en büyük mülkiye memuru başta olmak üzere askeri makam amirleriyle devair reisleri, Parti ve Halkevi mensupları resmi ve hususi teşekküllerin mümessilleri davet edilecektir.

D) Toplanılan yerin münasip mahalline Atatürk'ün bir büstü, yoksa bir fotoğrafı konacak ve bu köşe Türk ve Parti bayraklarıyla ve çiçeklerle süslenecektir. Tam o saatte vazifeli kılınacak bir zat, Atatürk'ün o gün, o saatte öldüğünü, kısa ve veciz bir ifade ile anlatarak hazır bulunanları ayakta beş dakika saygı susmasına davet edecektir.

E) Bundan sonra bir hatip, Atatürk'ün hayatı, memleket ve millet için yaptığı büyük hizmetler hakkında bir hitabede bulunacak ve bunu müteakip Milli Şef İnönü'nün Atatürk hakkındaki bağlı beyannamesi okunarak toplantıya son verilecektir.

II. Mekteplerde:

10 İkciteşrin 939 günü bütün mekteplerde 9.05 te talebe mektebin münasip salonunda toplanacak ve aynı şekilde 5 dakika ayakta saygı susması yapacak; müteakiben bir muallim tarafından Atatürk'ün hayatı, memleket ve millet için yaptığı büyük hizmetleri hakkında kısa bir hitabede bulunacak ve Milli Şef İnönü'nün bağlı beyannamesi okunarak merasime nihayet verilecektir.

III. Matbuat:

10 İkciteşrin 939 günü bütün Türk matbuatı baş sahifesini siyah çerçeve içine alacaklar ve Atatürk'ün hayat ve eserlerini canlandıran, ölümünün mucip olduğu büyük teessürü ifade eden ve Kemalizmin ilelebet yaşıyacağı hakkında yazılar yazacaklardır.

IV. Radyoda:

10 İkciteşrin 939 günü Türkiye radyosu sabah neşriyatında sabah haberlerinden sonra (Aziz yurttaşlar: Bugün ebedi şef Atatürk'ün ölümünün ilk yıl dönümüdür. Türkiye radyosu, o gün bu büyük acı dolayısıyla Milli Şef İnönü'nün büyük Türk milletine yaptığı beyannameyi okuyacak ve milletin bu büyük elemine katılarak tazimen susacaktır.) diyecek ve beyannameyi okuyacaktır.

Öğle ve akşam neşriyatında ise yine yalnız ajans haberlerini söylecek ve ajans haberlerini müteakip (Sayın yurttaşlar: Bugün Ebedi Şef Atatürk'ün ölümünün ilk yıldönümüdür. Türkiye radyosu Türk milletinin bu büyük elemine katılarak tazimen susuyor.) sözü ile neşriyatını tatil edecektir. Ve bugünkü konuşmalar muhtelif yabancı dilerler tekrarlanacaktır.

Not: Radyo bugünkü sabah neşriyatını ihtifal kısmı 9.05'e gelecek şekilde tanzim edecektir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1939)

1939 yılında gerçekleştirilen Etnoğrafya Müzesi törenlerinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Refik Saydam, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Atatürk'ün huzurunda beş dakikalık saygı duruşunda bulunmuşlardır.

Resim 3.21:11 Kasım 1940 Tarihli Ulus Gazetesi 5 Dakikalık Saygı Duruşu Haberi Türkiye'de Saygı Duruşu Marşı Süreci

Halk arasında 'ti sesi' olarak bilinen Saygı Duruşu Marşı, ülkemizde resmî törenlerde İstiklal Marşı'ndan önce 1 dakika boyunca çalınan küçük bir ezgi şeklinde tarif edilebilir. Ülkemize ilk olarak ne zaman icra edildiği belli olmamakla beraber Kore Savaşı ile girdiğini söylemek mümkündür (Kaymakçı, 2011).

Saat tam dokuzu beş dakika geçe muvakkat kabrin ön basamaklarında vaziyet almış olan borazanın dikkat işareti ve bunu müteakip Ankara tepelerinden atılan ilk top, vatanın büyük kurtarıcısının naaşını ebedi istirahatgâhına götürmek üzere muvakkat kabir etrafında toplananları değil, fakat radyolar vasıtasıyla bütün bir milleti ihtiram vakfesine davet etmiştir (Milliyet Gazetesi, 1953, s.7).

azam ve tela-
cerdi.
akkim zilni-
lık için felâ-
ıbaı sayor, be
aadetinin, ci-
aneak millet
yetlerine ria-
gini söylerdi.
ndaşlar an,
kusa olarak
um müstesna
ınların netice
bağarlarının
fâniyi millet-
ihte, ebedileş-
Halbuki, o,
devlet idare
e, inkâpçı-
i mümtaz va-
gunu bütün
yıminci as-
çeri olduğunu

Seni halife
yapmak iste-
etmedin. Mil-
tin. Hayat ve

11 Kasım 1953 tarihinde Ankara'da düzenlenen cenazede, saat dokuz beş dakikada, Ankara'dan Saraybur-
nuna, Ankara garından muvak-
kat kabre taşımıştı. Aynı a-
raba biraz sonra Büyük Önde-
ri Rasattepeye taşıyacaktı,
**SAAT 9 U BEŞ
GEÇİYOR**
Saat tam dokuz beş daki-
ka geçe muvakkat kabrin ön
basamaklarında vaziyet almış
olan borazanın dikkat işaretleri
ve bunu müteakip Ankara te-
pelerinden atılan ilk top, va-
tanın büyük kurtarıcısına nâ-
sını ebedi istirahatgâhına gö-
türmek üzere muvakkat kabir
etrafında toplananları değil,
fakat radyolar vasıtasıyla bü-
tün bir milleti ihtiram vakfe-
sine davet etmişti.
O esnada; muvakkat kabirde-
ki katofalkta Ayyıldızlı bayra-
ğa sarılı tabutun önünde Re-
isicumhur Celâl Bayar, Büyük
Millet Meclisi Reisi Refik Ko-
raltan, Başvekil Adnan Men-
deres, eski Reisicumhur İsmet

bunu
ün hem-
tadan
hur Cel-
sında,
üç yav-
yor, ve
let Mec-
tan. Ba-
ve eski
nü takı-
de Veki
yasetici
Başveki
Valisi v-
si geliy-
Bunu
ei devli
buslar,
kadasla
mumiye
eeye ks
erkân.
diğer R-
ler mur-
kol sıra-
pivade
Tepkili
dan ko-

Resim 3.22: 11 Kasım 1953 Tarihli Milliyet Gazetesi s.7

11 Kasım 1953 tarihli Milliyet gazetesi arşivinden de öğrendiğimiz üzere ülkemizde ilk olarak cenazede haber vermek amaçlı boru-trompet kullanımının Mustafa Kemal Atatürk'ün cenazesinde başladığını söyleyebiliriz.

Ülkemize 1950'li yıllarda girdiği düşünülen Saygı Duruşu Marşı'nın bestecisine dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Buna karşılık Amerikan Ordusu Butterfly tarafından bestelenen Military Taps ile ülkemizde icra edilen Saygı Duruşu Marşı büyük benzerlik göstermektedir.

Taps
The National Call of Remembrance

Slowly
mf

Resim 3.23: Amerikan Ordusu Military Taps Notası

Military Taps baştan sona 24 notadan oluşmaktadır. Bu nedenden dolayı ordu arasında 24 nota da denilmektedir. Her iki marşında birçok benzer özellikleri vardır. Trompet ile icra edilir ve trompette herhangi bir perdeye basmadan sesler çıkarılır.

Ülkemizde icra ettiğimiz Saygı Duruşu Marşı ise yine trompetle üflenen, perde kullanılmadan çalınan bir marştır. Military Taps 24 notadan oluşmasına rağmen ülkemizde çalınan Saygı Duruşu Marşı daha yoğun notalardan oluşur. Lakin icra edilme süreleri ve insanda oluşturduğu duygu aynıdır. Ülkemizde icra edilen Saygı Duruşu Marşı'nın notası aşağıda verilmiştir.

NOT : ATATÜRK'ün Ölüm Yıldönümü'nde yapılan Anma Törenleri'nde aralıksız iki defa, diğer törenlerde bir defa çalınır.

Resim 3.24:Ülkemizde İcra Edilen Saygı Duruşu Marşı Notası

3.4. Günümüz Cenaze Törenlerinde İcra Edilen Saygı Duruşu Marşı ve İtri'nin Segâh Tekbir'inin Sosyolojik Etkileri

Araştırmanın beşinci alt problemi; “Günümüz Cenaze Törenlerinde İcra Edilen Saygı Duruşu Marşı Ve İtri'nin Segâh Tekbir'inin Sosyolojik Etkileri Nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma doğrultusunda belirlenen alt problemin çözümüne yönelik Saygı Duruşu ve Cenaze Marşı'nın ülkemiz içindeki kültürel yansımasının etkileriyle ilgili soruların yanıt bulabilmesi için kaynaklardan erişilen bilgiler kronolojik bir sırayla incelenmiş ve tasnif edilmiştir.

Saygı Duruşu Marşı'nın ülkemiz kültürüne tam olarak ne zaman dahil edildiği tespit edilmemekle beraber Kore Savaşı'yla ülkemize girdiği belirtilmektedir

(Kaymakçı, 2011). Saygı duruşunun Mustafa Kemal Atatürk vefatından beri süregeldiği tarihi belgelerle sunulmuştur. Tamamıyla Batı kökenli bir kültür unsuru olduğundan ülke kültürümüzle sentezlenmesi kabul görmüştür diyemeyiz. Chopin'in bestelemiş olduğu Cenaze Marşı ile birlikte törenlerimizin ayrılmaz bir parçası olan saygı duruşu marşı 1950'lerden bu yana günümüzde de hala icra edilmektedir. Batı kültürünün gölgesinde oluşturulmaya çalışılan birçok uygulamada olduğu gibi, halk nezdinde her iki marşın da kabul görmediğini söylemek mümkündür. Türk müzik kültürü açısından bakıldığında Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı ile birlikte yaşanan sosyo-kültürel etkilerin uzun yıllar boyunca görmezden geldiği bir gerçektir.

Hasan Yazıcı'nın (2004) Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji Dergisinde yazdığı yazı tartışmaları alevlendirmiş ve 2005 yılında panelde yaptığı 'Niye Aşırıyoruz?' başlıklı konuşmada saygı duruşunu örnek olarak almıştır:

“Geçen yıl sayın Bush eşiyile beraber Ankara'yı ziyaret etti. Anıtkabir'de hazır ola geçtiler. Ti çaldı. Ti ile beraber Bush'un suratından bir gülümseme geçti gibi geldi bana. Sonra tekrar kendini topladı.

Düşündüm. Anıtkabir'de çaldıkları parça, Montgomery Clift'in yıllar evvel İnsanlar Yaşadıkça filminde boru ile çaldığı o çok güzel müzik parçası. Adına Taps deniyor. Amerikan İç Savaşı sırasında askere 'yat borusu' olarak ortaya çıkmış. Yıllar içinde giderek askeri cenaze marşı haline gelmiş ve Amerikalılar için belki ulusal marşları kadar önemli bir parça. Eğer ulusalcı bir Amerikalıya Taps çalarsanız hemen ayağı kalkıyor, elini göğsüne koyup sözlerini söylemeye başlıyor. Bush, Beyaz Saray'da oturuyor. Az ötede Arlington Ulusal Mezarlığı var. Arlington mezarlığında Taps her gün çalınıyor ve Bush da bunu dinliyor. Manzarayı gözünüzün önüne getirin: Adam Türkiye'ye gelmiş ve Atatürk'ün, en büyük Türkün huzurunda, hazır olda. Çalan ise Taps” (akt. Bursalı, 2024).

Ayrıca Yazıcı (2021) yılında yazdığı “Aşırma (İntihal) Sorunu” adlı yazı ile de insanların alıntıları doğru yapmama sıkıntısından bahsederken Amerikalardan kültürümüze empoze etmeye çalıştığımız Saygı Duruşun Marşı'ndan bahsetmektedir;

“Kimi örnekte çok severek benimsediğimiz müzik parçalarının bestelerinin başkalarından aşırma olduğuna pek aldığımızıydık. Bunlar arasında besteleri İsveçlilere ait “Dağ başını duman almış”, İsraililere ait “Bir başkadır benim memleketim” ve hemen her İstiklal Marşı'ndan evvel gözlerimiz dalgalanan bayrağımızda huşuyla dinlediğimiz, ulusalcı Amerikalı kardeşlerimizin ise çalındığında ayağa fırladıkları “Ti”leri vardı” (Yazıcı, 2021).

Kaymakçı ise Saygı Duruşu Marşı'nın çalınmasına uzun yıllardır tepki veren isimlerin başında gelmektedir.

Yazısında Amerika için önemli olan bir saygı duruşu müziğinin ülkemizde yıllardır neden çalındığını çaldıranlardan öğrenmek istemektedir. Kökeninin Amerika'ya dayandığını, Amerikan iç savaşlarında ortaya çıkan bir ağıt olabileceğini dile getirmektedir. Ülkeye girişinin “Küçük Amerika olacağız” naralarının atıldığı Kore Savaşı döneminde olduğunu düşünerek, Saygı Duruşu Marşı'nın derhal çıkarılmasını ve Türk bestekârlarca uygun bir müziğin yapılmasının doğru olacağını dile getirmektedir (Kaymakçı, 2011).

Tuncer, konu ile ilgili düşüncelerini “Değiştirin İstiklal Marşı'nı!” adıyla şu şekilde ifade etmektedir;

“Peki, Çanakkale'nin şahsında bin yıllık borcu biz nasıl ödeyebiliriz diyeceksiniz. Cevabı uzun bir soru, yapması çetin bir iş... Hiç olmazsa arada bir Fâtiha okumakla başlar, anlamsız kavgaları bırakıp millet olabilmeye kadar varır, Çanakkale'nin mazideki bir hikâye değil, halen yaşanan bir gerçek olduğunu idrak etmeye kadar uzar gider bu liste. Yapmamız gerekenleri listelemek yerine, tek bir şeyi yapmayarak o borcu ödemeye başlamayı teklif ediyorum size. Evet, bir tek şeyi artık yapmayarak başlayabiliriz işe. Şehidler için saygı duruşunda bulunurken dinlemek zorunda kaldığımız o lüzumsuz boru sesinden bahsediyorum. Ondan kurtulmalıyız. Hem de bir an önce” (Tuncer, 2016)

Tuncer milletin Saygı Duruşu Marşı'nı da tıpkı Chopin'in Cenaze Marşı gibi faydasız bulmakta ve yüzyıllarca İslam şuuruyla yoğrulmuş bu milletin şehitlerinin hakkını bu marşlardan vazgeçerek ödemeyebileceğini söylemektedir.

Yazının devamında ise onlarca yıldır şehit cenazelerinde çaldığımız Saygı Duruşu Marşı'nın Amerikan Ordusunun yat borusu olduğunu dile getirmiştir. George Bush'un Türkiye ziyaretinde çalan saygı duruşu marşını duyunca “Vay canına kültürümüz buralara kadar gelmiş!” dediğini yazısında belirtmiştir (Tuncer, 2016).

Bursalı yakın tarihte bu tartışmayı tekrar gündeme getirmiştir. Katıldığı toplantıda saygı duruşu eşliğinde hazır ola geçmenin çok can sıkıcı bir durum

olduğunu, ABD için savaşan askerlerin boru sesini kopya etmekle, hazıra konmakla birinciyiz diyerek bizim kültürümüzde yeri olmadığını bildirmektedir.

“Saygı duruşu bir an önce kaldırılmalıdır. Kore Savaşıyla girdiği düşünülen saygı duruşunun bazı kesimlerin 1980 darbesiyle de dahil olabileceği söylenmektedir. Hiçbir belediyede ve sivil toplantılarda artık çalınmasın” (Bursalı, 2024).

Bursalı'nın yazısı üzerine Kaymakçı gündemi tekrar değerlendirmektedir. Amerikan iç savaşında çalınan bir marşın hangi gerekçe ile onurun ve direnişin simgesi olan Türk İstiklal Marşı'ndan önce çalındığını sorgulamaktadır. Önerilerini yineleyerek; Türk bestekârlarınca alternatif bir müzik yapılmasını ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın “Bayrak Törenleri Yönergesi”nin değiştirilmesi gerektiğini yinelemektedir (Kaymakçı, 2024).

Cenaze Marşının Sosyolojik Etkileri

Birçok kaynakta Chopin'in bestelediği cenaze marşının ülkemizde ilk 1932 yılında icra edildiği söylense de araştırmalarımız neticesinde Muallim İsmail Hakkı Bey'in cenazesinde Funeral Marş'ın icra edilmiştir.

“Muallim İsmail Hakkı Bey 30 Aralık 1927'de Karaköy'de tramvayda kalp sektesi sonucu öldü. Naaşı, Chopin'in cenaze marşı eşliğinde hâfız okuyuşları ve haham mersiyelerinin birbirine karıştığı büyük bir kalabalıkla Eğrikapı Mezarlığı'na defnedildi. Mahmut Ragıp Gazimihal onun, mezarına bando ile götürülen ilk Türk mûsikisi müntesibi olduğunu ifade eder” (Milli Mecmua, 1928, s. 1631).

Böylelikle ilk kez bir Türk Mûsikîsi sanatkârının cenaze törenine Batı müziği bandosu refakat etmiştir.

Yine üç ya da beş dakika süren saygı duruşu, ihtiram geçidi ve Atatürk devrimleri ağırlıklı konuşmalar yapılmış, sonraki yıllarda da aynı şekilde tekrar etmiştir. İstanbul ve Ankara'daki törenler kadar bazı Anadolu şehirlerinde de Chopin'in Cenaze Marşı olarak bilinen meşhur eseri Funeral March'ın çalındığı gazete haberlerinde yer almıştır (Akseki, 2016, s.212).

Resim 3.25:22 Kasım 1938 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın cenaze töreni Cenaze Marşı için sosyolojik bir kırılma noktası olmuştur. O güne kadar devlet büyükleri için yapılan törenlerden bazı farklarla ayrılmaktadır. Ankara'da yapılan törende cenazenin Chopin'in Cenaze Marşı ile değil, tekbirlerle uğurlanmış olması, "Özal yine tabuları yıktı" başlığıyla Tercüman Gazetesine konu olmuştur (Pazarcı, 1993).

Resim 3.26:22 Nisan 1993 tarihli Tercüman Gazetesi

Devlet-millet-kültür çatışması arasında kalan Türkiye’de Cenaze Marşı’nda yeni bir tartışma konusu ortaya çıkmıştır. Lakin ülkenin içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik konuların gölgesinde kalan bu olay fazla gündemde kalmamıştır.

Sonraki dönemlerde terörizmle yoğun bir mücadeleye girilen yıllarda artan şehit sayıları ve beraberinde yapılan törenler Chopin’in Cenaze Marşı’nın topluma yansımalarını tekrar gündeme getirmiştir.

Yeni Şafak yazarı Çetinkaya (2012) konu ile ilgili şu görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir;

“Protokol cenazelerinde çalınan ve "cenaze marşı" olarak bilinen marş cenaze marşı olarak yazılmamıştır. Kız arkadaşı George Sand’ın dinlediği besteyi cenaze marşı olarak hissetmesi Chopin’in eserin adını koymuş olduğu söylenebilir. Kaldı ki Chopin kendi cenazesinde bile bu marşın çalınmasını istememiş ve Mozart’ın Requiem adlı eserinin çalınmasını vasiyet etmiştir. İlk olarak şâir ve yazar Samih Rifat’ın 3 Aralık 1932 yılındaki cenazesinde çalınan bu marş devamında Mustafa Kemal’in cenazesinden; hiçbir marşın çalınmamasını vasiyet eden merhum Turgut Özal’ın cenazesinde icra edilmiştir. Bir şehidimizin Antalya’nın bir köyünde çalınan cenaze marşına verilen tepki Kültür Bakanı Sayın Ertuğrul Günay tarafından kestirilmesi halk adına gösterilmiş bir tepkinin sonucudur. Tekrar ediyorum isteyen marşla defnedilsin lakin bu bir devlet törenidir diye dayatılmasın. Bu cenaze marşını, ergenekoncuların, neo-totaliter parti mensuplarının, asık suratlı yirmisekiz Şubatçıların, omzu bolca apoletlilerin, batılılaşmacı elitlerin ve batı mukallidlerinin, çağdaşlık titremeleri ile ölüp giden ve bilumum buna benzer zevâtin cenazelerinde çalın da, Allah’ın ve peygamberimizin övdüğü şehitliği umarak “şehid olmaya gidiyorum” deyip evinden ayrılan ve inşallah şehitlik mertebesine erişen tertemiz Anadolu çocuklarının cenazelerinde çalmayın. Bırakın insanımız şehidini tekbirlerle toprağa versin... bu milletin yıllardır her şeyine karıştınız hiç değilse buna karışmayın! Kendi cenazelerinizde ne çalarsanız çalın” (Çetinkaya, 2012).

Tarihçi yazar Bardakçı 30 Ekim 1015 tarihli kaleme aldığı yazıda şehit cenazelerinde Chopin’in Cenaze Marşı’nın çalınmasını eleştirmiş ve öneri olarak son Halife Abdülmecid Efendi tarafından piyanoya uyarlanmış notasını paylaşmıştır:

“Devlet törenlerinde yıllardır çalınan Şopen’in cenaze marşının bizimle ne alakası olduğunu sorgularım. Halkın cenazelerde de asırlardan buyana terennüm ettiği Tekbir ve Tekbir’in bizzat Son Halife tarafından piyanoya uyarlanmış, yani bandonun

da çalabileceği şekli dururken resmî cenaze törenlerinde neden Şopen’in marşı çalınsın?”

Resim 3.27: Abdülmecid’in El Yazısı İle Tekbir’in Piyano Versiyonu

Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez’in 1932’den bu yana protokol cenazelerinde resmi marş olarak çalınan Frederic Chopin’in Cenaze Marşı’na karşı Itri’nin Tekbir’inin çalınmasını teklifi farklı bir tartışma başlatmıştır.

Zaten Chopin’in marşını kültür olarak kabul edemeyen Türk kültürü, özel harekât polisi Mustafa Sezgin’in cenazesi uçağa nakledilirken, mesai arkadaşları askeri bando tarafından çalan Chopin’in Cenaze Marşı’na tepki göstermiş ve cenazeyi alarak tekbir getirmeye başlamış, bu tekbirler bandoyu susturmuştur.

Türkiye Gaziler Vakfı Başkanı Lokman Aylar da cenazelerde Chopin’in Marşını istemediklerini belirterek, “Yabancıнын ölüm marşı şehitlerimize yakışmıyor. Şehitlerimizi, milletimizin tekbir sesleriyle bestelenen Itri’nin ‘Tekbir’ eseriyle uğurlamak için kampanya başlattık” demişti (<https://www.internethaber.com/yeni-sorumumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Konu ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Genel Müzik Direktörü ve Orkestra Şefi Rengim Gökmen şunları beyan etmiştir:

“Chopin’in Cenaze Marşı evrensel anlamda kabul görmüş bir müziktir. Bütün dünya milletlerinde, dinsel kökeni yoktur. Tabii ki İtri, Chopin müzik tarihine önemli katkılar sağlamış bestecilerdir. Chopin Cenaze Marşı olması amacıyla bestelememiştir, daha sonra evrensel anlamda kabul görmüştür. Dini açıdan benim değerlendirmemin doğru olmadığını düşünüyorum. Dinsel bakışı değerlendirebilecek konumda değilim”
(<https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Konu ile ilgili dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu’nun görüşleri şöyledir: Diyanet İşleri Başkanımız ile bunu konuştuk, bizim de zihnimize yara olan bir husustur. Başbakanlık Müsteşarımız Kemal Bey’e bu konuda çalışma yapma talimatını verdim. İlgili kurumlarla istişare edilecek. Bu merasimlerin milletimizin duygularına inanç dünyasına hitap eder tarza getirilmesi için bir çalışma yapılacak. Sonra atacağımız adımı kararlaştırırız” (<https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Konu ile ilgili tarihçi yazar Bardakçı şunları söylemiştir:

“Askerî ve sivil cenaze merasimlerinde icra edilen Şopen’in meşhur Cenaze Marşı’nın bizimle alâkasının bulunmadığını, cenazelerde Şopen yerine hissiyatımıza ait bir eserin çalınması gerektiğini, bu işe en uygun bestenin de İtrî’ye atfedilen “Tekbir” olduğunu söyledim ve Tekbir’in son Halife Abdülmecid Efendi tarafından piyanoya uyarlanmış hâlinin notasını da yayınladım. Cenazelerimizde “bize ait” bir eserin icrası arzu edildiğinden ve Şopen’in marşı da artık haklı olarak gına getirip tepki yarattığından olacak, yazım hayli ilgi çekti. Alıntılar yapıldı, konuşuldu, hatta bazı resmî bandolarda Tekbir’in icrası için çalışmalara bile başlandı ve daha sonra da yazdıklarım “umumî fikir” haline geldi. Bazı şahıslar ve dernekler Tekbir’in üzerinde durmaya başladılar, nihayet Diyanet İşleri Başkanı Prof. Mehmet Görmez de konuyu önceki gün gündeme getirdi...”
(<https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Konu ile ilgili Yeni Şafak Gazetesi yazarı Yıldırım şunları söylemiştir:

“...Türkiye modernleşmesi, bir Fransız modernleşmesidir. Modern saraylarımızdan mobilyalarımıza, pantolonlarımızdan fraklarımıza kadar hepsi de Fransa malı. Müziğimiz de bundan pay alıyor. Chopin’in marşı yıllarca askerlerimizin ve devletli adamlarımızın ölü bedenlerine okundu durdu. Fransız terennümleriyle, seküler havalarla ölümlerimizi uğurladık bu dünyadan. Ölümlerimizi ölümlerimize yabancılaştıran bir şey bu! Ölümlerle kurduğumuz ilişki bizi yabancılaştırıyor aslında. Çünkü ölümler, yaşayanları arkada bırakırken hangi

ritüellerle onları terk ettikleri çok önemli. Terk ediyor ve geride kalanlar da uğurluyor. Ölülerimizle yaşadığımız ilişkilerin anlam dünyası çok önemli. Çünkü bu anlam ilişkisi geri de kalanları anlamlandırıyor. Chopin, biz Müslüman dünyanın ölülerimizle yaşadığımız anlama hitap etmiyor. Çünkü biz Müslüman toplumlarda marş yerine tekbir ve dua var. Üstelik tekbirlerimiz de topraklarımızda terennüm edilmiştir. Bundan dolayı bu tekbirler ne ölüyü ne de onu uğurlayanları yabancılaştırır. Mustafa Itri'nin 18. Yüzyıl'da bestelediği tekbirleriyle ölülerimizi uğurluyoruz. Allah'la uğurlayıp Allaha gönderiyoruz. O gün biz de ölülerimizle Allah'la uğurlanarak Allah'a gitmenin duygusunu yaşıyoruz. Bu nedenle ölülerimizin tekbirleri bizleri de anlamlandırıyor” (<https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Konu ile ilgili Güzel Sanatlar Eski Genel Müdürü ve Orkestra Şefi Erdinç şunları beyan etmiştir:

“Bu olayı daha önceden eski Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay dile getirmişti. Ben de bunu doğru buluyorum. Chopin’in sonatının ikinci bölümü yerine kendi bestelerimizi çalabiliriz. Ben de bunun bir bando versiyonunu yapabiliriz, demiştim. Halkımız daha duygulanır. Acı içerisinde olan bir vatandaşa sen ‘cenaze marşı’ diye bunu çalıyorsun. Ancak Tekbir, ‘Allahümme Salli âlâ Seyyidina Muhammedin ve âlâ Âli Seyyidina Muhammed’ diye gidiyor ve 9 / 8 ritminde. Bu marşa gitmiyor ve yürüme adımlarına uymuyor. Tekbir, müzik olarak evet ama marş deyince iş değişiyor” (<https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Konu ile ilgili yazar Taşgetiren’in görüşleri şu şekildedir:

“Dünyada, Türkiye’de bir cenazenin Şopen marşıyla kaldırılması kadar saçma bir hadise olamaz. Bu, Türkiye’nin “Batılılaşma” macerasının ne kadar absürt bir hadise haline geldiğinin de tipik göstergesidir. Birisi çıksa dese ki, “Bana Batılılaşmada tüy dikmek için olabilecek en acayip uygulamayı bulabilir misiniz?” işte böyle bir uygulama bulunabilirdi ancak. Nasıl bir akıl tutulmasıyla karşı karşıya kalmış isek, on yıllardır devam ediyor bu acayıplık...” (Star/19.04.2016)

Konu ile ilgili Doç. Dr. Hanefi Özbek’in Gökten Ay’a yazdığı mesaj şu şekildedir:

“Gökten Bey, merhaba.
Bahsetmiş olduğunuz konunun, bu milletin büyük bir kısmının içine sinmeyen, hatta onları incittiğini düşündüğüm hassas bir durum olduğu kanaatindeyim. Ölüm, her canlının yaşayacağı doğal bir süreç olmasına karşın, cenaze merasimi kültürden kültüre değişebilen ve daha ziyade o toplumun inançlarıyla yakından

ilişkili olan bir davranış biçimidir. Dolayısı ile bunun "çağdaş"ı veya "çağdışı"sı da olamaz. Nasıl ki Frederic Chopin'in ait olduğu inanç ve kültür çevresinde yetişmiş bir kişinin cenazesinde İtrî'nin Tekbir'i çalınmaz ise; İtrî'nin inanç ve kültür çevresine ait bir kişinin cenazesinde de Chopin'in marşı çalınmaz. Avrupa'nın herhangi bir ülkesinde, protokol cenazelerini kaldırırken İtrî'nin Tekbîr'inin resmi marş olarak çalınması teklifinin o ülkenin parlamentosuna sunulduğunu düşünelim: meydana gelebilecek şeyleri sizin hayal gücünüze bırakıyorum.

Sonuç olarak "1932'den bu yana protokol cenazelerinde resmi marş olarak çalınan Frederic Chopin'in Cenaze Marşı" ile ilgili mevzuatın değiştirilmesi ve ülkemizde yaşayan insanların cenaze törenlerinde kendi inançlarına göre; isteyene İtrî'nin tekbîrinin, isteyene Frederic Chopin'in Cenaze Marşının çalınmasını, istemeyene de herhangi bir şeyin çalınmaması görüşünde olduğumu belirtmek isterim. Selam ve saygılarımla" (<https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Konu ile ilgili müzik eleştirmeni Say şunları ifade etmiştir:

"Chopin'in cenaze marşı uluslararası bir yaygınlık kazanmıştır. Diyanet İşleri Başkanı İtri'nin 'Tekbir'i diyor, o bu uluslararası anlayıştan kopmak anlamına gelir. İtri'nin değerini küçümsemiyoruz, bizim için çok önemli; ama uluslararası planda o da motiflerden birisi. Uluslararası normlardan kopmayı göze alıyorsa İtri'ci olunur. Chopin'in cenaze marşı hakikaten bir matem havasını fazlasıyla yansıtıyor. Marş gibi değil. Cenaze marşı çok evrensel, insani değerler bunlardan kopmamamız lazım, Tekbir diyerek" (<https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-da-bolunduk-1587699y.htm>, 2016).

Tüm bu değerlendirmeler ışığında devlet törenlerinin bir düzeninin ve sembollerinin olduğu muhakkaktır. Genel itibariyle bu kural ve sembollerin asla değiştirilemez olduğu gibi bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Türk toplumunun kültürü ve inancı gereği sosyolojik açıdan Saygı Duruşu Marşı, Cenaze Marşı kabul görmemiş ve sürekli tartışma konusu olmuştur. Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez'in çağrısı karşılık bulmuş ve sonrasında medyada Cenaze Marşı yerine şehitlerin İtri'nin Tekbir'i ve Kur'an-ı Kerim'le uğurlanması yönünde paylaşımlar yapılmaya başlanmıştır.

Change.org'da da konuyla ilgili imza kampanyası başlatılmıştır. Kampanya, "Şehitlerimiz tekbirle uğurlansın. Cenaze Marşı kalksın" başlığını taşımaktadır (https://www.aa.com.tr/tr/yasam/chopinin-cenaze-marsi-yerine-itrinin-tekbiri_önerisi/556487", 2016).

Resim 3.28: Özel Harekât Polisi Mustafa Sezgin'in Cenazesi

Özel harekât polisi Mustafa Sezgin'in cenazesi uçağa nakledilirken, mesai arkadaşları askeri bando tarafından çalan Chopin'in Cenaze Marşı'na tepki göstermiş ve cenazeyi alarak tekbir getirmeye başlamış, bu tekbirler bandoyu susturmuştur.

Akşam Gazetesi yazarı Pazarcı gündem ile ilgili şu yazıyı yazmıştır:

Önce, İslam inancına göre “şehit” olduğunu söylüyoruz. Peygamberlikten sonra en yüce makam sahibi olduğuna inanıyoruz. Musalla taşında cenaze namazını kılıp, dualarla uğurluyoruz. Sonra da kabre doğru yönlendirilirken Hıristiyan adetleri uyarınca bando ile kilise çanları çalmaya başlıyoruz. Halk da doğal olarak tepki gösteriyor. Biliyorsunuz, 1993'te, 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı tekbirlerle uğurlamak isteyen kitleler, cenaze marşı çalan askeri bandoyu taş yağmuruna tuttu. Benzer tablolar, Anadolu'daki şehit cenazelerinde defalarca yaşandı. En son olarak da şehidin silah arkadaşları havaalanındaki tören sırasında devreye girdiler; şehidin tabutunu omuzlayıp, bandoyu susturdular. Silah arkadaşlarını tekbirler eşliğinde uçağa bindirdiler.

Görmek ve müdahale etmek lazım artık.

- 1) Bu uygulama “şehitlik” kavramına aykırı.
- 2) Halk tarafından tepkiyle karşılanıyor.
- 3) Absürt bir görüntünün ortaya çıkmasına yol açıyor.

Cenaze törenlerinde marş çalmak bir Hıristiyan âdeti. Bu yüzden de Mozart, Bethoven, Haendel, Mahler, Wagner ve Chopin gibi ünlü isimler, marşlar bestelemişler. Özellikle de kendi cenazelerinde çalınmasını istemişler.

“İlle de marş” diyorsak, şehitlerimizi, “şehitlik” anlayışına uygun olan “tekbir”le uğurlayalım! Şehitlerimizi toprağa verirken, zulüm gibi kilise çanları

çalmayalım!

Bunu istemek bu milletin en doğal hakkı

(<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bando-mizika-ile-sehit-ugurlamasina-nicin-hala-devam-ediliyor-162543.html>”, 2016).

Bunca tepkiye rağmen hükümet kanadından konu ile ilgili ilk tepki gelmiş ve Chopin’in Cenaze Marşı’nın değişmesinin gündemlerinde olmadığını dönemin Başbakan Yardımcısı ve hükümet sözcüsü Kurtulmuş Bakanlar Kurulu toplantısı ardından düzenlediği basın toplantısında şöyle açıklamıştı: “Bu konuyla ilgili atılmış bir adım yok. Chopin marşı çalınması yönetmelik gereğidir. Bunun değiştirilmesi konusunda bir çalışma yoktur. Cenaze sahipleri nasıl isterse töreni yönlendiriyor. Bu zaman içerisinde milletin karar vereceği bir durumdur” (<https://www.memurlar.net/haber/578865/cenaze-marsinin-degismesi-gundemde-degil.html>, 2016).

Lakin bu tartışmalar millet nezdinde karşılık bulmuş ve İçişleri Bakanlığı, 81 il valiliğine “Şehitlerin Cenaze Törenleri” konulu yazı göndermiştir. Törenlerin milli manevi değerlere uygun yapılması konusuna özellikle vurgu yapıldı. Böylece şehit cenazelerinde kültürümüze ait olmayan Cenaze Marşı değil İtri’nin “Segâh Tekbiri” çalınmaya başlanmıştır.

İtri’nin “Segâh Tekbiri” ilk kez 29 Ağustos 2017’de Şehit Jandarma Uzman Onbaşı Muhammed Meriç’in cenazesi ihtiram yürüyüşünde Jandarma Genel Komutanlığı Bandosu tarafından çalınmıştır (<https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/09/12/icisleri-bakanligindan-segah-tekbiri-karari-segah-tekbiri-nedir>, 2017).

İtri’nin Segâh Tekbir’i toplum nezdinde karşılığını bulmuş ve kabul görmüştür. Toplumda çalınacaksa yabancı marş yerine kendi kültür ve geleneklerimize uygun olan Segâh Tekbiri çalınma düşüncesi benimsenmiştir. Fakat cenaze törenlerinde Segâh Tekbir’in icra edilmesi sorunun tam olarak çözülmesini sağlamamış yeni sorunları da beraberinde getirmiştir.

CENAZE MARŞI
(TEKBİR)

Müzik: Bahadırzade Mustafa İTRELİ

$\text{♩} = 50$

Flute
Oboe
Clarinet in B $\flat$ 1
Clarinet in B $\flat$ 2
Alto Saxophone
Tenor Saxophone
Bassoon
Horn in F 1-2
Horn in F 3
Trumpet in B $\flat$ 1
Trumpet in B $\flat$ 2
Trumpet in B $\flat$ 3
Flugelhorn
Baritone
Trombone 1-2
Trombone 3
Euphonium
Tuba in B $\flat$
Snare Drum
Bass Drum
Cymbals

The musical score is for a funeral march titled "CENAZE MARŞI (TEKBİR)". It is arranged for a band and consists of 12 measures. The instruments included are:

- Fl. (Flute)
- Ob. (Oboe)
- Cl. 1 (Clarinet 1)
- Cl. 2 (Clarinet 2)
- Alto Sax. (Alto Saxophone)
- Ten. Sax. (Tenor Saxophone)
- Ben. (Bassoon)
- Hn. 1-2 (Horn 1-2)
- Hn. 3 (Horn 3)
- Tpt. 1 (Trumpet 1)
- Tpt. 2 (Trumpet 2)
- Tpt. 3 (Trumpet 3)
- Flug. (Flugelhorn)
- Bar. (Baritone)
- Tbn. 1-2 (Trombone 1-2)
- Tbn. 3 (Trombone 3)
- Euph. (Euphonium)
- Tb. (Tuba)
- S. D. (Snare Drum)
- B. D. (Bass Drum)
- Cym. (Cymbal)

The score is in 2/4 time and includes a 1.2. and 3. ending. The key signature is one sharp (F#).

Resim 3.29:Günümüzde Bando Tarafından İcra Edilen İtri'nin Bestelediği Segâh Tekbiri'nin Bando İçin Düzenlenen Şekli

3.5. Şehit Cenaze Merasimlerinde Bulunan Bandoların Tören İcra Şekli

Araştırmanın ikinci alt problemi; “Şehit Cenaze Törenlerinde Bulunan Bandoların Tören İcrâ Şekli Nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma doğrultusunda belirlenen alt problemin çözümüne yönelik ülkemizde icra edilen şehit cenazesi törenlerinin ilk şehit haberinin alınmasından; mezar bakımına kadar geçen sürenin yanıt bulabilmesi için süreç Erzincan Garnizonu örneği üzerinden aktarılmıştır.

Şehit Cenaze Törenleri (Erzincan Garnizonu Özelinde)

1. Genel:

a. Meydana gelen bir kaza/olayda, vefat eden personel hakkında şehitliğe defin işleminin uygulanıp uygulanamayacağı konusundaki değerlendirme Kara Kuvvetleri Komutanlığınca yapılmaktadır.

b. Şehadet kararı, vefat eden personelin ailesinin bilgilendirilmesi ve cenazenin defin

usulünün belirlenebilmesi bakımından önemli bir karardır. Özellikle cenazenin defni konusundaki işlemleri belirleyecek olması nedeniyle, vefat eden personelin statüsünün belirlenmesine ilişkin incelemeler kısa sürede sonuçlandırılacaktır. Yeterli inceleme ve değerlendirme yapılmadan verilecek yanlış bir kararın sonradan telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurabileceği göz önünde bulundurulacaktır.

c. Vefat olayının MSY 439-1(B) MSB Şehitlikler Yönergesi kapsamında olup olmadığı

şehidin mensubu olduğu Kuvvet Komutanlığından teyit edilinceye kadar, ilgili birlik komutanlığı ve garnizon komutanlığınca personelin ailesi ile yapılacak görüşmelerde “Şehit” ifadesi kullanılmayacaktır.

2. İLK KAZA/OLAY RAPORUNUN ALINMASI VE VEFATIN STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ:

a. Vefat Olayının İlk Bildirimini Müteakip Yapılacak İşlemler:

(1) Kaza/olay haberinin alınışından itibaren ilk kaza/olay raporu hazırlanmaya

başlanacaktır. Bu kapsamda, kaza/olayla ilgili ilk bilgiler, meydana geldiği veya haber alındığı zamandan itibaren 5-10 dakika içerisinde telefon ile Ordu Müşterek Harekât Komuta ve Kontrol Merkez Amirliğine (MHKKM); Silahlı Kuvvetler Komuta Harekât Merkezine, Kara Kuvvetleri Harekât Merkezine ve Kara Kuvvetleri Personel İşlem Daire Başkanlığı Şehit ve Gazi İşlem Şube Müdürlüğüne bildirilecektir.

(2) Bildirim yapılırken aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilecektir:

(a) Ne zaman, nerede, ne oldu sorularına cevap teşkil edecek şekilde, sadece “bir olay olduğunu” belirtmek için yapılacak; neden, niçin gibi sorulara cevap aranmayacaktır. Daha sonra elde edildikçe detaylı bilgiler aktarılmaya devam edilecektir.

(b) Verilen ilk bilgilerin karşılıklı olarak doğru anlaşılması sağlanacak, konular ceride ve tutanağa kaydedilecektir.

(c) Olayın sıcaklığı nedeniyle bilgi noksanlığı veya heyecana dayalı gereksiz yorum ve değerlendirmelere yer verilmeyecektir.

(ç) İlk kaza/olay raporunun “Komutanlık Kanaati” bölümüne yazılan değerlendirmelerin, vefat eden personelin MSY 439-1(B) MSB Şehitlik Yönergesi kapsamında olup olmadığının belirlenmesinde ve kaza/olay ile ilgili yapılacak olan adli ve hukuki işlemlerde dikkate alındığı göz önünde bulundurulacaktır. Bu kapsamda ilk kaza/olay raporunun olay özeti veya komutanlık kanaati bölümünde;

(I) İcra edilen görevin niteliği (terörizmle mücadele, hudut, nöbet vb.),

(II) Hayatını kaybeden personelin yazılı veya sözlü emir ile görevlendirilip görevlendirilmediği,

(III) Vefat olayında personelin kastı, kusuru, suç teşkil eden bir eylemi, disiplinsizliği veya ihmali olup olmadığı (kendini askerliğe elverişsiz hâle getirmek, intihar/intihara teşebbüs vb.),

(IV) Vefatın bünyesel bir rahatsızlık/hastalıktan dolayı gerçekleşip gerçekleşmediği (kalp krizi, kanser, mide kanaması vb.),

(V) Personelin uyuşturucu, bağımlılık yapıcı ve keyif verici madde kullanımı sonucu veya bu durumlar etkisiyle hayatını kaybedip kaybetmediği,

(VI) Vefat olayının yasal izinler, hava değişimi ile bunlara gidiş dönüşler esnasında veya bakaya, firar, izin/hava değişimi tecavüzünde meydana gelip gelmediği mutlaka belirtilecektir.

b. Şehit Kararının Verilmesini Müteakip Yürütülecek İşlemler:

(1) Şehadet kararının birlik komutanlığına ulaştırılmasını müteakip en geç iki saat içerisinde olayın meydana geldiği birliğin/kurumun personel kısım amirleri/personel şube müdürleri tarafından aşağıda belirtilen evraklar, K.K.Şht.Gz.İşl.Ş.Md.lüğüne/K.K.Harekât Merkezine, Or.Per.Bşk.lığına ve personelin ailesinin bulunduğu yerdeki Garnizon Komutanlığına iletilecektir.

(a) KKY 68-1 (A) Kara Kuvvetleri Komutanlığı Şehit Olan Personelin Varisleri ile Yaralanan/Sakatlanan Personele Sağlanan Haklar Yönergesi EK-Ğ'deki "Şehit Personel Bilgi Formu", (EK-A'dadır)

(b) KKY 68-1 (A) Kara Kuvvetleri Komutanlığı Şehit Olan Personelin Varisleri ile Yaralanan/Sakatlanan Personele Sağlanan Haklar Yönergesi EK-H'de bulunan "Şehit Personel Biyografi Formu" (EK-B'dedir)

(c) EK-C'de bulunan "Şehit Personel Nakil ve Defin Formu",

(ç) Personelin bilgisayar ortamında, çözünürlüğü yüksek, en son rütbede çekilmiş, net ve lekesiz fotoğrafı (subay, astsubay, uzman erbaş ve askeri öğrencilerin bir numaralı günlük üniforma, erbaş ve erlerin uzun kollu eğitim elbisesi ile sivil memur ve işçilerin takım elbiseli),

(d) “Şehit Olan Personel Naaşının Nakli ve İcra Edilecek Törenler ile İlgili Hususlar”, “Yaralanan Personel Listesi” ve şehit personelle birlikte yaralanan, kaçırılan/kaybolan personel olması durumunda, “Kaçırılan/Kaybolan Personel Listesi” ve bu personelin fotoğrafları.

(2) Şehit cenazelerinin en kısa zamanda, en seri vasıta ile defin yerlerine intikali esastır. Bu maksatla; hava, yol, arazi vb. koşullar göz önünde bulundurularak, naaşın defin yerine hangi vasıta (hava/kara yolu) ile nakledileceğine karar verilmesini müteakip, Loj.Bşk.lığınca mesaj ile komuta kademeleri takip edilerek Gnkur.Bşk.lığından uçak isteğinde bulunulacak veya cenaze nakil aracı kiralanacaktır.

(3) Hava aracı talep yazı veya mesajlarında;

(a) Şehit cenazesinin defin yerinin belirlenmesini takiben şehit naklinin gerçekleşmesinin talep edildiği binme ve inme hava meydanları,

(b) Helikopter alma/bindirme noktası, indirme noktası,

(c) Cenaze işlemleri ve hazırlıkları dikkate alınarak binme meydanından talep edilen kalkış saati,

(ç) Uçağın iniş saati ile koordineli olarak helikopterin hazır olacağı zaman,

(d) Şehit personel ve varsa refakatçi bilgileri,

(e) Şehitlik kararının bulunup bulunmadığı hususu belirtilecektir.

(4) K.K.K.lığınca ailelere verilmek üzere gönderilen Şehadet Belgeleri; ailelere Garnizon Komutanı (eşli olarak) ve beraberinde bulunduracağı ilgili personel ile teslim edilecektir.

(5) Şehit haberinin alınmasının ardından;

(a) İd.Kur.Ybşk. koordinatörlüğünde Per.Bşk., Gensek., Mrk.K., Kh.Des.Grp.K.nın katılımıyla koordinasyon toplantısı icra edilecek,

(b) Genel Sekreterlik tarafından ilgili Vali Yardımcısı aranarak olay hakkında bilgi verilecek ve ilgili kamu kurum/kuruluşlarının haberdar edilmesi sağlanacaktır.

3. ŞEHADET HABERİNİN AİLEYE BİLDİRİLMESİ İÇİN GARNİZON KOMUTANLIĞINCA HEYET TEŞKİLİ VE HABERİN AİLEYE BİLDİRİLMESİ:

a. Heyet Teşkili:

(1) Per.Bşk.lığınca, şehidin ailesine haber vermeden önce, birliğinden olayın oluş şekli ile şehidin nakil esasları, ilgili kuvvet komutanlığından olayın MSB Şehitlik Yönergesi kapsamında olup olmadığı konusunda varsa tereddütler teyit edilecektir.

(2) Müteveffanın şehit olduğuna ilgili Kuvvet Komutanlığınca karar verilmesini müteakip şehidin ailesine haber vermek için aşağıda belirtilen personelden oluşturulacak bir heyet teşkil edilecektir:

(a) Şehidin ailesi Erzincan Merkez ilçesinde ikamet ediyorsa;

(I) Anne/babaya haber vermek için;

(aa) Vali yardımcısı,

(bb) Ordu Personel Başkanı,

(cc) 112 ilk yardım ekibi personeli (Ambulans ile birlikte),

(çç) Psikolog/sosyal hizmet uzmanı,

(dd) Disiplin Moral Şube Müdürü,

(ee) Din görevlisi,

(ee) Mahalle/köy muhtarı, yörenin ileri gelen ve halk tarafından saygı duyulan bir vatandaşı.

(II) Aynı garnizonda şehidin eşi de ayrı bir evde ikamet ediyorsa;

(aa) Vali yardımcısı,

(bb) Genel Sekreter,

(cc) 112 ilk yardım ekibi personeli (Ambulans ile birlikte),

(çç) Psikolog/sosyal hizmet uzmanı,

(dd) Şehit/gazi işlem subayı,

(ee) Din görevlisi,

(b) Şehidin ailesi Erzincan ilçe merkezleri veya köylerinde ikamet ediyorsa;

Erzincan İl J.K.lığı tarafından yukarıdaki belirtilen heyetlere benzer özellikte teşkil edilecek heyet vasıtasıyla şehidin ailesine şehadet haberi haber verilecektir.

(2) Genel Sekreterlik tarafından Vali Yardımcısı aranarak icra edilecek faaliyetle ilgili bilgi verilecek; 112 ilk yardım ekiplerinin, psikolog/sosyal hizmet uzmanlarının ve din görevlilerinin şehit haberinin verilmesi faaliyetine katılımları talep edilecek/sağlanacaktır.

(3) Şehit haberi verirken ambulansın haber verilecek ailenin oturduğu evin sokağına veya kapısının önüne yanaştırılması, durumun travmatik boyutunu ve haberi alan ailenin tepkisini artırabilecek faktörlerdir. Ambulans birkaç sokak uzağa park edilecek ancak gerekli durumda müdahale için hazırda bekletilecektir.

(4) Vefat eden/şehit olan personelin eş/anne/babası ayrı adreslerde ikamet ediyorsa;

vefat haberi bütün aile yakınlarına aynı zamanda ulaştırılacaktır. Şehadet haberini vermekle görevlendirilen heyet başkanları, bu durumu göz önünde bulundurarak aralarında gerekli koordineyi yapacaklar, birbirleriyle ve Ordu MKKHM ile muhabere irtibatını tesis edeceklerdir.

(5) Şehadet haberinin Ordu Komutanlığına ulaşmasını müteakip, Per.Bşk.lığı Pl.Ynt.Ş. Pl.Sb. derhal Ordu MKKHM'ne geçecek ve MY 68-1 TSK Şehit, Yaralı, Malul, Gazi ve Ailelerine İlişkin İşlemler Yönergesi EK-K'sında bulunan "Kayıt Formu"na iletilen tüm bilgileri sağlıklı ve doğru olarak kaydedecek, gelişmelerden Kur.Bşk. ile İd.Kur.Ybşk.nı bilgilendirecektir.

b. Şehit Haberinin Şehidin Ailesine Bildirilmesi:

(1) Ailenin vefat haberini değişik kaynaklardan öğrenmesini önlemek maksadıyla, şehit personel kimlik bilgileri ile olayın meydana geliş şekli ile ilgili bilgiler hiçbir şekilde yazılı/görsel basına verilmeyecek, şehit ilanları aileye ilk haberin verildiğinin teyit edilmesini müteakip yayımlanacaktır.

(2) Şehadet haberi, Mrk.K.lığınca görevlendirilecek personel (sivil kıyafet ve sivil araçlı olarak) tarafından keşif ve gerekli hazırlıkların yapılmasını müteakip, görevli heyet aracılığıyla şehit personelin evine bizzat gidilip görsel/yazılı medyanın bulunmadığı bir ortamda ve ailesiyle yüz yüze görüşülerek verilecektir. Şehadet haberinin, ailenin evi dışındaki herhangi bir mekânda verilmemesine dikkat edilecektir.

(3) Tören yapılıp yapılmaması veya şehidin defin yeri konusunda aile fertleri arasında uyuşmazlık bulunması halinde, kararın aile fertlerince uzlaşarak verilmesi beklenecek, uyuşmazlığın çözümünde aile büyükleri, akrabalarından ileri gelenler, muhtar gibi sözü dinlenen kişilerden istifade edilecektir.

(4) Haberın verilmesi sırasında, en değerli varlığı olan evladını ve/veya eşini kaybeden ailenin içinde bulunacağı psikolojik durum göz önünde bulundurularak gereken hassasiyet gösterilecektir. Bu maksatla, aileye ilk haberi verecek olan heyet

başkanlarının, Erzincan Garnizonunda görevli olan RDM Uzmanları tarafından haberin veriliş şekli ve metoduyla ilgili olarak bilgilendirilmesi sağlanacaktır.

(5) İlk anda aileye acısını yaşaması için mutlaka ortam sağlanacaktır. Acıyla yüzleşmek hayatın normal akışında vardır. İlk andan itibaren aşırı ilgi ve kalabalık, acıyla yüzleşme sürecini geciktirmektedir. Kalabalık ve kaotik bir ortamın oluşmasına izin verilmeyecektir.

(6) Personelin hayatını kaybettiği olayın MSY 439-1 (B) MSB Şehitlik Yönergesi'nin 2'nci bölüm 4'üncü maddesi ("f" fıkrası hariç) kapsamına girip girmediği konusunda karar verilemediği/tereddüde düşüldüğü durumlarda, ileride telafisi mümkün olmayan sorunlarla karşılaşılması için; haber verilirken, personelin şehit olup olmadığı hakkında kesin ifadeler kullanılmamasına özen gösterilecektir.

(7) Şehadet haberinin verilmesi esnasında, aileden defin yeri ve zamanı öğrenilecektir. Bu kararın verilmesinde öncelik şehidin eşine, bekârsa anne ve/veya babasına verilecektir.

(8) Şehidin defin işlemlerinde aksaklığa meydan verilmemesi için; ilk haberin verilmesini müteakip Şehit/Gazi İşlem Subayı tarafından EK-A "Şehit Personel Bilgi Formu"ndaki defin ile ilgili hususlarda eksik kalan bölümler (defin yeri, zamanı, ibadet yeri) doldurularak Ordu MKKHM'de görevli Pl.Ynt.Ş.Pl.Sb.na iletilecek; bu personel tarafından da telefonla şehidin birliğine, K.K.Şht.Gz.İşl.Ş.Md.lüğüne ve başka bir garnizonda defnedilecekse, defnedileceği Garnizon Komutanlığına iletilecektir.

(9) Haberın verilmesini müteakip, 3'üncü Ordu Kurmay Başkanının uygun gördüğü personel tarafından aileye baş sağlığı dileğinde bulunulacaktır.

(10) Birlik komutanlığınca; olayın meydana gelmesini müteakip şehit personelin rütbesine uygun olarak bir Sb./Asb. (yedek subay hariç) ve bir Asb./Uzm.Erb.tan oluşan iki personel refakatçi olarak görevlendirilecek, görevlendirilen personelden kıdemli olan üniformalı, diğer personel sivil kıyafetli

olacaktır. Görevlendirilen refakatçi personele, il garnizon komutanlığı şehit gazi biriminden bağlantı kuracağı personel ve telefon numaraları verilecektir.

(11) Defin yeri il Grn.K.lğınca şehit personelin birliğince görevlendirilen refakatçilerin statüleri dikkate alınarak, aileye haber verildiği andan itibaren dört kişilik bir aile destek timi görevlendirilecektir.

(12) Birlik komutanlığınca ve defin yeri Grn.K.lğınca görevlendirilen toplam 6 refakatçi personel (1 Sb., 1 Asb., 1 Uzm.Erb. üniformalı, 1 Sb., 1 Asb., 1 Uzm.Erb. sivil kıyafetli) defin tarihinden itibaren yedi gün süre ile 08.00-22.00 saatleri arasında taziye yerinde bulunacak ve görev yapacaktır.

(13) Defin yeri garnizon komutanlığı Erzincan ise, anne/baba ve eşin yanında birer bayan subay/astsubay ile Dis. ve Mor.Ş.Şehit Gazi İşlem Subayı ve Mrk.Ş. Per.İşl.Sb. aile destek timinde görevlendirilecektir. Şehidin anne/babası ve eşi aynı evde ise aile destek timi 12'nci maddede yazılı esaslara göre teşkil edilecektir. Aile destek timi her türlü faaliyeti telefonla Ordu MKKHM'de görevli Pl.Ynt.Ş.Pl.Sb.na bildireceklerdir.

(14) Görevlendirmede şehit personelin rütbesi dikkate alınarak refakatçilerin tecrübeli, şehadet/vefat olayı ile ilgili bilmediği konularda konuşmayacağını bilen ve problem çözme yeteneğini haiz personel olmasına özellikle dikkat edilecektir.

(15) Şehit eşi ve annesi ile yapılacak tüm görüşmelerin bayan personel eşliğinde gerçekleştirilmesine dikkat edilecektir.

(16) Defin yeri il Grn.K.lğı Şht.Gz.İşl. birimlerince; şehit yakınları ile taziyeye gelenlerin taleplerinden hangilerinin mevzuat dâhilinde olduğunun ayırt edilebilmesi ve buna göre doğru bilgilendirmenin yapılabilmesi için, görevlendirilen personelin şehit ailelerine sağlanan yasal haklar konusunda bilgi sahibi olması sağlanacaktır.

(17) Refakatçi personelin; görevleri süresince ihtiyaç duyacağı araç ve kalma yeri hususları defin yeri il Grn.K.lğınca koordine edilecek, harcırahları ilgili ödenek kaleminden kendi birlik komutanlıklarınca ödenecektir.

(18) Refakatçi personele, otopsinin başlangıç/bitiş zamanının, planlanan nakil aracının hareket ve defin yerine ulaşma saatinin, definin tamamlanma ve defin yeri Grn.K.lığı ilgili personeli ile koordineli olarak define katılan sivil ve askerî personel sayılarına ilişkin bilgileri ivedilikle K.K.Kh.nda süreci takip eden personele ve MKKHM’de görevli Pl.Ynt.Ş.Pl.Sb.na bildirmesi gerektiği tebliğ edilecektir.

(19) Şehit haberinin aileye bildirilmesinden itibaren şehit ailesinin ulaşım hizmetlerinde kullanılmak üzere, şehidin annesi, babası ve kardeşleri için bir minibüs, eşi ve çocukları için bir minibüs Loj.Bşk.lığınca araç komutanlarıyla birlikte tahsis edilecek ve bu araçların ön camına “Şehit Ailesi” yazıları asılacaktır. Bu araçlar Per.Bşk.lığı tarafından görevlendirilen Dis. ve Mor.Ş.Şehit Gazi İşlem Subayı ve Mrk.Ş. Per.İşl.Sb. emir komutasında hareket edecektir. Araç tahsisi, defin işleminin tamamlanmasının ardından Kurmay Başkanının vereceği emir ile sonlandırılacaktır.

(20) Şehit yakınlarına tahsis edilen araçların polis/jandarma ile eskortlanması hususu

Mrk.K.lığı tarafından koordine edilecek/sağlanacaktır.

4. ŞEHİT CENAZE DEFİN TÖRENİNİN PLANLANMASI:

a. Defin Yerinin ve Tören Esaslarının Belirlenmesi:

(1) İlçelerde icra edilecek törenlerden ilçenin bağlı olduğu ilde bulunan Garnizon Komutanlığı sorumludur. Defnedilecek mahallin küçük bir yerleşim yeri olması, tören için yeterli büyüklükte alan olmaması ve ailenin de muvafakat etmesi hâlinde, şehit cenaze töreni, defin yerine en yakın yerleşim yerinde yapılabilecektir.

(2) Karargâhta yapılacak tören, şehidin mensubu olduğu birlik/karargâh/kurumda icra edilecektir. Bunun mümkün olamaması durumunda bu tören definin yapılacağı Garnizon Komutanlığında icra edilecektir.

(3) Şehit ailesinin tören istememesi halinde, aile büyüklerinden sözü dinlenir kişiler, mahalle/köy muhtarı, yörenin ileri gelen ve halk tarafından saygı duyulan bir

vatandaş gibi şahıslar aracılığı ile aile ikna edilmeye çalışılacaktır. Tüm uğraşlara rağmen ikna edilemezse tören yapılmayacaktır.

(5) Tören esasları konusunda aile bireyleri arasında mutabakata varılamaması hâlinde kararın aile fertlerince uzlaşarak verilmesi beklenecektir.

(6) Aile ve yakınları başka bir garnizonun karargâhında icra edilecek törene iştirak etmek isterlerse, bu talep mümkünse havayoluyla ve bir refakatçi personel (MEBS A.K.lığınca görevlendirilecektir.) göndermek suretiyle karşılanacaktır. Uçak biletleri Genel Sekreterlikçe temin edilecektir.

(7) İlçelerde icra edilecek törenlerden ilçenin bağlı olduğu ilde bulunan Garnizon Komutanlığı sorumludur.

(8) Şehit cenaze töreni; defnedilecek mahallin köy vb. gibi küçük bir yer olması ve bu nedenle geniş bir katılım sağlanamaması ihtimali karşısında, şayet ailesi de muvafakat ederse, en yakın daha büyük meskûn yerde yapılır.

(a) Birden fazla ve birbirine yakın bölgeden şehit olan personelin merkezi bir garnizonda cenaze töreninin icrası halinde, şehidin köylerinden katılmak isteyenlerin gidiş-dönüşleri için iki aracı geçmemek üzere Loj.Bşk.lığınca araç kiralanabilir.

(b) Şehit, merkezi bir yerde yapılan töreni müteakip defnedileceği yere Mrk.K.lığı tarafından uygun bir araçla sevk edilecektir.

(c) Kh.Des.Grp.K.lığınca ayrı ayrı yerlerde defnedilecek her cenaze için, defin yerinde ayrı bir manga görevlendirilecektir.

(9) Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine mensup birliklerin bulunmadığı ve tören birliğinin sevkinin mümkün olmadığı küçük yerleşim birimlerinde yapılacak defin törenlerine, jandarma birliklerinden bir manga görevlendirilecek ve saygı atışı bu manga tarafından yapılacaktır.

b. Defin/Tören Esaslarının Bildirilmesi:

(1) Ordu Per.Bşk.lığı Mrk.Ş.Md. tarafından; defin yeri ve tören genel esaslarının öğrenilmesini müteakip, şehidin bulunduğu hastane görevlileri ve otopsi yapan görevliler ile görüşmek suretiyle şehidin sevk için müsait olabileceği en erken gün ve saat öğrenilir ve tören saatleri belirlenir. Tören zaman planlamasında; şehidin otopsisinin tamamlanması, uçak tahsisi, karayolundan ve havayolundan sevk süreleri ile defin günü namaz/ibadet saatleri dikkate alınacaktır.

(2) Defin ve tören esasları Personel Başkanlığı tarafından ilgili Kuvvet Komutanlığı Personel Başkanlıklarına bildirilecektir.

c. İlk Destek Yardımının Yapılması:

(1) K.K.K.lığında görevli iken/askerlik hizmetini yaparken şehit olan veya herhangi bir sebeple vefat eden; subay, astsubay, uzman erbaş, erbaş/er (sözleşmeli erbaş/er dâhil), devlet memuru ve işçiler olmak üzere bütün personelin ailesine Kara Kuvvetleri Kantin Gelirleri Üst Komutanlık Payından her mali yılbaşında 16 yaşından büyükler için belirlenen net asgari ücretin beş katı tutarında ilk destek yardımı ödemesi yapılacaktır. Mali yılbaşında asgari ücretin belirlenmesinde herhangi bir aksaklık yaşanması durumunda söz konusu ödeme, eski tutar üzerinden yapılacaktır.

(2) Yardım miktarının hesaplanmasında küsuratlar bir üst yüzlük tam liraya bağlanacaktır.

(3) İlk destek yardımı ödemesi personelin görev yaptığı/bağlı olduğu birlik komutanlığı kantin başkanlığınca avans verilerek yapılacaktır.

(4) Vefat eden personelin görev yaptığı birlik komutanlığı bünyesinde kantin başkanlığı bulunmaması veya bulunsa dahi yeterli nakdi bulunmaması durumunda ilk destek yardımı ödemesi personelin bağlı olduğu üst komutanlık kantin başkanlığınca avans verilerek yapılacaktır.

(5) İlk destek yardımı tercihen defin hazırlıkları esnasında veya defni müteakip aile fertlerinden bir veya birkaçının da bulunduğu bir ortamda teslim edilecek ve

ödemeye ilişkin teslim tesellüm tutanağı hazırlanacaktır (ödeme yapılan kişinin tutanağı imzalaması istenmeyecektir.).

(6) Yardım verilecek aile bireyinin, defin giderleri ve müteakiben yerine getirilen dinî vecibeler ve geleneklerin yerine getirilmesi için harcama yapanlardan birisi (şehit eşi, babası/annesi, kardeşi gibi) olmasına dikkat edilecektir.

(7) İlk destek yardımı şehit yakınına verilirken; sözü dinlenir aile büyüklerinden birinin daha nezaretinde, sayarak aile bireyine teslim edilecektir. Verildiğine dair tutanak 3 (üç) suret düzenlenecek; tutanağın bir sureti K.K. Şht.Gz.İşl.Ş.Md.lüğüne gönderilecek, bir sureti Şehit/Gazi İşlem Subayında/Astsubayında muhafaza edilecek, diğer sureti ise aileye verilecektir. İlk destek yardımı teslim tutanağı örneği EK-Ç'dedir.

(8) Verilecek ilk destek yardımı miktarı, K.K. Şht.Gz.İşl.Ş.Md.lüğü ile koordine edilecektir.

(9) Erzincan Garnizonunda ilk destek yardımı, Kantin Başkanı tarafından kantinden avans olarak çekilecek ve Per.Bşk.lığı Dismor.Ş.Md.ne teslim edilecektir. Dismor.Ş.Md., şehit ailesine ilk destek yardımını takdim edecek ve teslim tutanağını hazırlayacaktır.

(10) Şehit jandarma personeli ise ilk destek yardımı, Erzincan İl J.K.lığına J.Gn.K.lığı Şht.Gz.İşl.Ş.Md.lüğü ile koordineyi müteakip temin edilerek, tutanakla şehit yakınına teslim edilecektir.

(11) Şehit Dz.K./Hv.K.K.lığı personeli ise Per.Bşk.lığı Şehit ve Gazi İşlem Subayı tarafından ilgili Kuvvet K.lığının Şht.Gz.İşl.Ş.Md.lüğü ile koordine edilmesini müteakip Kantin Başkanlığına ilk destek yardımı hakkında bilgi verilecektir.

5. ŞEHİT CENAZE DEFİN TÖRENİNİN İCRASI:

a. Genel Hususlar:

(1) Birlik komutanlıkları, kurum amirlikleri ve karargâh başkanlıklarının, şehit cenaze defin törenindeki görev ve sorumlulukları EK-D’de, Birlik K.lıklarınca icra edilecek faaliyetler için oluşturulan kontrol formu EK-E’de, 3’üncü Or.Kh.nın şehit işlemlerini takibi için oluşturulan kontrol formu EK-F’dir.

(2) Törende; törene iştirak eden askerî personel, mihmandarlık görevi yürüten personel ile sunucu personel K.K.K.lığının 08 Ekim 2015 tarihli, PER.:22282378-1680- 258775-15/Per.İşl.D.Şht.Gz.İşl.Ş. sayılı ve “Şehit İşlemleri Uygulama Emri” konulu emri gereği eğitim kıyafetli, tören kıtası ve bando tören kıyafetli olacaktır.

(3) Şehit cenaze törenlerine azami miktarda personelin katılması birlik komutanları ve Kh.Bşk.ları tarafından sağlanacaktır. İcra edilen Şehit Cenaze Törenlerine katılan personel;

(a) Kahraman bir personeli kaybetmenin üzüntüsünü yürekte paylaşan vatandaşların bulunduğu ortamın muhteviyatına uygun şekilde hüznü ancak vakur bir duruş sergileyecek,

(b) Kılık ve kıyafetin öncelikle kendisine, kutsal askerlik mesleğine ve topluma olan bir saygısının ifadesi olduğunu, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir ferdi olarak üniformanın şeref ve haysiyetini koruma mecburiyeti bulunduğunu bilecek ve dış görünüşüne gereken özeni gösterecek,

(c) Üniformasının bir parçası olan gömlek, ceket ve pantolonunu sürekli temiz ve ütülü; ayakkabılarını temiz ve boyalı olarak kullanacak, vücut ölçülerine uygun üniforma giyecek,

(ç) Törende yüksek sesle konuşmayacak, laubali hareketlerden ve tebessümden kaçınacak,

(d) Hem Türk milletinin hem de şehit ailelerinin onur ve gururlarına yaraşır şekilde törenin icra edilmesine imkân sağlayacak,

(e) Şehidin ailesinin inancına uygun olarak icra edilecek dinî törene iştirak edecektir.

(4) Genel Sekreterlik tarafından Valilik ile koordine yapılarak il dâhilindeki resmî erkân ve sivil halkın geniş katılımı için gerekli koordineler yapılacaktır.

(5) Tören alanına gelen şehit yakınları alanın girişinde Gensek personeli tarafından karşılanacak ve şehit yakınlarının sol yakalarına, Mrk.Ş.Md.lüğü tarafından hazırlanarak tören alanına getirilen şehidin/şehitlerin renkli yaka fotoğrafları ile şehit ailesini tanıtıcı yaka kartları Dismor.Ş. Şehit Gazi İşlem Subayı ve Mrk.Ş. Per.İşl.Sb. tarafından takılacaktır. Şehit cenaze törenlerinde kullanılacak yaka fotoğrafı ve şehit ailesini tanıtıcı yaka kartı örneği EK-G'dedir. Yaka kartlarının klipsleri Mrk.Ş.Md.lüğü tarafından Genel Sekreterlikten alınacaktır.

(6) Görevlendirilen Dismor.Ş. ve Mrk.Ş. personeli tarafından, törene katılan askeri personele, şehidin yaka fotoğrafları (toplu iğne ile birlikte) dağıtılacaktır. Bu fotoğraflar personel tarafından sol yaka üzerine takılacaktır.

b. Erzincan ili içinde defnedilecek şehit/şehitlerin cenaze törenleri, sırasıyla;

(1) Erzincan Askeri Havaalanında,

(2) Erzincan Asker Hastanesinde,

(3) Ailenin talebi hâlinde evinde,

(4) Or.Kh.nda (gerektiğinde),

(5) Terzibaba Camii veya ibadet yerinde,

(6) Erzincan Garnizon/Hava Şehitliği veya Erzincan Şehir Mezarlığında,

c. Garnizon K.lığı sorumluluk sahası içinde fakat Erzincan ili dışında defnedilecek

şehit/şehitlerin cenaze törenleri, sırasıyla;

- (1) Erzincan Askeri Havaalanında,
- (2) Erzincan Asker Hastanesinde,
- (3) Or.Kh.nda (gerektiğinde),
- (4) Ailenin talebi hâlinde evinde,
- (5) Bölgede bulunan cami veya ibadet yerinde,
- (6) Bölgedeki mezarlıkta,

ç. Erzincan'da şehit olan personelin diğer bir garnizonda defnedilmesi hâlinde cenaze törenleri sırasıyla;

- (1) Erzincan Asker Hastanesinde,
- (2) Or.Kh.nda,
- (3) Erzincan Askeri Havaalanında ailenin istekleri doğrultusunda yapılacaktır.

d. Şehit cenaze töreninin personele duyurulması maksadıyla Kurmay Başkanının emriyle toplu kısa mesaj çekilebilecektir. Bu maksatla Per.Bşk.lığı Dismor.Ş.Md.lüğü tarafından hazırlanacak mesaj, Kurmay Başkanı tarafından onaylanmayı müteakip, Ordu MKKHM tarafından gönderilecektir.

e. Personele gönderilebilecek örnek mesaj aşağıdadır:

“J.Asb.Bçvş. Tamer MERİÇ şehit olmuştur. Hepimizin başı sağ olsun. Cenazesi 30 Ocak 2016 Cumartesi günü İkinci namazını müteakip Terzibaba Camiinden kaldırılarak Garnizon Şehitliğine defnedilecektir. Cenaze törenine Garnizondaki tüm rütbeli personel eğitim kıyafetli olarak katılacaktır. Servisler lojmanlar bölgesinden saat 13.30'da hareket edecektir.”

f. Bulunulan yerin özelliğine göre cenaze törenleri müteakip bentlerde açıklandığı şekilde icra edilecektir.

(1) Erzincan Askeri Havaalanında Şehidin Karşılama/Uğurlanması İçin İcra Edilecek Tören:

(a) Birlik Komutanlığınca, şehit cenazesine refakat etmek üzere şehidin rütbesine uygun bir subay ve bir astsubay görevlendirilecektir. Bu görevlendirmede birliğin mevcudu ve görev şartları uygun olmadığı takdirde, refakatçi personel görevlendirilmesi Per.Bşk.lığı tarafından yapılacaktır.

(b) Şehit cenazeleri defnedileceği garnizona havayolu ile uğurlanırken ve defnedileceği garnizonda havaalanında karşılanırken tören yapılacaktır (Zorunlu hâllerde sivil havaalanları/tren garları kullanılacak ise bu tören yapılmayacaktır. Cenaze taşıma timi/timleri şehidi/şehitleri uçaktan/trenden/cenaze aracından alarak cenaze aracına/uçağa/trene taşımaya yardımcı olacaktır.).

(c) Uğurlama/karşılama törenine; Garnizon Komutanı veya temsilcisi, şehit/şehitlerin ailesi/yakınları, Ordu Karargâh Başkanları ile General Mahmut Berköz Kışlası'nda konuşlu birliklerden (Kışla K. koordinesinde) 15 Sb., 30 Astsb. ve 15 Uzm.Erb. katılacak; EK-Ğ'de belirtilen tertiplenme krokisine göre Kh.Des.Grp.K.lığıınca görevlendirilen tören mangası, Mrk.K.lığıınca görevlendirilen cenaze taşıma timi/timleri havaalanında hazır bulunacak ve aşağıda belirtilen esaslara göre hareket edilecektir:

(I) Şehit/Şehitler uçaktan cenaze timi ile alınıp katafalka/katafalklara konulacak, Tören Kıta Komutanı (Kh.Des.Grp.Loş.Des.K.) "TÖREN KİTASI, TÜFEK AS! DİKKAT! SAĞA BAK!" komutunu verecek (Katılan personel selamlama yapacak), Cenaze Taşıma Tim Komutanının "ŞEHİT AL!" komutu ile taşıma timi dikkatli bir şekilde tabutu/tabutları sarsmadan, elleri ile kavrayarak, katafalktan alacak ve komut beklemeden sağ ve sol elleri ile tabutu/tabutları omuzlarına koyacaklardır.

(II) Tim Komutanının “CENAZE YÜRÜYÜŞÜ MARŞ!” komutuyla taşıma timi/timleri fotoğraf taşıyan personel taşıma timinin 3 adım önünde (birden fazla şehidin olduğu törende timler ve fotoğraf taşıyan personel arası 3’er adım olacak şekilde arka arkaya) yürüyüşe geçecekler, Tim Komutanı taşıma timini cenaze aracı yakınında “YERİNDE SAY!” “KITA DUR!” komutu ile durduracak, “ŞEHİT BIRAK!” komutuyla şehit/shelitler cenaze aracı/araçlarına bırakılacaktır.

(III) Şehit/Şehitler cenaze aracına konulmasını müteakip, aşağıda belirtilen konvoy sırası ile morga konulmak üzere Erzincan Asker Hastanesine / Or.Kh.na / şehidin evine / cami veya ibadet yerine / defnedilecekleri yere gönderilmek üzere uğurlanacaktır.

(aa) Emn.Md.lüğü Trafik Ekibi (Mrk.K.lğınca koordine edilecektir),

(bb) Merkez Komutanı aracı,

(cc) Cenaze aracı,

(çç) Şehit ailesi/yakınlarının araçları,

(dd) Şehit/Cenaze timi aracı,

(ee) Törene katılan personel araçları.

(d) Başka bir garnizona şehit/shelitlerin uğurlama töreni karşılama töreninin benzeri şekilde icra edilir. Şehit cenazesi, aynı gün defnedilememesi hâlinde defin zamanına kadar Erzincan Asker Hastanesi morgunda muhafaza edilecek ve gerekli emniyet tedbirleri alınacaktır.

Nöbet sistemi Erzincan As.Hst.Bştpb.lığı tarafından oluşturulacaktır.

(e) Şehit, yurtdışında vefat etmiş ve Türkiye’de defnedilecekse,

Gnkur.Per.Bşk.lığı; Dışişleri Protokol Genel Müdürlüğü ile koordine ederek cenazenin ilgili ülkede yapılacak işlemlerinden (tören dâhil) ve en kısa zamanda (tercihen bir gün içinde) Türkiye’ye getirilmesinden sorumludur.

(f) General Mahmut Berköz Kışla Komutanlığı tarafından,

(I) Tören günü nizamiyeden araç girişi kısıtlanacak,

(II) Törene katılacak personeli nizamiyeden tören alanına taşımak için servis aracı planlaması yapılacak,

(III) Havaalanı, tören alanı ve yakın çevrede araç, ilgisiz personel bulunmamasını sağlanacak,

(IV) Askeri havaalanı VİP salonunda şehit ailesi için gerekli düzen alınacaktır.

(2) Diğer İllerden Erzincan'a Karayolu İle Gelen Şehit Cenazesinin Karşılınması için İcra Edilecek Tören:

(a) Mrk.K.lığınca; İl J.K.lığı ve İl Emniyet Müdürlüğü ile koordine edilerek, eskort timinin garnizon girişinde cenazeyi karşılaması ve Erzincan Asker Hastanesine / Or.Kh.na / şehidin evine / cami veya ibadet yerine / defnedilecekleri yere getirilmesi sağlanacaktır.

(b) Mrk.K.lığınca şehit sayısına uygun olarak görevlendirilecek cenaze taşıma timi/timleri, cenazenin getirileceği mahalde (Erzincan Asker Hastanesi/camii/shhidin evi/karargâh) hazır bulundurulacaktır.

(3) Erzincan Asker Hastanesinde İcra Edilecek Tören:

(a) Törende; Kh.Des.Grp.K.lığınca görevlendirilecek tören mangası, Mrk.K.lığınca belirlenecek cenaze taşıma timi/timleri, müftülükçe görevlendirilecek imam, şehidin yakınları, Genel Sekreterlik tarafından tespit edilecek davetliler, Ordu Karargâh Başkanları, ile Gen.Sabit NOYAN Kışlasında görevli azami sayıda personel hazır bulunacaktır. Uğurlama yapacak protokol mensupları, şehit/shhitlerin ailesi/yakınları ve diğer katılımcıların yerleri, kordon/işaret levhaları (Kh.Des.Grp.K.lığı sorumluluğunda Genel Sekreterlik ile koordineli olarak tedarik edilip yerleştirilen) ile belirlenecektir. Erzincan Asker Hastanesindeki tertiplenme krokisi EK-H'dedir.

(b) Şehit/Şehitler, Erzincan As.Hst.Bştbp.liğince görevlendirilen personel ile morgdan alınarak tabuta konulacak, tabut bayrakla örtülecek ve cenaze taşıma timinin taşımasına hazır hâle getirilecektir. Cenaze Taşıma Tim K.nın “ŞEHİT AL!” komutu ile taşıma timlerindeki inzibat erleri yavaş ve dikkatli bir şekilde tabutu sarsmadan omuzlarına koyacak ve “CENAZE YÜRÜYÜŞÜ MARŞ!” komutu ile uygun adımda tören için hazırlanmış bölümdeki katafalka ilerleyeceklerdir (Fotoğraf taşıyan personel önde). Tim Komutanı taşıma timini katafalkın yanında “YERİNDE SAY!” “KITA DUR!” komutu ile durduracak, Şehit/Şehitler “ŞEHİT BIRAK!” komutu ile katafalk üzerine bırakılacak, “DİKKAT!” (Taşıma timi selamlama yapar) “İLERİ BAK!” “UYGUN ADIM MARŞ!” komutu ile taşıma timi belirlenecek bekleme yerine hareket edecektir.

(c) Katafalkta bulunan şehit/şehitlerin baş tarafında bir adım mesafede Taşıma Tim K., naaşın sağ/sol yanında yüzü uğurlayan personele dönük olacak şekilde fotoğraf taşıyan personel bulunacaktır.

(ç) Dinî vecibelerin yerine getirilmesini müteakip, uğurlama törenine katılan personel, tören yapılan yerin dışarısında sol tarafta tören mangası, sağ tarafta şehit/şehitlerin ailesi/yakınları (Cenaze aracına yakın bölümde) ve Askerî Protokol olacak şekilde tertiplenilecektir.

Taşıma Tim K.nın “UYGUN ADIM MARŞ!” “YERİNDE SAY!” “KITA DUR!” “SAĞA-SOLA DÖN!” “DİKKAT!” “İLERİ BAK!” komutları ile katafalka gelerek şehit/şehitleri selamlar ve “ŞEHİT AL!” komutu ile şehit/şehitleri sarsmadan omuzlarına koyacaklardır. “CENAZE YÜRÜYÜŞÜ MARŞ!” komutuyla fotoğraf taşıyan personel (Taşıma timinin üç adım önünde), taşıma timi şeklinde düzen alınarak cenaze aracına ilerlenecektir. Bu sırada Tören Kıtası Komutanının “TÜFEK AS!” “DİKKAT!” “SAĞA BAK!” komutuyla uğurlayan personel selamlama durumuna geçecektir.

(d) Tim Komutanı cenaze aracının yakınına geldiğinde taşıma timini “YERİNDE SAY!” “KITA DUR!” komutu ile durduracak, “ŞEHİT BIRAK!” komutu ile Şehit/Şehitler cenaze aracına bırakılacak, “DİKKAT!” (Taşıma timi selamlama

yapar) “İLERİ BAK!” komutuyla taşıma timi araçlarına koşar adım geçecekler ve müteakiben cenaze aracı camiye/ibadet yerine/karargâha hareket edecektir.

(4) Karargâhta İcra Edilecek Tören:

(a) Törende; tören kıtası (Kh.Des.Grp.K.lığı tarafından çıkarılacak) ve bando tören kıyafetli, mihmandarlar (Kh.Des.Grp.K.lığı tarafından yeterli miktarda görevlendirilecek), sunucu (Per.Bşk.lığı Dismor.Ş.Md.) ve diğer personeli eğitim kıyafetli olacaktır.

(b) Şehidin/Şehitlerin cenazeleri, cenaze araçlarıyla hastaneden uğurlandıktan sonra törenin yapılacağı Or.Kh.na, Mrk.K.lığı ve İl Emniyet Müdürlüğü trafik ekiplerinin refakatinde getirilecektir.

(c) Or.Kh.nda törenin yapılacağı yer ve tertiplenme krokisi EK-I’dadır. Törenin icra edileceği alana yönlendirilen cenaze araçları kendilerine ayrılan bölüme geldiklerinde tören alanında yerlerini alacaklardır. Şehidin/Şehitlerin taşınmasında görevli cenaze taşıma timleri de cenaze araçlarının tören alanına bakan cephesinde tertipleneceklerdir.

(ç) Şehit subay, astsubay, sivil memur, uzman erbaş, uzman jandarma, sözleşmeli erbaş/er ile erbaş ve erlerin Ordu Karargâhı’nda yapılacak cenaze törenleri için Kh.Des.Grp.K.lığı tarafından iki takımlı bir bölük ile Ordu Karargâhı personeli ve bando hazır bulunacaktır.

(f) Tören Programı:

- (I) Tören programının arz edilmesi,
- (II) Şehidin/Şehitlerin karşılanması ve katafalka/katafalklara konulması,
- (III) Saygı duruşu,
- (IV) Şehit/Şehitlerin biyografilerinin okunması,
- (V) Birlik personeli adına konuşma yapılması,

(VI) Dua okunması (Şehit personelin dini inancına göre yapılır/yapılmaz)

(VII) Şehit/Şehitlerin selamlanarak manga ile cenaze aracına konulması ve birlik/karargâhtan uğurlanması sırasına göre icra edilecektir.

(g) Törende, Per.Bşk.lığı Dismor.Ş.Md. tarafından Şehidin/Şehitlerin karşılanacağı ve katafalka/katafalklara konulacağıınin takdimini müteakip;

(I) Tören Kıta Komutanının “TÖREN KITASI, TÜFEK AS! DİKKAT! SAĞA BAK!” komutuyla tören alanındaki tüm askerî personel selamlama durumuna geçecek, tören bölüğü personeli tüfeklerini namlu aşağıya gelmek üzere omuza asacak,

(II) Cenaze Taşıma Tim Komutanının “ŞEHİT AL!” komutu ile taşıma timlerindeki inzibat erleri yavaş ve dikkatli bir şekilde tabutu sarsmadan, elleri ile kavrayarak, cenaze aracı/araçlarından alacak ve komut beklemeden sağ ve sol elleri ile tabutu/tabutları omuzlarına koyacak,

(III) Şehidin/Şehitlerin araçlardan alınmasını müteakip taşıma timleri her timin önünde Şehidin çerçeveli fotoğrafı, sağ başlarında ise tim komutanları olacak şekilde düzen alarak bekleyecek (Birden çok şehit olması durumunda fotoğraf taşıyan personel ile cenaze taşıma timleri arasında üçer adım olacak şekilde timler arka arkaya tertiplenecektir.).

(IV) Cenaze Taşıma Tim Komutanının “CENAZE YÜRÜYÜŞÜ MARŞ!” komutuyla bando Cenaze Marşını çalmaya başlayacak, aynı anda taşıma timi/timleri yürüyüşe geçecek, “YERİNDE SAY!” “KITA DUR!” “ŞEHİT BIRAK!” “DİKKAT!” “İLERİ BAK!” komutlarıyla Şehit/Şehitler katafalka konulacak, “SAĞA-SOLA DÖN!” “UYGUN/KOŞAR ADIM MARŞ!” komutları ile taşıma timleri yerlerine gidecek,

(V) Şehit/Şehitlerin baş tarafında bir adım mesafede Taşıma Tim K. (Yüzü Şehit yönünde), naaşın sağ yanında yüzü Şehit yönünde olacak şekilde fotoğraf taşıyan personel bulunacak,

(VI) Takdimci tarafından saygı duruşu yapılacağı duyurulması ile birlikte Tören Kıta K.nın “TÖREN BİRLİKLERİ TÜFEK AS!” “DİKKAT!” komutuyla tören alanındaki tüm personel selamlama durumuna geçecek ve bu esnada bando saygı marşını çalacak,

(VII) Şehit/Şehitlerin biyografilerinin okunması ve birlik personeli adına konuşma yapılmasını müteakip, taşıma timleri Tim Komutanının “TAŞIMA TİMLERİ UYGUN ADIM MARŞ!” “YERİNDE SAY!” “KITA DUR!” “SAĞA-SOLA DÖN!” “DİKKAT!” “İLERİ BAK!” “ŞEHİT AL!” komutlarıyla katafalka gelerek Şehit/Şehitleri omuzlarına sarsmadan alacak,

(VIII) Tören Kıta Komutanının “TÖREN KITASI, TÜFEK AS! DİKKAT! SOLA BAK!” komutunu (Tören alanındaki tüm askerî personel selamlama durumuna geçecektir.) müteakip Cenaze Taşıma Tim Komutanının “CENAZE YÜRÜYÜŞÜ MARŞ!” komutuyla bando Cenaze Marşını çalmaya başlayacak ve taşıma timleri cenaze araçlarına ilerleyecek,

(IX) Tim Komutanı cenaze aracının yakınına gelindiğinde taşıma timini “YERİNDE SAY!” “KITA DUR!” komutu ile durduracak, “ŞEHİT BIRAK!” komutu ile cenaze, cenaze aracına bırakılacaktır. “DİKKAT!” (Taşıma timi selamlama yapacaklar) “İLERİ BAK!” komutuyla taşıma timi araçlarına koşar adım ile geçecek,

(X) Şehidin cenaze aracı, törene katılanların önünden geçerek (Katılımcılar selamlama yapacaklardır.) camiye/ibadet yerine, şehitliğe/kabristana veya defnedilecekleri garnizona gönderilmek üzere askerî havaalanında uğurlanacaktır.

(5) Ailenin Talebi Doğrultusunda Şehidin Evinde Yapılacak Tören:

(a) Şehit ailesi tarafından, şehidin naaşının aile evine getirilmesi talep edildiğinde, Mrk.K.lığınca (Emniyet birimleri ve mülki amirliklerle koordine edilerek) cenaze aracı ile birlikte bir cenaze taşıma timi ve seyyar katafalk (Kh.Des.Grp.K.lığınca getirilecek) ve üstüne örtülecek beyaz örtü dâhil şehit ailesinin talep ettiği mahale götürülecektir.

(b) Burada icra edilecek törende de emniyet tedbirleri başta olmak üzere tertip ve düzen konusunda; ilçelerde İlçe J.K.lıkları, il merkezinde İl Emniyet Md.lüğü ve İl J.K.lığı ile koordine edilerek, Mrk.K.lığınca tedbir alınacaktır.

(c) Şehit cenazesi Cenaze Taşıma Tim K.nın “ŞEHİT AL!” komutu ile cenaze aracından alınacak ve “ŞEHİT BIRAK!” komutu ile seyyar katafalka bırakılacaktır. Katafalk üzerinde bulunan naaşın başında iki personel nöbet tutacaktır. Aile tarafından yerine getirilen dini vecibeleri müteakip Şehit cenazesi “ŞEHİT AL!” komutu ile katafalktan alınacak ve “ŞEHİT BIRAK!” komutu ile cenaze aracına yüklenerek Mrk.K.lığı ve Emniyet Müdürlüğü veya İl J.K.lığı Trafik ekiplerinin refakatinde (Mrk.K.lığı koordine bulunacak) müteakip tören yerine (camiye/ibadet yerine/şehitliğe/kabristana) hareket ettirilecektir.

(ç) Per.Bşk.lığı Per.Pl.ve Ynt.Ş.Md. (ilçede İl/İlçe J.K.) tarafından, gelenekler göz önünde bulundurularak, taziye ziyaretleri esnasında gerekli kolaylığı sağlayacak düzenlemeler Belediye Başkanlıkları ile koordine edilecektir. Ailenin isteği doğrultusunda, ihtiyaç kadar masa ve sandalye MEBS A.K.lığınca karşılanacaktır.

(d) Aile, şehidin yüzünü görmek isterse, tabutun etrafında sadece aile bireyleri olacak şekilde katafalkın etrafı Mrk.K.lığı koordinesinde İl Emniyet Md.lüğü/İl J.K.lığı tarafından emniyete alınacak, müteakiben tabut açılacaktır.

(6) İbadet Yerinde İcra Edilecek Tören:

(a) İbadet yerinde icra edilecek tören için tertiplenme krokisi EK-İ’dir.

(b) Şehit subay, astsubay, sivil memur, uzman erbaş, uzman jandarma ile erbaş ve erlerin cenaze törenleri için; Kh.Des.Grp.K.lığınca bir bölük (iki takımlı), bando, top arabasından müteşekkil bir tören birliği görevlendirilecektir.

(c) Tören; birlik komutanlıkları/kurum amirlikleri ile başkanlıklar tarafından azami miktarda personelin katılımı sağlanarak, görkemli bir şekilde icra edilecektir. Loj.Bşk.lığınca yeterli sayıda servis aracı planlaması (araç komutanı ile birlikte) yapılacaktır.

(ç) Protokol hizmeti, Genel Sekreterlik tarafından yürütülecektir.

(d) Tören alanında;

(I) Şehit/Şehitlerin yakınları için Kh.Des.Grp.K.lığına genel maksat çadırı kurulacaktır. Çadırdaki mevsim şartlarına uygun olarak battaniye, elektrikli/infrared ısıtıcı, su/su sebili bulundurulacak, ayrıca çadıra ihtiyaç kadar tek tip koltuk/sandalye

konulacaktır. Bu husus Kh.Des.Grp.K.lığı tarafından Terzibaba Camii/Cemevi görevlileri ile koordine edilecektir.

(II) Mrk.K.lığı tarafından Şehit/Şehitlerin çerçevesi fotoğrafı ve madalyaları (varsa) ile Genel Sekreterlik tarafından yaptırılan Türk Silahlı Kuvvetleri taze çiçek çelengi hazır edilecektir.

(III) Resmî sağlık kurum/kuruluşlarının imkânlarından istifade ile (Loj.Bşk.lığı tarafından koordine edilerek) 112 sağlık ekibi hazır bulundurulacaktır.

(IV) Erzincan İl Müftülüğü ile koordine (Per.Bşk.lığı sorumluluğunda) edilerek, din görevlisi hazır bulundurulacaktır.

(e) Tören Programı:

(I) Şehit/Şehitlerin manga ile cenaze aracından alınıp musalla taşına konulması (katılanlar selamlar) naaşın başında ve ayakucunda ihtiram nöbeti tutulması,

(II) Cenaze namazının imam tarafından kıldırılması,

(III) Mrk.K.lığı ve Genel Sekreterlik koordinesinde uğurlama için düzen alınması (Bando, tören kıtası, top arabası, çerçevesi resim ve madalya taşıyan personel, Mrk.K.lığına görevlendirilen personel tarafından taşınacak çelenkler, törene katılanlar),

(IV) Şehit/Şehitlerin musalla taşından manga ile alınıp top arabasına yüklenmesi (katılanlar selamlar),

(V) Tören kıta komutanının komutuyla cenaze marşı eşliğinde ihtiramyürüyüşü yapılması,

(VI) Şehit/Şehitlerin top arabasından mangayla alınması ve cenaze aracına konulması, cenaze marşı eşliğinde Şehit/Şehitlerin Şehitlik/kabristana uğurlanması (katılanlar selamlar),

(VII) Cenaze aracı ve teşkil edilen araçlı kortejin kabristana hareketi şeklinde icra edilecektir.

(f) Musalla taşı üzerinde bulunan naaşın başında Mrk.K.lığına görevlendirilen iki personel nöbet tutacaktır (nöbet süresi 10 dakikayı geçmez). Bu kapsamda, general/amiraller için üstsubay, diğer personel için cenaze taşıma timinden nöbet tutacak personel görevlendirilecektir (General/amiral ve üstsubay görevlendirmeleri, Genel Sekreterlik tarafından, Gnkur.Bşk.lığı/Kuvvet K.lıkları ve J.Gn.K.lığı Prot.Ş.leri ile koordine edilecektir). Nöbetçiler; biri naaşın başı hizasında, diğeri ayak hizasında, musalla taşıdan bir adım uzakta, esas duruşta, yüzleri naaşa dönük olarak duracaklardır. Camideki törenlerde, cenaze namazı başlamadan hemen önce nöbet sona erecektir.

(g) Nöbetçilerin değiştirilmesi kıdemli personel/inzibat çavuşu tarafından yapılacaktır. Kıdemli personel/inzibat çavuşunun “UYGUN ADIM MARŞ !” komutu ile yeni nöbetçiler eski nöbetçilerin bir adım açığında yerlerini alacaklar, “KITA DUR !” komutu ile yeni nöbetçiler duracaklar, “DİKKAT !” komutu ile eski nöbetçiler cenazeyi selamlayacaklar, “İLERİ BAK!” komutu ile esas duruşa geçecekler, “SAĞA-SOLA DÖN!, BİR ADIM İLERİ MARŞ !, SAĞA- SOLA DÖN!” komutlarıyla yeni nöbetçiler nöbet yerini alırken eski nöbetçilerle yürüyüş düzenine geçecekler, DİKKAT !” komutu ile yeni nöbetçiler cenazeyi selamlayacaklar, “İLERİ BAK!” komutu ile esas duruşa geçecekler, “UYGUN ADIM MARŞ !” komutu ile eski nöbetçiler nöbet alanını terk edeceklerdir. Nöbet değişimi esnasında verilecek komutlar personelin duyabileceği kadar düşük ses tonu ile olacak ve nöbetçiler hareketlerinde ve yürüyüşlerinde ses çıkarmayacaklardır.

(ğ) İhtiram yürüyüşü, 50 m. yapılacaktır. Bu noktada şehidin naaşı cenaze aracına alınacak ve şehitliğe intikal edilecektir. Hv.Svn.Tb.K.lığı personeli (Subay, astsubay ve uzman erbaşlar) camide icra edilecek törene katılmayacak ve Tb.K. emir komutasında ana yola çıkan ilk sokağın girişinin berisinde saygı duruşunda bulunmak üzere tertiplenecektir.

(h) Emniyet (basın mensuplarının cami avlusunda bulunacakları yerin tespiti dahil) ve trafik vb. hizmetlerinin İl Emniyet Müdürlüğü ve İl J.K.lığı tarafından sağlanması hususu Mrk.K.lığı tarafından koordine edilecektir.

(ı) Şehit ailesine tahsis edilen araçların araç komutanları, ihtiram yürüyüşünün sona ermesini müteakip, ailenin fazla yol yürümeden şehitliğe intikalini sağlamak amacıyla, servis araçlarını, ihtiram yürüyüşünün sona ereceği noktanın 30 m. ilerisinde bulunan cepte tertipleyeceklerdir.

(7) Erzincan Şehitliği veya Şehir Mezarlığında İcra Edilecek Tören:

Şehit personel ailelerinin de oluru alınmak suretiyle askerî şehitliklere veya ailenin uygun göreceği kabristana defnedilecektir. Erzincan Garnizon Şehitliğinde icra edilecek tören için tertiplenme krokisi EK-J'dedir. Bu kapsamda;

(a) İs.Bşk.lığı; şehitlikte mezar yerinin açılması hususunu MSB ile koordine edecek,

(b) Şehitlik/kabristanda;

(I) Kh.Des.Grp.K.lığınca saygı atışı yapacak manga,

(II) Mrk.K.lığınca cenaze taşıma timi,

(III) İl sağlık müdürlüğünden 112 sağlık ekibi (Loj.Bşk.lığı koordine edecek),

(IV) Blg.Bnd.K.lığından bando personeli (Ti için),

(V) Per.Bşk.lığı tarafından İl Müftülüğü ile koordine edilerek imam hazır bulundurulacaktır.

(c) Ayrıca şehitlikte kullanılmak üzere isim levhası, bayrak (Kh.Des.Grp.K.lığı tarafından temin edilerek Mrk.K.lığına teslim edilen), bayrak direği, bayrak sandukası (53'üncü Bkm.Mrk.K.lığınca imal edilerek Mrk.K.lığına teslim edilen), protokol mensupları/cenaze yakınları/diğer katılımcıların yerlerini belirlemek için portatif işaret levhaları (İs.Svş.Tb.K.lığı sorumluluğunda Genel Sekreterlik ile koordineli olarak tedarik edilip yerleştirilen), şehit yakınları için oturma düzeni, beyaz örtüsüyle beraber katafalk (İs.Svş.Tb.K.lığı sorumluluğunda), şehidin çerçeveli fotoğrafı, madalyaları (varsa) ve çelenkler hazır bulundurulacaktır. Protokol hizmetleri, Genel Sekreterlik tarafından yürütülecektir.

(ç) Törene, Terzibaba Camiinde/Cemevinde icra edilen törene de katılan 100 askeri personel katılacaktır. Söz konusu personelin camiden şehitliğe intikali Loj.Bşk.lığı tarafından sağlanan servis araçlarıyla olacaktır.

(d) Tören Programı:

(I) Şehitlik/kabristan girişinde Şehit/Şehitlerin cenaze taşıma timi ile cenaze aracından alınması,

(II) İmam, fotoğraf taşıyan personel, taşıma timi, ailesi/yakınları, askerî personel düzeninde defin yerine kadar ilerlenmesi,

(III) Şehidin seyyar katafalk üzerine bırakılması,

(IV) durması (Kıta ile mezar arası boş kalır), Saygı mangasının mezarın 15-30 m karşısında uygun bir alanda safta

(V) Dinî vecibelerin yerine getirilmesi,

(VI) Cenazenin mezara indirilmesi esnasında Kıta Tören Komutanının komutuyla saygı duruşu yapılması,

(VII) Şehit/Şehitlerin toprağa verilmesi,

(VIII) Saygı mangasının tüfekle üç atım saygı atışı yapması (Mg.K. tarafından saygı atışı komutu şehitlikteki törene katılanların duyabileceği asgari yükseklikte verilir.),

(IX) İmam tarafından talkın (şehit gömüldükten sonra mezar başında imamın söylediği dinî sözler) verilmesi,

(X) Şehitliğe/kabristana Mrk.K.lığınca getirilmiş olan taze çiçek çelenkleri tören sonrasında defin yerinde mezar üzerine bırakılması,

(XI) Törene katılan en kıdemli personel tarafından bayrak kutusu, çerçevesi resim ve çerçevesi madalyaların (varsa) aileye/yakınlarına verilmesi şeklinde icra edilecektir.

(e) Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine mensup birliklerin bulunmadığı ve tören birliğinin sevkinin mümkün olmadığı küçük yerleşim birimlerinde yapılacak defin törenlerine, Erzincan İl Jandarma Komutanlığı koordinesinde, mümkünse jandarma birliklerinden bir manga görevlendirilecek, saygı atışı bu manga tarafından yapılacak ve aksi halde Kh.Des.Grp.K.lığınca takviye yapılacaktır.

(f) Şehitlik/kabristan girişinden defin yerine kadar Şehit/Şehitlerin omuzlarda taşınması aile yakınları tarafından gerçekleştirilebilir. Cenaze taşıma timi bu esnada yardımcı olacaktır.

(g) Defin yerinin yakınında hazırlanmış seyyar katafalk üzerine, omuzlarda getirilen Şehit/Şehitler bırakılacak, Tim K.nın “BAYRAK ÇIKAR!” “BAYRAK KATLA!” komutlarıyla tabuttan bayrak çıkarılacak ve örneği EK-K’de bulunan bayrak kutusu içine yıldız üste gelecek şekilde katlanarak konulacaktır.

(ğ) Törene katılan en kıdemli personel tarafından, Şehidin tabutu üzerinesarılan bayrak, (Yıldızı üste gelecek şekilde katlanır), çerçevesi resim ve çerçevesi madalyalar (varsa), aşağıdaki sıraya göre aileye/yakınlarına sunulacaktır.

(h) Söz konusu bayrak ve fotoğraf, şehidin eşinin bulunmaması hâlinde sırasıyla;

- (I) Defin yerinde bulunan en büyük erkek çocuğuna,
- (II) Erkek çocuğu da yoksa defin yerinde bulunan en büyük kız çocuğuna,
- (III) Bekâr ise anne veya babadan birine, anne-baba boşanmış iseler babaya,
- (IV) Babanın defin yerinde bulunmaması halinde anneye,
- (V) Anne veya babanın bulunmaması halinde ise en büyüklerinden başlamak üzere defin yerinde bulunan erkek kardeşlerinden birine,
- (VI) Erkek kardeşi yok ise kız kardeşlerinden defin yerinde bulunan en büyük kız kardeşe,
- (VII) Hiçbirinin bulunmaması halinde ise cenazeyi teslim alan akrabalarından birine teslim edilecektir.
- (i) Tabuta sarılan bayrağın şehidin eşine/çocuklarından birine verilmesi hâlinde anne/baba/kardeşlerinden birine ikinci bir bayrak; eş/çocukların yanı sıra, şehidin anne ve babasının ayrı olması hâlinde, hem anneye hem de babaya ayrı ayrı bayrak verilecektir.
- (i) Tören, bayrak kutusu, çerçeveli resim ve çerçeveli madalyaların (varsa) aileye/yakınlarına verilmesi ile sona erecektir.
- (j) Şehidin şahsi eşyaları "Şahsi Eşya Kayıt Belgesi"ne kaydedilecek ve eşyalar belge ile birlikte muhalefat torbasına konulacak, refakatçi personel tarafından şehidin ailesine teslim edilecektir.
- (k) Şehidin defnedildiği yer, cenaze töreni sonucu (tören esnasında çekilecek fotoğraflar ile birlikte) K.K.K.lığına ve birliğine mesajla bildirilecektir.
- (I) İs.Svş.Tb.K.lığı/Hv.Svn.Tb.K.lığınca şehitlikte mezarın toprakla kapatılması için en fazla 5-6 kürek bulundurulacaktır. Kış şartları göz önünde bulundurularak temiz, yumuşak toprak mezar çevresinde hazır edilecektir.

(m) Şehitlikte icra edilecek tören için ses yayın sisteminin Erzincan Belediyesi tarafından kurulması hususu Per.Bşk.lığı Pl.Ynt.Ş.Md. tarafından koordine edilecektir.

e. Cenazenin Defin Yeri İl Merkezi Dışında İse;

(1) Şehit cenazesinin Erzincan Garnizonu'na getiriliş yolu (hava/kara), getirileceği yer (Erzincan veya doğrudan defnedilecek yer), Erzincan Asker Hastanesi morguna kaldırılıp kaldırılmayacağı gibi hususlar ile ailesinin icra edilecek törenler için talepleri göz önünde bulundurularak, hangi törenlerin nerelerde yapılacağı belirlenecektir.

(2) Erzincan Havaalanı'nda, Erzincan Asker Hastanesinde, Or.Kh.nda, ailenin talebi halinde evinde yapılacak törenler yukarıda ilgili bölümlerde açıklandığı şekliyle icra edilecektir.

(3) Camii veya ibadet yeri ile bölgedeki mezarlıkta yapılacak törenlerin, Per.Bşk., İl J.K, Mrk.K., Kh.Des.Grp.K. arasında yapılacak koordine neticesinde planlanarak icra edilmesi sağlanacaktır.

(4) Şehit cenazesinin Garnizon K.lığı sorumluluk alanından defin yerine ulaştırılması, Mrk.K.lığı (İl Emniyet Md.lüğü ile koordine edilerek) tarafından planlanacaktır.

(5) Cami veya ibadet yeri ile şehidin defnedileceği mezarlıkta yapılacak törenler için tören bölüğü, bando, Mrk.K.lığı (cenaze aracı, cenaze taşıma timi vb.), Kh.Des.Grp.K.lığı unsurları ve Per.Bşk.lığı tarafından belirlenecek personelin iştiraki sağlanacak ve intikale yönelik planlama yapılacaktır.

6. GARNİZON KOMUTANLIĞINCA ŞEHİT AİLELERİNE YÖNELİK YÜRÜTÜLECEK FAALİYETLER:

a. Şehit aileleri, görevli personel tarafından taziyeye katılmak ve aileye destek olmak amacıyla olaydan itibaren ilk on beş gün boyunca ziyaret edilecektir. Bu süre, ziyarete giden personelin yapacağı değerlendirmeye göre kısaltılabilir ya da uzatılabilir. İlk hafta;

(1) Şehidin birlik komutanlığı tarafından görevlendirilen refakatçi personel ve 3'üncü Or.K.lığından görevlendirilen 4 kişilik aile destek timi 08.00-22.00 saatleri arasında taziye yerinde bulunacak,

(2) ailesi her gün ziyaret edilecektir.

İkinci hafta Per.Bşk.lığından görevlendirilecek ikişer kişilik ekipler tarafından şehit

b. Şehadet haberinin verilmesi esnasında aileye refakat etmekle görevlendirilmiş personelin ziyaretlerde bulunması (mümkün olduğunca) sağlanacaktır.

c. Şehit ailesi tarafından yas/taziye maksadıyla düzenlenecek geleneksel etkinliklere görevli personelin katılımı sağlanacaktır.

ç. Cenaze töreninden sonra yapılacak ilk ziyarette aileye şehit ve gazilerle ilgili bağlantı kuracağı personel ve iletişim bilgileri verilerek, ihtiyaç hâlinde bu birimlerle irtibata geçmesi özellikle belirtilecektir.

d. Bilgilendirme Ziyareti:

(1) Şehit aileleri cenaze töreninden on beş gün sonra bilgilendirme ve hakların kazanımı için gerekli belgelerin hazırlanması maksadıyla ziyaret edilecektir.

(2) Bu ziyaret, Per.Bşk./Dismor.Ş.Md., Şehit Gazi İşlem Subayı, sosyal hizmet uzmanı/psikolog/De.Me.ndan (birisi bayan olacak/birlikte bayan personel yok ise garnizon içerisinden görevlendirilecek) oluşturulan iki personel tarafından gerçekleştirilecektir. Gerektiğinde uzmanlık alanına göre uygun personel de (sağlık, hukuk vb) bilgilendirme ekibine katılabilecektir.

(3) Mülki idare birimlerinden ilgili temsilcilerin (Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden uzman personel)bu ziyarete iştirak etmesi koordine edilecektir.

(4) Ziyaretlerde, aile üyelerinin hakları ve kazanım süreçleri konusunda bilgilendirilmeleri, sorularının yanıtlanması ve gerekli yönlendirmelerde bulunulması sağlanacaktır.

e. Şehit eşlerine yapılacak tüm ziyaretlerin bir kadın personel eşliğinde, eşli ya da ekip halinde gerçekleştirilmesine dikkat edilecektir.

7. ŞEHİTLİĞE DEFİN İŞLEMLERİ VE ŞEHİTLİK ZİYARETLERİ:

a. Şehitliğe Defin İşlemleri:

(1) Şehidin mezarının MSB tarafından yaptırılacağı aileye bildirilecektir.

(2) Şehitliklere defin için başvuru işlemlerinde, şehit aile ve yakınları Erzincan Grn.K.lığına dilekçe ile başvuracaklardır. Başvuruların değerlendirilmesi ve defin izin işlemleri MSY 439-1 (B) MSB Şehitlik Yönergesi hükümlerine göre yürütülecektir.

(3) MSY 439-1 (B) MSB Şehitlik Yönergesi hükümlerine göre şehitler; rütbesine bakılmaksızın ada, parsel ve sıra numarasına göre defnedilecek, ailelerin mevzuat usul ve teamüllere aykırı istekleri kabul edilmeyecektir. Bir ada veya parsel bitmeden diğer ada veya parsele geçilmeyecektir. Şehitliklerde; mezar ve mezar taşları tek tip olarak hazırlanacak, şehit varisleri tarafından yaptırılmak istenen mezarlar da aynı tip olacak, başka bir tip mezarın yapılmasına müsaade edilmeyecektir.

(4) Bulunduğu yerde şehitlik olmaması nedeniyle şehitliğe gömülme imkânı bulunmaması veya imkân bulunsa dahi aile tarafından şehitliğe gömülmesi istenmeyen şehit naaşları, ailelerin arzu ettiği yere gömülecektir.

(5) Belediye, köy veya aile mezarlıklarına defnedilen şehitlerin mezarları, MSB'ce mevcut standartlara göre inşa ettirilebileceği gibi, arzu edildiği takdirde şehit ailelerince de yaptırılabilir. Bu durumda MSY 439-1 (B) MSB Şehitlik Yönergesi esaslarına göre mezar bedeli, fatura karşılığı aileye ödenebilecektir. Şehitliklerden başka yerlerde yaptırılan şehit mezarlarının, bakım ve onarım masraflarının şehit ailelerine ait olacağı, şehit ailelerine bildirilecektir.

(6) Şehitlerin mezar taşlarına yazılacak yazılar, nüfus kayıt örneği dikkate alınarak MSY 439-1 (B) MSB Şehitlik Yönergesi esaslarına göre belirlenecektir.

(7) MSY 439-1 (B) MSB Şehitlik Yönergesi'nin, 2'nci bölüm 4'üncü maddesi ("f" fıkrası hariç) yazılı hallerde hayatını kaybedip de naaşı bulunamayanlar için ilk hak sahibi varis/varislerinin talep etmesi halinde şehitlikte temsili mezar yapılacaktır.

b. Şehitlik Ziyaretleri:

(1) Şehitlerimize duyduğumuz saygının bir işareti olarak; İ.Svş.Tb.K.lığı ve Hv.Svn.Tb.K.lığı tarafından sorumluluklarındaki şehitliklerin her zaman bakımlı ve temiz bulundurulması sağlanacaktır.

(2) Millî/dinî bayramlar, 18 Mart Şehitler Günü, 19 Eylül Gaziler Günü, mahallî kurtuluş günleri (13 Şubat Erzincan'ın Kurtuluşu), o şehitlikte en çok şehit verilen gün/günler, anneler günü, babalar günü gibi özel günlerde, İ.Svş.Tb.K.lığı ve Hv.Svn.Tb.K.lığı tarafından belirlenecek uygun sayıda subay/astsubay şehitliklerde görevlendirilecektir. Bu kapsamda;

(a) Görevli personel; şehitliklerde ailelerle birlikte bulunacak, sohbet ortamının oluşmasını sağlayacaktır. Sohbet esnasında;

(I) Ailelerin sorunlarını dinleyip imkânlar ölçüsünde yardımcı olunacağı belirtilecek, çözemeyeceği konularla ilgili söz ve vaatlerde bulunmaktan sakınılacaktır. Aileler tarafından dile getirilen taleplerden mahallinde çözülemeyecek konular, Per.Bşk.lığı Dis. Ve Mor.Ş.Md.lüğüne iletilecek,

(II) Şehit ve gazi işlemleri ile hakları konusunda ailelerden bilgi talep edilmesi halinde "<http://www.kkk.tsk/personel>" adresinde bilgi kapısı sekmesi altında bulunan "Şehit Gazi İşlemleri" başlığı altında güncel olarak yayımlanan söz konusu haklar görevli personelin yanında hazır bulundurulacak,

(b) Ailelerin su, bakım malzemesi vb. taleplerinin karşılanması için yardımcı olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Osmanlı'nın batılılaşmasıyla beraber başlayan süreç zamanla devlet politikası haline dönüşmüş ve etkileri Cumhuriyet'in ilanı ile beraber günümüze kadar derinden hissedilmiştir. Batının askeri ve teknolojik gelişmelerini alma düşüncesi Türk kültürü tefekküründe yeni bir akım geliştirmiştir.

Mehterhane, Enderun ve devamında Mevlevihaneler ve Tekkelerin de kapatılmasıyla Türk müziğinin sahası daraltılmış ve desteksiz bir duruma düşürülmüştür. Türk müziği, Osmanlı'nın son dönemlerinde Batı müziğinin ve medeniyetinin örnek alınmasında bir engel olarak görülmeye başlanmış ve bu bakış erken Cumhuriyet dönemiyle zirveye ulaşmıştır.

Ulusal çok sesli müzik hedefi; Türk müziği eğitimi verilmesinin ve radyolardan Türk müziği ezgilerinin çalınmasının yasaklanması, ister istemez insanları farklı kültürlerle etkileşime zorlamış, uygulanan politika hedefine ulaşamamış ve ülkemizde müzik akımlarının doğmasına ve gelişmesine sebep olmuştur.

Batıyı yakından tanımak amacıyla gönderilen öğrenciler batı merkezli düşünsel bir sisteme dahil olup aydın sınıfının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sınıfın bir kısmı batıya tamamen teslim olunması gerektiğini, diğer kısmı ise kültürel yozlaşmanın fayda sağlamayacağını savunmuştur. Yüzyıllarca İslam şuuruyla yoğrulmuş bir medeniyete, Batı medeniyetine ait kültür ve inanç yapısı empoze edilmeye çalışılmıştır.

4.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı, Batı medeniyetinde yat borusuyla başlayan, savaşlar neticesinde protokol törenlerine uzanan ve oradan ülkemize empoze edilmeye çalışılan marşlardır.

Saygı Duruşu Marşı'nın Cumhuriyet dönemiyle devam eden batılılaşma süreciyle beraber ülkemize girmesi birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Bahse konu olan Saygı Duruşu Marşı'nın Amerikan filmlerinde de kullanılmasıyla, konu hakkında bilgi sahibi olmayan insanlar tarafında dahi bu marşın Türk müziğinde ve kültüründe bir yerinin olmadığı anlaşılmaya başlanmıştır.

Küçük bir ezgiden oluşan 'Military Taps' ülkemizde icra edilen Saygı Duruşu Marşı'yla tema ve oluşturduğu duygu bakımından aynı özelliktedir. Ezgi bazı varyasyonlarla biraz daha genişletilmiştir. Nota tekrarları arttırılmış, noktalı 8'lik nota değerleri eklenmiştir. Her iki marşta 1 dakika sürmektedir. Her iki marş birbirinin kopyası denilebilecek düzeydedir.

Tarihsel süreçte Military Taps esasen Amerikan Ordusunun yat (uyuma) borusu marşı olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemiyle başlayan dini reformlar cenaze törenlerinde de bir takım değişikliğe gidilmesine neden olmuştur ve Cenaze Marşı Cumhuriyet dönemiyle protokol törenlerine eklenmiştir.

Ülkemiz için canını hiçe sayarak bize vatan bırakan aziz şehitlerimizin cenaze töreninde çalınan Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın Türk müzik kültürüyle ve Türk inancıyla hiçbir bakımdan bir bağa sahip ve aidiyete sahip değildir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Türk Müziği makamsal bir türdür. Bestesi İtri'ye ait olan tekbir 'segâh' makamında bestelenmiştir. Her makamın kendine has özellikleri mevcuttur. Bunu bilmeden icra etmek o müziğin ruhuna acı verir. Segâh makamı rast makamına yakın bir makam olmakla beraber güçlüsü segâh ve ikinci derecede neva perdesidir. Segâh civarı başlanan seyir, nevada dolaşarak devam eder. Eviç açılır ve eviçte segâh yapar, nevada kalır. Nevada rast yapar, tiz segâhta açış yapar, makamın doğası gereği acem perdesi basılarak karara gideceğini kıymetli Hocam Mehmet GÖNÜL'den meşkeyledik. Batı müziği çeşitli eğitim kaynakları ve metotlarla yürütülebilmekte iken, Türk Müziği meşk sistemi ile ustadan çırağa yol alır. Herhangi bir kitap okuyarak öğrenilmesi mümkün değildir.

Bu bilgiler doğrultusunda batı müziği orkestraları ile Türk Müziği eserleri icra etmeye çalışmak pek doğru sonuçlar vermeyecektir. 17'nci yüzyılda bestelenen bir Türk Müziği eserinin başka döneme ve kültüre ait enstrümanlarla icra etmek o döneme, müzik kültürüne ve bestecisine büyük bir saygısızlıktır. Bir de bu konunun çağdaşlık eliyle yapılması, tasvip etmeyenlerin çağ dışı olarak nitelendirilmesi olayın sosyolojik boyutudur.

Türk Müziği makamsal, batı müziği tonal bir müziktir. Batı Müziği tampere sesleri kullanırken, Türk Müziği mikrotonal nüansları kullanmaktadır. Geniş yelpazesi vardır. Örneğin perdeli bir enstrümanla Türk Müziği icra edebilmek için araya ek perdeler atmak gerekmektedir ya da perdeler komple kaldırılmalıdır. Bu duruma perdesiz gitar örneği verebiliriz. Perdeli gitar ile Türk Müziği eserleri icra edilemezken perdesiz gitarla bu sorun ortadan kaldırılmıştır.

Ayrıca bandolar cenaze marşını icra ederken koma sesleri verebilmek adına notada kaydırma yapmaları toplu icrada entonasyon açısından önemli sorunlar oluşturmaktadır.

4.4. Dördüncü ve Beşinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Saygı Duruşu Marşı ve Cenaze Marşı'nın Türk müzik kültürüyle ve inancıyla asla özdeşleşmemiştir. Bu durum süreç içerisinde sosyolojik açıdan incelenmesi gereken birçok tartışmaya ve soruna yol açmıştır. Halkın tepkisiyle kaldırılan Chopin'in Cenaze Marşı yerine İtri'nin Segâh Tekbir'i icra edilmeye başlanmıştır. Fakat anma ve cenazelerde Saygı Duruşu Marşı'nın çalınmasına devam edilmiştir.

Chopin'in cenaze marşına gelen tepkiler nedeniyle yerine icra edilen İtri'nin bestelediği Segâh Tekbiri milletin nezdinde bir nebze kabul görmüştür. Yıllarca süre gelen bir zorlamadan sonra halk derin nefes almış ve artık cenaze dini boyutta ele alınabilmiştir.

İtri'nin bestelemiş olduğu Segâh Tekbiri İslam coğrafyasının neredeyse tamamında bilinen ayrıca sembolik açıdan da önemli bir ezgidir. Türk/İslam kültüründe yüzyıllardır halk tarafından Segâh Tekbir cenazelerde söylenmiştir.

Teşrik tekbiri; bütün İslâm coğrafyasında “*Allahu ekber Allahu ekber. Lâ ilâhe İllâllahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillâhil hamd*” şeklinde getirilmektedir.

Teşrik tekbirinin anlamı; “*Allah her şeyden yücedir, Allah her şeyden yücedir. Allah’tan başka ilâh yoktur, Allah her şeyden yücedir. Allah her şeyden yücedir, hamd sadece O’na mahsustur*” şeklindedir.

Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed (sav), Kurban Bayramının arefe günü sabah namazından başlayarak bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar, ikindi namazı da dâhil olmak üzere farzlardan sonra teşrik tekbirleri getirdiğine dair rivâyetler bulunmaktadır. Yaklaşık 1500 yıldır gerek kurban bayramlarında gerekse cenaze namazlarında tekbir getirilmektedir.

Son dönemde cenaze törenlerinde Segâh Tekbir’inin icra edilmesinin resmi olarak kabul edilmesi sorunun tamamen çözülmesini sağlamamıştır. Segâh Tekbir’inin bandolar tarafından Batı müziği çalgılarıyla hatta bazen çok sesli düzenlemelerle icra edilmesi beraberinde yeni sorunları getirmiştir.

Diğer yandan Itri’nin bestelemiş olduğu Segâh Tekbir’inin usûlsüz şekilde söylenmesi ve çalgılar için bestelenmemesi; bandoların icrâsında Segâh Tekbir’in özünün kaybolmasına ve bozulmasına yol açmıştır.

Bandoların icrâsı için Segâh Tekbir’in 3 düzenlemesi bulunmaktadır. Bu üç düzenleme 2/4’lük, diğeri 4/4’lük ise 6/8’lik ölçüdedir. Bando ve askerlerin uyumlu yürümesi için başına eklenen 2 ölçü Chopin’in Cenaze Marşı’nı anımsatmaktadır.

4.5. Öneriler

Askeri bandoların gerek şehit, gerekse normal ölüm cenazelerinde ve anma törenlerinde söz konusu marşların Türk toplumu nezdinde hiçbir anlam ifade etmediği açıktır. Özellikle şehit törenlerinde Chopin’in bestelemiş olduğu Cenaze Marşı icra edilirken halkın şaşkınlığı yer yer tepkileri gündeme gelmektedir. Dolayısıyla şehit cenazelerinde Türk/İslâm medeniyeti kültürü ve inancı açısından hiçbir şey ifade

etmeyen Chopin'in Cenaze Marşı'nın kullanılmaması, lakin buna karşılık yerine icra edilen Itri'nin Segah Tekbir'inin Batı çalgılarıyla icrasının uygun olmadığı ve bu bakımdan icra edilmemesi, cenaze törenlerinde yüzyıllardır yapılagelen Segah Tekbir'in sözlü olarak icra edilmesi önerilmektedir.

Nitekim Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed (sav), cenazenin peşinden gidenlere bağırp çağırmadan, sükûnet üzere olmalarını ve vakarla hareket etmelerini tavsiye etmiş; onları cenaze takibinde ateş ya da meşale yakmak, hüzün ifadesi olan birtakım özel kıyafetler giymek gibi câhiliye âdetlerinden de menetmiştir. Bir Müslümana yaraşan, cenazeyi taşıma ve takip esnasında mümkün olduğunca sessiz bir şekilde ve edep üzere hareket etmektir.

Resulullah (sav) buyurdular ki: "**Cenazeyi ne ses, ne de ateşle takip etmeyin.**" Bir rivayette şu ziyade var: "Cenazenin önünde yürümeyin." (Cenaiz 46).

Bu hadislerdeki yasağın şumülü içerisine ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak girdiği gibi, yüksek sesle Kur'an okuyarak, zikrederek, davul veya boru çalarak, cenazeyi takip etmek de girmektedir.

Öte yandan Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 31 Ocak 2025 tarihli *'Ebediyet Yolcusunu Uğurlarken'* adlı Cuma hutbesinde müslüman cenaze defninin nasıl icra edilmesini açıklarken hadisler ışığında şunları ortaya koymuştur. ***'Cenaze başında tartışmak, cenazeyi alkışlarla veya müzikler eşliğinde uğurlamak, namaz kılınacak alanı çelenklerle veya resimlerle donatmak dinimizde yoktur'*** (Cuma Hutbesi, 2025).

Türk/İslam kültürünün hakim olduğu bu topraklarda özellikle şehitlerimizin cenazelerinde dini hassasiyetler ön plana çıkmaktadır. Bando-asker yürüyüşü ve müzikal uyumun olmadığı Segâh Tekbir'inin Batı çalgılarıyla düzenlemeli bir şekilde icra edilmesi doğru değildir.

Diğer yandan kökeni Amerikan yat borusuna dayanan Saygı Duruşu Marşı'nın da bir an önce anma ve törenlerden kaldırılması ve 1 dakikalık bölümde cümle

geçmişlerimiz için dua edilmesi önerilmektedir. Hem cenaze hem de halk nezdinde bu yaklaşımın daha makul olacağı düşünülmektedir.

Gönül (2012) tarafından İslam toplumlarında asırlardır okuna gelen Tekbir ve Salat-ı ümmiyye'nin günümüzdeki icralarında hem sözler hem de beste itibari ile bozulmalar meydana geldiği kanaati ile bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada güftelerde mana, bestelerde nağme yapılarının gerektiği gibi korunmasına azami dikkat edilmiş, bestelerde kullanılan motiflere ve cümlelere göre oluşturulan yeni ritim kalıplarından 43 ve 45 zamanlı iki ayrı büyük usul terkihi meydana getirilmiştir (s.155).

Oluşturulan terkipler, Tekbir ve Salat-ı ümmiyye'nin eğitiminde eğitimcilere kolaylık sağlamanın yanında, eserlerin doğru öğrenilmesinde ve icra edilmesine katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada da bando ile halk arasındaki okuma bozukluğunu giderilmesi, ve uyum içerisinde icra edilmesi maksadıyla Devr-i Tekbir usulüyle yeni bir bando düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemede dahil olmak üzere bu şekilde yapılan bir icrada aksak ritimlerden dolayı bando-asker yürüyüşünün yapılması mümkün mümkün değildir. Bando ile icra edilip okunduğunda uyum ve prozodi hatalarının büyük oranda azalacağı kanaati taşınmaktadır. İcrada 70-90 arası bir tempo, eserin icrasında güftenin anlaşılabilir şekilde okunabileceği alt ve üst sınır olarak kabul edilebilir. Her ne kadar bu düzenleme yapılmış olsa da İtri'nin Segah Tekbir'inin Batı çalgılarıyla icrasının uygun olmadığı ve bu bakımdan icra edilmemesi, cenaze törenlerinde yüzyıllardır yapılagelen Segah Tekbir'in sözlü olarak icra edilmesi önerilmektedir.

SEGAH TEKBİR

Bando Düzenleme

Score

Beste: ITRİ

Nota Yazımı ve Usul Tespiti: Prof. Dr. Mehmet GÖNÜL

Bando Düzenleme : Eyup İLBEGİ

The musical score is arranged in 20 staves, each with a specific instrument or vocal part. The instruments listed are: Pikolo F23, F23, Oboe, Mİ - Klarinet, Bİ - Klarinet 1, Bİ - Klarinet 2, Akı Saksofon, Tenor Saksofon, Baritone Saksofon, Yagut, Kornu, Trompet, Keman, BOĞU, Trombon 1-2-3, Baritone (T.C.), Küçük Bas, Büyük Bas, Trompet, Daval Zil, and Vokal. The score is written in a complex rhythmic structure, likely reflecting the traditional Segah Tebîr rhythm. The notation includes various note values, rests, and dynamic markings. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 2/4. The score is presented in a clean, professional layout with a large watermark in the background.

SEGÂH TEKBÎR

SERBEST

BUHÛRÎZÂDE M.İTRÎ EF.

AL LÂ - HÛ EK-BER AL LÂ - HÛ EK BER LÂ İ-LÂ - HEË LALLÂ -

HÛVAL-LÂ - HÛ EK BER AL-LÂ - HÛ EK BER VEÛL LÂ - HË HAMD

Resim 32: Buharizade Itri'nin Bestelediği Segâh Tekbir

KAYNAKÇA

- Ahmed Cevdet Paşa. (1858). *Tarih-i Cevdet* (C. VI). İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire Matbaası.
- Akseki, C. (2016). Atatürk'ün Ölümünün Türk Ulusal Basımına Yansıması(1938-1939). *Belgi Dergisi*, (12), 202-236.
- Aksoy, A., Bülent. (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyete Musiki ve Batılılaşma* (C. V). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksoy, B. (1994). *Avrupa'da Gezginlerin Gözüyle Osmanlılar'da Musiki*. İstanbul.
- Aksoy, B. (1999). *Osmanlı Musikisi Geleneğinde Kadın* (C. 10). Ankara: Yeni Türkiye yayınları.
- Alaner, A. B. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çoksesli Müziğin Gelişimi. *Yeni Türkiye Dergisi*, (Türk Musikisi Özel Sayısı), 566-574.
- Alderson, A. D. (1999). *Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı*. İstanbul.
- Ali Vasıb Efendi. (2005). *Bir Şehzadenin Hatıratı, Vatan ve Menfâda Gördüklerim ve İşittiklerim*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alkan, T. (2009). Medeniyetler İttifak Kurar mı? *Radikal*, s. 19.
- Aracı, E. (2006). *Donizetti Paşa Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Aracı, E. (2014). *Donizetti paşa Osmanlı sarayının İtalyan maestrosu*. Yapı Kredi Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1987). *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Atıf Hüseyin Bey Muhtırası*. (2015). TTK Kitaplığından naklen Ahmet Refik Sevengil, Türk Tiyatrosu Tarihi.
- Aydar, D. (2012). Müzikte Batılılaşma Kapsamında 3. Selim ve 2. Mahmud, *3(5)*, 38-44.
- Ayverdi, İ. (t.y.). Hars. *Kubbealtı Lügatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. (1939).
- Baydar, E. K. (2011). 19. Yüzyıl Osmanlı Padişahlarının Müzik Politikalarından Kesitler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *IV(1)*, 92-111.
- Behar, C. (1992). *Zaman Mekan Müzik*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Askeriye, 374/15471
- Cuma Hutbesi (2025). Ebediyet Yolcusunu Uğurlarken. Ankara. Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Çelebi E. (1317) Seyahatnâme, İstanbul, C.III., s.469-70
- Çokamay, B. (2012). Türklerde Bakır Çalgı Olarak Boru'nun İlk Kullanımı ve Tarihiçesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 445-459.

- Çuhadar Hafız Hızır İlyas Ağa. (1987). *Tarih-i Enderun*. İstanbul.
- Demir, H. (2022). Bizans Sanatında Şofar ve Trompet. *Sanat Tarihi Yıllığı / Journal of Art History*, 0, 129-153. doi:10.26650/sty.2022.1036418
- Demirci, K. (1993). Cenaze. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2015). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara: ydın Kitabevi Yayınları.
- Erdener, Y. (2002). Kültür ve Müzik. *Türkülerimiz Dergisi*.
- Ergin, N. (1999). *Yıldız Sarayında Müzik Abdülhamit II Dönemi*. Ankara.
- Evlia Çelebi. (1317). *Seyahatname* (C. 1-X, C. III). İstanbul.
- Feyzioğlu, T. (1995). *Atatürk Yolu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (1955). *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Gönül, M. (2012). Buharizade Mustafa İtri Efendi'nin Segah Bayram Tekbiri ve Salat-ı Ümmiyyesi için Usul Terkibleri. *İstem Dergisi*.
- Güntekin, M. (1999). *Donizetti Paşa", Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi* (C. 1). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Hamsun, K. (2006). *İstanbul'da İki İskandinav Seyyah*. (B. G. Syvertsen, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Işık, C. ve Erol, N. (2002). *Arabeskin Anlam Dünyası*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İmik, Ü. (2012). Türk Kültürünün Yaşatılmasında Müziğin Önemi Ve Genç Dinleyiciler Üzerindeki Etkileri, 2(4), 47-59.
- Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk Millî Kültürü* (27. bs.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kahramankaptan, Ş. (1998). *İsmet İnönü ve Harika Çocuklar*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Karamahmutoğlu, G. (2014). Tanzimat Döneminde Müzik, Dönem Padişahları ve Müzik Anlayışları. *Yeni Türkiye Dergisi*, 555-574.
- Karaman, M. A. (2018). Fransız İhtilali'nin Osmanlı İmparatorluğu'na Etkileri. *SDÜ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ*, (44), 62-79.
- Kaya, E. E. (2012). Türk Ordu Geleneğinde Askeri Müzik Olgusu. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 1(3), 93-105.
- Kılıç, D. A. (2002). *XVII. Yüzyıl Saray Teşrifât ve Törenleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Korkut, K. ve Doğançay, S. (2015). 1. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi E - Bildiriler Kitabı. *Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Musikinin Tarihsel Gelişimi*, 211-217.
- Koşal, V. (2001). *Osmanlı'da Klasik Batı Müziği*. İstanbul.
- Kurtçu, E. (2022). Sultan Abdülaziz Han'ın Besteciliği ve Eserleri Üzerine Rauf Yekta Bey'in Harf İnkılabı Öncesi Yazıları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 992-1006. doi:10.29000/rumelide.1222176

- Mejuyev V. (S. H. Yokova, Çev.). (1987). *Kültür ve Tarih*. Ankara: Başak Yayınları.
- Milli Mecmua. (1928). *Milli Mecmua*, s. 1631.
- Milliyet Gazetesi. (1953, 11 Kasım). *Milliyet Gazetesi*, s. 7.
- Ocak, A. Y. (1998). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler 15-17. Yüzyıllar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı.
- Orford, M. (1961). Lest we forget: A Tribute to The Late Edward George Honey. *Victorian Historical Magazine*, 32(3), 119-123.
- Osmanoğlu, A. (1994). *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*. İstanbul.
- Ögel, B. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş* (C. 1-IX, C. VIII). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Önsoy, R. (1989). Osmanlı Batılılaşma Hareketleri ve Atatürk İnkılâplar. *Erdem*, 5(14), 365-378.
- Özalp, N. (2000). *Türk Musikisi Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özbil, A. (2014). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlarının Cenaze Merasimleri. *Recent Period Turkish Studies*, 11(22), 23-61.
- Özcan, N. (1989). Müzik-i Hümayun. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları.
- Özcan, N. (1997). XV. ve XVI. Asırlarda Türk Dünyasında Musikî. *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*. İstanbul.
- Özlem Doğan. (2012). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. Notos Kitap.
- Öztuna, Y. (1987). *Türk Musikisi (2 Cilt) Ansiklopedik Sözlüğü* (C. 1-2, C. 1). Orient Yayınları.
- Öztuna, Y. (1990). Hacı Arif Bey. *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*. Ankara.
- Paşaoğlu, S. (2009). Müzik Kültüründe Sözlü Ve Yazılı Aktarım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 143-159.
- Pazarcı, E. (1993, 22 Nisan). Cenazeden Notlar. *Tercüman Gazetesi*, s. 1.
- Sanal, H. (1964). *Mehter Musikisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Satı, İ. (2020). *Sultan v. Murad'ın Hayatı ve Kısa Saltanatı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakın Çağ Tarihi Bilim Dalı, Karaman.
- Satır, Ö. C. (t.y.). Müzik Kültürü Ders Notları. Hitit Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Müzik Bölümü.
- Say, A. (2005). *Müzik Ansiklopedisi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Scott, W. (1835). *Infantry-Tactics: Rules for the exercise and Manoeuvres of the United States Infantry*. United States.
- Sevengil, R. A. (1970). *Saray Tiyatrosu* (C. IV). İstanbul: Milli eğitim Basımevi.

- Sezikli, U. (2000). *Kırşehirli Nizâmeddin İbn Yûsuf'un Risâle-i Mûsikî Adlı Eser.* (Yayımlanmamış yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Smith, P. (2001). *Cultural Theory: An Introduction.* New York: Oxford University Press. Harper & Brothers.
- Şahiner, N. (2007). *Avrupa 'yı Titreten Musiki "Mehter.* Ankara: Elips Kitap.
- Şen, İ. (2019). Osmanlıda Cenaze Merâsimleri Ve Mûsikî. *Araştırma Makalesi*, 3(2), 145-156.
- The Musical Gazette. (1856, 30 Ağustos)., s. 379. İngiltere.
- Toker, H. (2012). *Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Osmanlı Sarayı'nda Musiki.* (Yayımlanmamış yayınlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tuncer, S. (2016, 17 Mart). Değiştirin İstiklâl Marşı'nı! *Yeni Şafak.*
- Turan, Ş. (1990). *Türk Kültür Tarihi: Türk kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe.* Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Uçan, A. (2000). *Geçmişten Günümüze Türk Müzik Kültürü.* Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Uluçay, M. Ç. (1959). *Osmanlı Sarayında Harem Hayatının İç Yüzü.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ulus Gazetesi. (1938, 16 Kasım). *Ulus Gazetesi*, s. 6.
- Uluskan, S. B. (2018). II. Abdülhamit'in Sanata Ve Sanatçıya Bakışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (36), 5-28.
- Uslu, R. (2011). 15. Yüzyılda Yazılmış Türkçe Mûsikî Nazariyatı Eserleri. *Tarih Dergisi*, (36), 453-466.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1983). *Osmanlı Tarihi* (C. 1-VI). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ürün, T. (2022). *Giuseppe Donizetti'nin Türk Müzik Kültürüne Katkıları Ve Eserlerinin Analizi.* İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, Malatya.
- Williams R. ve (S. Kılıç, Çev.). (2005). *Kültür ve Toplumun Sözvarlığı.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaldır, A. A. (2009). *Askeri Müzik Topluluğu Mehter, Geleneksel Kıyafet Ve Müzik Enstrümanlarının Plastik Açından Seramik Sanat Objelerine Dönüşümü.* Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Zeren, M. E. (2021). Türklerde İstiklâl Anlayışı ile Devlet ve Ordu müziği Geleneği Kapsamında İstiklâl Marşı'mız.

İnternet Kaynakları

- 3089-3241 Ebudavud Cenazeler (t.y.). 15 Mart 2025 tarihinde <https://huzurveislam.wordpress.com/3089-3218-ebudavud-cenazeler/> adresinden erişildi.
- Bando Mızıka ile Şehit Uğurlamasına Niçin Hâlâ Devam Ediliyor? (2016, 15 Nisan). 5 Ocak 2025 tarihinde <https://www.yeniakit.com.tr/haber/bando-mizika-ile-sehit-ugurlamasina-nicin-hala-devam-ediliyor-162543.html> adresinden erişildi.
- Belz, Y. (2016, 28 Şubat). Sounding of the Shofar or Trumpet? *aJudaica 101—Judaica Guide*. <https://judaica101.ajudaica.com/sounding-of-the-shofar-or-trumpet/> adresinden erişildi.
- Bursalı, O. (2024, 4 Mart). Önce Şu Ti Meselesini Halledelim... Bu İrade Nerede Var? 5 Ocak 2025 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/orhan-bursali/once-su-ti-meselesini-halledelim-bu-irade-nerede-var-2181801> adresinden erişildi.
- Cenaze Marşının Değişmesi Gündemde Değil. (2016, 18 Nisan). *Memurlar.Net*. 5 Ocak 2025 tarihinde <https://www.memurlar.net/haber/578865/cenaze-marsinin-degismesi-gundemde-degil.html> adresinden erişildi.
- “Chopin işkencesi” bitiyor şehitler “Tekbir” ile uğurlanacak. (2016, 21 Nisan). *Yeni Şafak*. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/hayat/chopin-iskencesi-bitiyor-sehitler-tekbir-ile-ugurlanacak-2454922> adresinden erişildi.
- “Chopin’in Cenaze Marşı Yerine İtri’nin Tekbir’i” Önerisi. (2016, 17 Nisan). *Anadolu Ajansı*. 6 Ocak 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/chopinin-cenaze-marsi-yerine-itrinin-tekbiri-onerisi-/556487> adresinden erişildi.
- CWGC. (2022, 29 Aralık). The Last Post—History and origins | CWGC. *CWGC*. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.cwgc.org/our-work/blog/the-history-of-the-last-post/> adresinden erişildi.
- Çavdaroğlu, S. Z. (2009, 29 Ocak). Tanzimat Döneminde Müzik. <http://www.musikidergisi.net/?p=840> adresinden erişildi.
- Çetinkaya, Y. (2012, 26 Ağustos). Şehit Cenazesinde neden İlle Cenaze Marşı ve Neden İlle de Chopin? *Yeni Şafak*. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yalcin-cetinkaya/ehit-cenazesinde-neden-ille-cenaze-mari-ve-neden-ille-de-chopin-33761> adresinden erişildi.
- Denzil. (2019, 7 Kasım). Visiting the Menin Gate for the Last Post. *Discovering Belgium*. <https://www.discoveringbelgium.com/menin-gate-last-post/> adresinden erişildi.
- Edward George Honey | Monument Australia. (t.y.). 2 Ocak 2025 tarihinde <https://monumentaustalia.org.au/themes/people/arts/display/32311-edward-george-honey> adresinden erişildi.
- Haber, I. (2016, 25 Nisan). Yeni Sorunumuz; “Cenaze Marşı” nda da Bölündük!... Text, İnternet Haber. 5 Ocak 2025 tarihinde

- <https://www.internethaber.com/yeni-sorunumuz-cenaze-marsi-nda-dabolunduk-1587699y.htm> adresinden erişildi.
- İçişleri Bakanlığı'ndan Segah Tekbiri kararı! Segah Tekbiri nedir? (2017).*Sabah*. 5 Ocak 2025 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/09/12/icisleri-bakanligindan-segah-tekbiri-karari-segah-tekbiri-nedir> adresinden erişildi.
- Jokiranta, M. (t.y.). Let Silent Contemplation be Your Offering. 06 Kasım 2018. <https://www.abc.net.au/listen/programs/the-history-listen/let-silent-contemplation-be-your-offering/10442278> adresinden erişildi.
- Kaymakçı, M. (2011). "Ti Sesi" Nereden Geliyor? *Musiki Dergisi*. <http://www.musikidergisi.net/?p=1839> adresinden erişildi.
- Kaymakçı, M. (2024, 30 Mart). Ti Sesini Yeniden Anımsamak! *Dağarcık Türkiye*. <https://dagarcikturkiye.com/2024/04/01/ti-sesini-yeniden-animsamak/> adresinden erişildi.
- Osmanlı Müziğine 28 Yıl Hizmet Eden Donizetti Paşa. (2019).*Fikriyat.com*. <https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/osmanli-muzigine-28-yil-hizmet-eden-donizetti-pasa/5> adresinden erişildi.
- Pınarbaşı, E. (t.y.). XV. Yüzyılda Türk Musikisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/emre.pinarbasi/128278/XV.pdf> adresinden erişildi.
- publisher. (2019, 26 Mayıs). Neden Melekler İçin Trompet? - İsa Mesih'in Vahiyi. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://revelationjesuschrist.org/tr/2019/05/26/why-trumpets-for-angels/> adresinden erişildi.
- Skitt, L. (2023, 8 Kasım). Son Görev ve Anma Töreni sırasında Oynadığı Hayati Rol. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.forcesnews.com/heritage/history/last-post-and-vital-role-it-plays-during-remembrance> adresinden erişildi.
- Tapsbugler. (2018, 6 Ağustos). An Excerpt From Twenty-Four Notes That Tap Deep Emotions: The story of America's most famous bugle call. *Taps Bugler: Jari Villanueva*. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.tapsbugler.com/an-excerpt-from-twenty-four-notes-that-tap-deep-emotions-the-story-of-americas-most-famous-bugle-call/> adresinden erişildi.
- Tapsbugler. (2020, 28 Nisan). The 1835 Scott Tattoo. *Taps Bugler: Jari Villanueva*. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.tapsbugler.com/the-scott-tattoo/> adresinden erişildi.
- Tapsbugler. (2022, 22 Temmuz). The Taps Window. *Taps Bugler: Jari Villanueva*. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.tapsbugler.com/the-taps-window/> adresinden erişildi.
- Tapsbugler. (2023a, 15 Şubat). Taps Vs. Last Post. *Taps Bugler: Jari Villanueva*. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.tapsbugler.com/taps-vs-last-post/> adresinden erişildi.
- Tapsbugler. (2023b, 15 Mayıs). Taps Across America. *Taps Bugler: Jari Villanueva*. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.tapsbugler.com/taps-across-america/> adresinden erişildi.

- The History of Taps. (2017, 14 Temmuz).AUSA. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.ausa.org/history-taps> adresinden erişildi.
- The Ode. (2024, 1 Temmuz). Australian Army. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.army.gov.au/about-us/history-and-research/traditions/ode> adresinden erişildi.
- The Significance of Silence. (2024, 22 Ağustos). Australian Army. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.army.gov.au/about-us/history-and-research/traditions/significance-silence> adresinden erişildi.
- The Story of The Last Post. (2015, 11 Kasım).BBC News. <https://www.bbc.com/news/magazine-34768398> adresinden erişildi.
- Two-Minute Silence | Remembrance | Royal British Legion. (t.y.).*The Royal British Legion*. 3 Ocak 2025 tarihinde <https://www.britishlegion.org.uk/stories/two-minute-silence> adresinden erişildi.
- Yazıcı, H. (2021, 4 Şubat). Aşırma (İntihal) Sorunu Prof. Dr. *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/olaylar-ve-gorusler/asirma-intihal-sorunu-prof-dr-hasan-yazici-1811171> adresinden erişildi.

Askeri Kaynaklar

Türk Silahlı Kuvvetleri Tören Yönergesi, (1998). Ankara: Genelkurmay Basımevi. Erzincan garnizonu Şehit ve cenaze törenleri Devamlı talimatı, (2016). Erzincan.

Kutsal Kitap

Kutsal Kitap (2020), Kitab-ı Mukaddes, İstanbul, Kitab-ı Mukaddes Şirketi.